O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI ... INV.№

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ • Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • 2003-yil, 28 март • № 13 (3696)

UCH DENGIZ OVOZI
УЧ ДЕНГИЗ ОВОЗИ

ПОЙТАХТ МЕҲМОНЛАРИ

Ўзбекистон Давлат консерваториясининг мусиқа саройи жаҳон композиторларининг энг гўзал ва машҳур асарлари янграйдиган муҳташам кошонага айлангани мусиқа ихлосмандлари қалбини чинакам фахр-ифтихорга тўлдирмоқда. Душанба куни мусиқа кошонамиз яна пойтахт маданий жамоатчилиги намояндалари, ижодкорлар, чет эллик дипломатлар, меҳмонлар билан гавжум бўлди. Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги ҳамда Туркия Республикасининг элчихонаси томонидан ташкил этилган "TEKFEN Қора денгиз филармония оркестри"нинг концерти юртимиз бўйлаб кезаётган Наврўз шодиёналарига уланиб кетди.

Ўз сафига йигирмадан ортиқ мамлакатнинг истеъдодли созандаларини бирлаштирган бу байналмилал оркестр концертлари эндиликда бутун жаҳонда машҳур. Жамоа асли ўн йил муқаддам Қора денгиз камер оркестри сифатида ўз фаолиятини бошлаган эди. Қора денгиз Ҳамкорлик ташкилоти аъзоси бўлган мамлакатлар созандаларидан ташкил топган оркестр йиллар мобайнида ўз сафини Каспий ва Шарқий Ўрта ер денгизи минтақаси мамлакатлари созандалари билан кенгайтириб, йирик жамоага айланди. Шунинг учун ҳам оркестр таркибида уд, бурғу, най, дўмбра, бандура, кемонча, чанг каби миллий созлар муҳим ўрин тутади. Айни пайтда унинг дастури ҳам ўзига хос бўлиб, оркестр концертларида Каспий, Ўрта ер ва Қора денгизлари минтақаси, Ўрта Осиё ва Шарқ халқларининг мумтоз наволари янграйди. Концертларда оркестрда иштирок этаётган созандалар ватани байроқлари осиб қуйилиши ҳам катта рамзий маънога эга бўлиб, бу оркестрнинг халқлар ўртасидаги дўстбиродарликни улуғлаш, тинчликни мустаҳкамлаш ишига қўшаётган бетакрор ҳиссасидан далолатдир.

Оркестр концерти бошланиши авалида Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазири ўринбосари,

Ўзбекистон халқ артисти Фаррух Зокиров, Туркия Республикасининг элчихонаси вакили Али Элчин ҳамда оркестрнинг бош ҳомийси бўлган "TEKFEN" компанияси вакиллари машҳур оркестр ижрочилари ва меҳмонларни самимий қутладилар.

Концертда П. Чайковский, А. Вивалди, Невит Кодалли, Сулаймон Юдаков, Илёс Мирзаев ва бошқа композиторларнинг машҳур мусиқа асарлари янгради. Томошабинлар оркестрнинг бош дирижёри ва мусиқа раҳбари, профессор Саим Акчил, уста найчи Эржан Ирмак, қозоғистонлик машҳур скрипкачи Айман Мусахўжаева, шунингдек ҳамюртимиз — Алишер Навоий номидаги опера ва балет Катта театри солисти Нормўмин Султоновни самимий олқишладилар. Мусиқа ихлосмандлари орасида бу санъаткорларнинг номлари айниқса машҳур. Масалан, профессор Саим Акчил шу чоққа қадар ўзининг тўртта компакт дискини чиқарган. АҚШ, Европа мамлакатлари ва Ўрта Осиё республикаларида бўлган кўплаб концертларда оркестрга дирижёрлик қилган. Найчи Эржан Ирмак тўрт йил аввал оранжировкачи бастакор Илёс Мирзаев билан ҳамкорликда "Тасаввуф симфонияси"ни яратган.

Ўзбекистон Давлат консерваториясининг муҳташам мусиқа кошонасида уч денгиз овози сифатида янграган ўлмас наволар мумтоз мусиқа оҳанглари дилларни ром этибгина қолмай, элларни дўстлик ва ҳамжиҳатликка чорловчи, тинчликни қадрловчи буюк восита эканлигини ҳам яна бир бор намойиш этди.

Шуҳрат АББОСОВ, Ўзбекистон халқ артисти

НИЯТ ХАЙРЛИ — ОҚИБАТ ХАЙРЛИ

Тангрининг қудратини қаранг: йилни тўртга бўлиб, тўрт ажиб фасл яратди. Буларнинг ичида баҳорнинг бекиёс ўрни бор. Шу боис шоирларнинг энг гўзал шеърлари баҳор ҳақида бўлади ва бу шеърлар ҳофизлар бўғзига сиғмайдиган қўшиққа айланиб кетади. Бир мисол: Икромжон куйлаяпти: "Сен баҳорни соғинмадингму?.."

Дарҳақиқат, баҳорни соғинмасдан яшаб бўлмайди. Зеро, эзгу ниятларнинг рўёби баҳордан бошланади. Қолаверса, ўзбекмиз-да, тўй қилсак ҳам, уй солсак ҳам ана шу баҳордан тараддудни бошлаймиз. Зотан, баҳордан қилинган хайрли ниятнинг оқибати ҳам хайрли бўлади.

Ижод масаласига келсак, менимча, ҳар бир инсон қайси касб эгаси бўлмасин, у — ижодкор, яъни, ўз соҳасининг яратувчиси, билимдони. Улуғ бир алломанинг таъбири билан айтганда "Бу дунёда ҳамма актёр, фақат ҳар ким ўз ролини ўйнайди". Бинобарин, ҳар ким янгиликка интилиши, мукаммалликка — комилликка эришиш йўлида куч-ғайрат кўрсатиши лозим. Бу узлуксиз жараён. Афсуски, кўпинча ана шу узлуксизликка путур етиб қолмоқда. Одамлар "Қилган ишларимнинг ўзи ҳам бўлаверади", деб, бор имкониятларидан унумли фойдаланишмаяпти. Очиғи, айрим ёшлар ўз билимини ошириш устида зарур даражада изланмаяптилар.

Шу жиҳатдан, ўзимиз ҳам (киночиларни назарда тутяпман) баъзан ишларимизнинг сифатсизлигини, ҳали хомлигини сезиб турсак-да, кўзимизни юмиб, ўтказиб юборишга ҳаракат қиламиз.

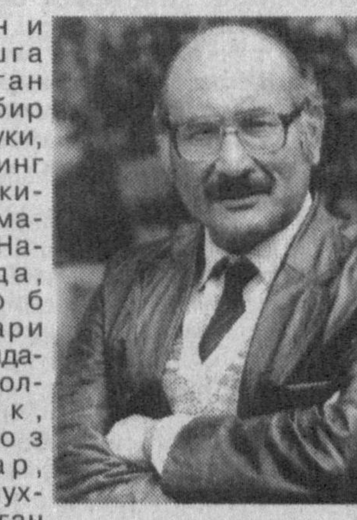

Мени ташвишга солаётган яна бир ҳолат шуки, ёшларнинг қўлида китоб кўрмаяпман. Назаримда, китоб дўконлари ҳам майдалашиб қолгандек, мумтоз асарлар, пишиқ-пухта ёзилган янги романлар пештахталарда оз. Уларнинг ўрнини олди-қочди, маиший мавзудаги асарлар эгаллаб ётибди. Кўпчилигимиз оддий тирикчилик ташвишлари билан ўралашиб қолаётгандекмиз гўё. Мен ёшларимизнинг ана шундай иллатларга кўникиб қолишлари мумкинлигидан хавотирдаман. Ҳар бир ижодкор амалий иш билан кимлигини исботлаши лозим. Яратган филмларимизга чет элларда қизиқиш уйғотишимиз, уларнинг ҳам эътирофига сазовор бўлишга ҳаракат қилишимиз керак. Бунинг ечими давримизнинг ажойиб инсонлари қиёфасини ярата олишимизда, деб ўйлайман.

Бугун, Наврўзи олам кунлари бирбиримизга ана шундай эзгу ниятлар тилайман. Ўзимизга, ижодимизга ишончимиз ҳамиша зиёда бўлсин.

ҲАММАСИ МАТАЛДАН БОШЛАНГАН

Дастлаб қизиқиб ўқиган "жиддий" китобларимдан бири Марк Твен қаламига мансуб "Том Сойернинг бошдан кечирганлари" асари бўлган. Қайта-қайта мутолаа қилганман. Кейинчалик устозимиз Озод Шарафиддиновнинг "Китобларим ҳақида ҳикоялар" деган эсдаликларини ўқиб таажжубландим: у кишининг ҳам болаликда меҳр қўйган илк асари ўша "Том Сойер" экан.

3-бетда

ОЛМОС
СИЁҲДОН

Ўша қўқон қоғозини аямнинг дадалари Мирзо Хайруллохон аълам (бир муддат мингбоши, Қўқон хонлигининг қозиси бўлган эканлар) кўпгина нодир қўлёзма китоблар билан бирга дадамнинг янги куёвлик вақтларида совға қилганларини аям айтиб бергандилар.

4-бетда

Сўнгги парвозидан бир ой илгари адиб бир мўъжиза билан ўлимдан халос бўлганди. Унинг жисмоний аҳволи жуда ҳам яхши эмас, чап қўли эса ярмигача фалаж бўлиб қолганди. Нечун 43 яшар Сент-Экзюпери ёши бўйича истеъфога чиқмай, ҳарбий парвозларига барҳам бермаганини кўпчилик тушунмасди.

5-бетда

ЭКЗЮПЕРИ ҲАЛОКАТИ

ЎЗИГА ЎХШАМАГАН ТАҚРИЗ

6-бетда

Олим ҳамхонамнинг ҳисоби бўйича, сиз, лофи билан айтганда, 2-3 метрга "учгансиз". Арча шохига илиниб пастга тушолмай турганингизни кўрган Бўрибосар "Ну, шаҳарлик" дегану Турсунбой оқсоқолнинг олдига чопган... ҳай, нима бўлганда ҳам яна бир бор омон қолганингизга шукур. Аслида, икки-уч метр ҳам — масофа. Айтадилар-ку, отдан йиқилсанг йиқил-у, эшакдан йиқилма, деб.

ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИДА

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси фаолларининг навбатдаги мажлиси бўлиб ўтди. Уюшма раиси Абдулла Орипов мажлисни очиб, мамлакатимиз ижтимоий ҳаётида рўй бераётган муҳим янгиликлар ҳақида тўхталар экан, Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг "Миллий Армиямиз — мустақиллигимизнинг, тинч ва осойишта ҳаётимизнинг мустаҳкам кафолатидир" рисоласида қўйилган вазифаларни бажаришда, хусусан, ҳарбий қисмларда, маҳалла ва аҳоли турар-жойларида ёшлар ўртасида ҳарбий-ватанпарварлик, маънавий-маърифий тарбия ишларига бағишланган бадиий асарлар яратишда ёзувчиларнинг фаол иштирок этиши зарурлиги ҳақида фикр-мулоҳазаларини билдирди.

Йиғилиш иштирокчилари муҳокама қилинган масалалар ҳамда "Обод маҳалла йили" дастурида белгиланган тадбирларни амалга оширишда ижодкорларнинг роли хусусидаги фикрларини баён этдилар, таклифлари билан ўртоқлашдилар. Шунингдек, болалар спорти, ҳарбий-ватанпарварлик мавзуларида бадиий асарлар яратиш бўйича ижодкорлар олдида турган вазифалар ҳам муҳокама қилинди.

Йиғилишда ташкилий масала кўриб чиқилди. Сирожиддин Саидов Ёзувчилар уюшмаси раисининг биринчи ўринбосари, Минҳожиддин Ҳожиматов раис ўринбосари этиб тайинланди, "Ўзбекистон адабиёти ва санъати" газетаси бош муҳаррирлигига Мурод Абдуллаев тасдиқланди.

Ўзбекистон халқ ёзувчиси Мирмуҳсин, таниқли адиб Эркин Самандар, филология фанлари доктори Абдуғафур Расуловлар сўзга чиқишиб, кўрилган масалалар ҳар бир ижодкор ҳаётида муҳим аҳамият касб этишини таъкидладилар, янги лавозимларга тайинланган ҳамкасбларга муваффақият тиладилар.

Йиғилишда Ўзбекистон Республикаси Президенти Давлат маслаҳатчисининг ўринбосари Аҳмаджон Мелибоев иштирок этди.

ШАРҚ ВА ҒАРБНИ ТУТАШТИРУВЧИ КЎПРИК

Самарқанд узра тўртинчи бор она Шарқ тароналари янграйдиган кунлар тобора яқинлашмоқда. Корея мусиқа маданияти Академияси директори, "Шарқ тароналари" халқаро мусиқа фестивали ҳайъати раиси, профессор Хан Мун Хи билан Бадиий академиядаги суҳбатимиз ана шу ҳақда бўлди.

Жаноб Хан ўзбек мумтоз санъатининг Кореядаги энг фаол тарғиботчиларидан бири. Олим ўн йил давомида мунтазам равишда юртимизда бўлиб, "Шарқ тароналари" ҳайъати ишида қатнашмоқда. У ўтган фестивалда ва бу йилги мусиқа анжуманида ҳам ҳайъат раиси сифатида иштирок этаётганидан мамнун. Профессор Самарқанд анжуманининг довруғи йил сайин ортаётгани ва бу йилгисида меҳмонларнинг кўпроқ келиши кўзда тутилаётганини таъкидлади. Жаноб Хан биринчилардан бўлиб ўзбек халқининг мусиқа маданияти корейсларга нақадар яқинлигини аниқлаган. Шунингдек, икки халқ тилида кўплаб лингвистик ўхшашликлар бор, айниқса, миллий-маданий меросга, фолклорга эҳтиёткорона муносабат ўзбек ва корейс халқларига хос фазилатдир, дейди у.

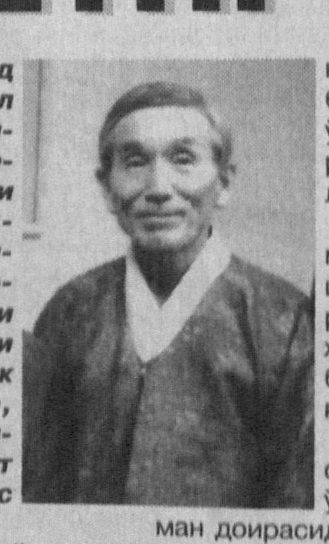

Шарқ ва Ғарб мусиқасидаги ўхшашлик ва муштарак жиҳатлар, "Шарқ тароналари"нинг уларга таъсири ҳақидаги саволга профессор шундай жавоб берди:

— Ғарбда барча соҳаларда, жумладан, мусиқада ҳам вазминлик ҳукмрон, Шарқда эса эҳтирос, юрак тафти яққол сезилиб туради. Агар XXI асрда ана шу вазминлик билан эҳтиросни уйғунлаштирол-сак, жуда зўр санъат юзага келади. "Шарқ тароналари" фестивалида мана шу ғояни амалда синаб кўриш ниятим бор.

Биласизми, Ғарбда маданий тадбирлар, воқеалардан асосий мақсад моддий манфаатдорликдир. Шарқда, жумладан, Ўзбекистонда, айтайлик, "Шарқ тароналари"-ни ўтказишдан асосий мақсад Осиё овозини дунёга танитиш, ўзаро ҳамкорликзини дунёга танитиш, ўзаро ҳамкорликни йўлга қўйиш, тажриба алмашиш. Бу тадбир инсон маънавиятини бойитади.

Ғарбда бу каби тадбирлар атрофида шу қадар шов-шув кўтариладики, натижада қанчадан-қанча ташкилотлар катта пул ишлаб оладилар. Айтайлик, Кореяда шундай тадбир ўтказилса, фақат мусиқага қизиқувчилар эмас, балки файласуфлар, адабиётшунослар, санъатшунослар ҳам қатнашиб, мазкур анжуман кишиларга нима беришини ўз соҳалари доирасида ўрганадилар.

Мен миллий санъат марказида директор бўлиб ишлаганимда, тадбир ўтказганмиз ва Ғарбдан келганлар корейс мусиқасига беписандлик билан қарашган. Ғарб бу масалада анча юксак туради, дейишган. Лекин биз уларга Ғарб мусиқаси темпи билан корейс мусиқасининг темпи орасидаги фарқни мисоллар билан тушунтирганимизда, ҳайрон қолишди. Чунки Ғарб мусиқа маданияти нисбатан янги, мусиқа темпи ҳам жуда тез. Кореянинг мусиқий маданияти эса узоқ ўтмишга эга бўлиб, темпи ниҳоятда сокин. Айнан шу ҳолат одамнинг нафас олиши, ҳолати билан боғлиқлигини тушунтирганимизда, бунга қизиқиб қолишди. Демак, биз Шарқ мусиқасининг ўзига хослигини тушунтиришимиз, ўргатишимиз ҳам лозим.

Бироқ бу фикрлардан Ғарб маданияти қолоқ, деган тушунча келиб чиқмаслиги керак. Ҳар бир халқнинг ўзига хос маданияти бор. Ана шу борини сақлаб қолиш, тарғиб қилиш лозим.

Бунда "Шарқ тароналари" сингари тадбирларнинг ўрни беқиёсдир. Бу анжуман доирасида бўладиган Шарқ ва ўзбек мусиқасига доир мулоқотлар, тажриба алмашишлар, ўзаро ҳамкорликлар алоҳида аҳамият касб этаётир.

— Ҳайъат раиси сифатида ижроларни баҳолашда қандай талаблардан келиб чиқишни муҳим, деб биласиз?

— Ҳар бир халқнинг маданияти, санъати ўз қадриятларига эга. Шу маънода қўшиқларни тўғри баҳолаш жуда қийин кечади. Албатта, мусиқа тасвирий санъатдан фарқ қилади. Суратни кўрамиз, мусиқа эса тингланади, яъни у абстракт ҳодиса. Шунинг учун мусиқага баҳо берганда, уни тинглаган инсонда ҳосил бўлган руҳият, ҳис-туйғулардан келиб чиқиш мумкин. Масалан: пианинода битта куйни бир неча ижрочи турлича чалади. Хўш, уларнинг қайси бири инсон руҳиятига кўпроқ таъсир қилди. Ё бўлмаса, қайси ижрочи мусиқага ўзини бахшида этиб чалди. Чалганда тактда, техникада хато қилиш мумкин, лекин тинглаганда, барибир, ижрочининг мусиқага муносабати, юраги сезилиб туради. Натижа кўпроқ шу ҳолатга боғлиқ.

Ҳар сафар баҳолаш жараёнида турли мезонларга суяниш мумкин. Бу гал ҳайъат аъзолари билан келишиб, ижро техникаси, мавзуни қандай ифодалаш ва маданий этикет масалаларига эътиборни кучайтирамиз. Баҳо, албатта, кўпчиликнинг қарори бўлади.

Профессор "Шарқ тароналари" фестивалининг ўтказилиши ва аҳамиятига доир фикрлари билан ҳам ўртоқлашди.

— "Шарқ тароналари", аввало, яхши ниятлар анжуманидир. "Буюк Ипак йўли"нинг тикланиши ғоялари ҳам бу фестивалда ўз аксини топган. Ғарб ва Шарқ маданиятларининг уйғунлашувида "Буюк Ипак йўли"нинг аҳамияти катта. "Шарқ тароналари" ниҳоятда катта тадбир ва унинг жаҳон маданиятида алоҳида ўрни бор. Бу фестивалда қатнашувчи давлатлар сафи кенгайиб бораверади. Шунинг учун тарғибот-ташвиқот ишларини янада жонлантириш зарур. Ҳатто жаҳоннинг энг олис нуқталари ҳам билсин шундай ажойиб, самимий фестивал борлигини. Иложи бўлса, ҳар бир қатнашчи ва меҳмоннинг қўлида фестивал ҳақидаги буклет бўлиши керак. Унда иштирокчиларнинг юрти ва номлари, ҳайъат аъзолари ҳамда олимлар ва уларнинг қилган ишлари ҳақида маълумотлар бўлиши зарур. Айниқса, ғолиблар ҳақида алоҳида материаллар тайёрлаш, аудио ва видео кассеталарга ижроларини ёзиб, тарғиб қилиш керак.

Жаноб Хан Мун Хи шахсий режалари ҳақида ҳам анча батафсил гапирди.

— Мен Кореяда Янги Буюк Ипак йўли марказини тузганман. Шарқ санъатшуносларидан иборат гуруҳлар тузиб, Буюк Ипак йўли орқали уларни сафар қилдириб, халқаро миқёсда катта тадбир ўтказишни мўлжаллаганмиз.

Яна бир ниятим бор. Мен Бухоро, Навоий вилоятларидаги сингари қумликларда — саҳрода ўтадиган фестивал ҳақида ўйлаб юрибман. Нега қумда дерсиз? Сабаби, қумликлар остида бутун бир маданиятлар, тарихлар кўмилиб қолган. Улар қум қаърида яшириниб ётибди. Мақсад — илк маданият пайдо бўлган жойларга, аслиятга қайтиш.

Ғарбда маданиятлар аллақачон умумлашиб бўлди, лекин Шарқ ҳали ўзлигини сақлашга ҳаракат қиляпти. Ана шу ўзликни асраш, авайлаш, уни тарғиб қилиш бизнинг бурчимиз.

Кишилик тараққиёти бугун юқори босқичга чиқди. Лекин ҳали етарли даражада англанмаган ҳақиқатлар, гўзалликлар кўп. Мусиқа инсоннинг бир-бирини тушуниш жараёнини янада фаоллаштиради. Бу борада "Шарқ тароналари" фестивалининг аҳамияти беқиёсдир. Анжуман бир-биримизни янада яхшироқ тушунишимизга, маданиятларимизнинг ўзаро яқинлашувига, аслиятга қайтишимизга катта ҳисса қўшади, деган умиддаман.

Гулчеҳра УМАРОВА
ёзиб олди.

БИЛДИРИШ

Шу йил 4 апрел куни соат 15^{00} да Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида шоир Эшқобил Шукурнинг "Ҳамал айвони" китобининг тақдимоти бўлади.

Тақдимотга ижодкорлар, барча адабиёт мухлислари таклиф этилади.

Ёзувчилар уюшмасининг
Шеърият кенгаши

НАВОЙИНИ ТУШУНТИРИШДАН ЧАРЧАМАНГ

Ҳазрат Навоийнинг йигирма жилдли мукаммал асарлари тўпламини, ғазаллари шарҳлаб берилган китобларни тўплайман, ўрганиб бораман. Радиодан ул зотнинг ғазаллари билан ашула айтилса, тезда ғазалнинг матнини топаман-да, ашула билан таққослайман. Баъзан луғат ёрдамида ўзимга осон туюлган ғазалнинг мағзини чақишга ҳаракат қиламан. Ҳазратнинг ижодларига бағишланган мақолаларни ҳам қолдирмай ўқишимга қарамай, барибир, асарлари мен учун оғирлик қилаяпти. Мен уларни ўрганишдан чекинмоқчи эмасман. Айтмоқчиманки, навоийшунослар матбуотда кўпроқ чиқиш қилсалар, ғазаллар шарҳини кўпроқ ёзиб турсалар, ҳазратнинг ихлосмандларига мадад бўларди.

Бир вақтлар матбуотда кимдир "Навоийни тушунтириб беринг", деб чиққан эди. Навоийшунослар унутиб қўйишди, шекилли. Аксинча, мутахассис бўлмаганлар Навоий ижодига чуқурроқ кириб бораяптилар, кутилмаган янги гапларни топиб айтаяптилар. Бу ўринда физика-математика фанлари доктори Абдулла Аъзамнинг қатор мақолаларини эслаш жоиз. Баҳром Рўзимуҳаммаднинг мақоласи ҳам Навоийни бизга анча яқинлаштирди.

Кези келганда навоийшуносларга улуғ шоирнинг ғазаллари ҳақида бир-икки савол бермоқчиман.

Тўпламлардаги асарлар Алишер Навоийнинг ўзлари ёзганларидек айнан келтирилганми? Имлолардаги фарқ ёки ўқишдаги қийинчилик туфайли у ёки бу сўз ўзгариб қолмаганми?

Бу саволни беришимга сабаб шуки, "кўрмадим" радифли ғазалдаги икки сатр менда шубҳа уйғотаяпти:

"Кимга <u>бошимни</u> фидо қилдимки,
<u>бошим</u> қасдиға"
"Кимга <u>жонимни</u> асир эттимки,
<u>жоним</u> қатлиға"

Остига чизиқ тортилган сўзлар шубҳамга сабаб. Навоий ҳазрат шундай ёзганларига ишонмаяпман, чунки бир сўз бир сатрда икки марта келиши ғалати туюлаяпти. Менга тушунтириб беринг!

Иккинчи саволим, раҳматли Иззат Султон домладан эшитганларим ҳақида. У киши матбуотда чиқиш қилиб, "Ул сарви гулрў келмади" деган ғазал "аслида дунёвий ишқ ҳақида эмас, ашула қилинганда сал бузиб айтилган", деганларини бир неча марта эшитганман. Мукаммал асарлар тўпламидан шу ғазални топиб ўқидим. Ашулада беш сатр тушириб қолдирилган экан, уларни ўзимча ўрганиб кўрдим, лекин нимаси бузиб айтилганини билолмадим. Ёки матннинг ўзи бузилганмикан?

Мукаммал асарлар тўпламини тайёрлаган, тайёрлаётган олимларнинг маҳоратига шубҳа билан қарамоқчи эмасман, шундай улкан тўпламни тайёрлаб берганлари учун миннатдорлик билдириш лозим. Лекин Навоий асарларига дунёвий сиёсат нуқтаи назаридан ёндошишлар бўлганини ҳам унутолмаймиз.

Мен, ҳозирча иккита саволни ўртага ташладим. Насиб қилса, яна бўлади. Ўйлайманки, Навоийни севган ҳар бир юртдошимизда қандайдир саволлар бор, фақат ўртага ташламай юришибди. Навоийшуносларимизга Оллоҳ куч-қувват берсин, уларни тинч қўймасликка ихлосмандларнинг кучи етади.

Кудрат ДЎСТМУХАММАД,
муҳандис, педагог

„ЭШИТАЙ — ЛЎК"

1 АПРЕЛ — КУЛГИ КУНИ

Томда мушук ажиб бир энтикиш билан миёвлайди, мусичалар ғур-ғур қилиб, бир-бирига парвона. Баҳор келди.

Дов-дарахтлар шохларигина эмас, симёғочларнинг пўлат арқонлари ҳам шамолда ноз билан чайқалади. Қизлар ўтган кўчадан муҳаббат иси келади. Баҳор...

Шум бола ҳам Хоразм чўгирмасидек дўнгалак телпагини ташлаб, марғилон нусха дўппи кийган. Эгнида оқ яхтак, белида кўк белбоғ. Оёғида "Made in Uzbekistan" деб ёзилган хитойи шиппак. Дилида Ғафур Ғулом бобосидан қолган байту ғазал, қўлида чойнак-пиёла.

Бугун чойхона гавжум. Бир ёқда катта Худойберди (Тўхтабоев), бир ёқда кичик Худойберди (Зиётов). Дераза олдида қўшалоқ Ўткирлар. Повулғоншунос Анвар Обиджон, муҳиддиншунос Саид Анвар, чиялий дўхтир Қилич Нур. Хонага Комрон Жўра кириб келганда чойхўрлар бирдан жим бўлиб, кафтларини оғизларига босдилар. Негаки, Ш.Отабек инсофлироқ эди, айтган гапингизни айтди, деб ёзарди. Бу Комрон Жўраси айтмаган нарсангизни ҳам айтди, деб ҳангомасига қўшар экан.

Ниҳоят, ҳар галгидек, бир қучоқ ҳазил-мутойиба билан ўзимизнинг Оғамиз кириб келдилар. Комрон Жўрага қараб:

— Хомтаъма бўлмасинлар. Ўзим ёзганимни ўзим ўқиб бераман,— деб қолдилар-ку!

— Майли, — деди Комронбой, — қатиқ тўкилса, юқи қолади. Бизга бўлаверади.

Оғамизнинг чойхонамизни унутмаганлигини инобатга олиб, у кишига бенавбат навбат берилди. Кўкчойни овоз чиқармай симириб, Оға ҳангомани бошладилар.

Эшитай-лўк!...

6 →

ШУМ БОЛАНИНГ ДАСТЁРИ

ИНСОН ВА ИҚТИСОД

ДЕҲҚОН БЎЛСАНГ — ЕРНИ ЎЙЛА!

Ўзбекистон Республикаси Президентининг шу ҳафта бошида эълон қилинган "Қишлоқ хўжалигида ислоҳотларни чуқурлаштиришнинг энг муҳим йўналишлари тўғрисида"ги Фармонида фермер хўжаликларини ривожлантириш мамлакат иқтисодини юксалтиришнинг, бинобарин, халқимиз фаровонлигини таъминлашнинг энг истиқболли бўғинларидан бири эканлиги алоҳида қайд этилган. Чоршанба куни бўлиб ўтган Ўзбекистон Республикаси Президенти совринлари учун анъанавий "Ташаббус — 2003" кўрик-танловида мамлакат хусусий мулк эгалари орасидаги энг яхши тадбиркор, фермер ва ҳунармандлар тилга олиниб, ғолибларнинг номлари эълон қилинди. Улар сафида Тошкент вилоятининг Ўрта Чирчиқ туманида фаолият кўрсатаётган "Саидовул" фермер хўжалигининг ҳам номи бор. Мухбиримиз фермер хўжалиги раҳбари Маматқул Саломовни кўрик-танловдаги муваффақияти билан қутлаб, ундан қўлга киритилган ютуқлар сири, таннархи арзон моддий неъматлар яратишга доир тажрибалари хусусида сўзлаб беришни илтимос қилди.

— Биз хусусий мулк эгалари, фермерлар халқимиз фаровонлигини ошириш, мамлакат иқтисодий салоҳиятини юксалтиришдек энг олижаноб мақсадлар йўлида фаолият кўрсатишга сафарбар этилганмиз. Президентимиз қарорларида фермер хўжаликларини янада ривожлантириш, уларнинг қонун билан кафолатланган ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш, бинобарин, фермерлик фаолиятини ривожланган мамлакатлардаги фермер хўжаликлари даражасига етказиш ва мамлакат иқтисодиётида тутган мавқеини кўтариш юзасидан энг зарур масалалар кун тартибига қўйилмоқда.

Бизнинг фермер хўжалигимиз тузилганига икки йил бўлди. Биз 200 гектар ер майдонини давлатдан узоқ муддатли ижарага олиб ишлаяпмиз. Бу ерларда биз деҳқончилик қилгунга қадар ғалладан 16, пахтадан 20, шолидан 25 центнердан ҳосил олинган бўлса, биз биринчи йилнинг ўзидаёқ ғалла ҳосилдорлигини ўртача 50, пахта ва шоли ҳосилдорлигини 40 центнерга етказдик. Ўтган йили эса ғалла ҳосилдорлигини 60 центнерга етказишга муваффақ бўлдик. Шунинг натижасида дастлабки йили 40 миллион, иккинчи йилда эса 79 миллион сўм миқдорида соф фойда олдик.

Мен бу натижаларни Президентимизнинг деҳқон-фермерлар фаолиятини ҳар жиҳатдан тўкис равнақ топтириш юзасидан изчил равишда кўрсатиб келаётган ғамхўрликларининг амалий самараси деб биламан. Айни чоқда, шуни ҳам айтишим кераки, ишни бошлашдан аввал бизнес-режани пишиқ-пухта тузиб, банкдан қарийб 40 миллион сўм кредит олдик. Бу пулнинг ҳаммасига қишлоқ хўжалиги учун ниҳоятда зарур бўлган техника воситалари сотиб олинди. Ўз техникамиз бўлгани учун МТПдан ёки ширкат хўжалигидан техника олиб ишлатишга эҳтиёж қолмади. Иккинчидан, уруғлик масаласига жиддий қарадик. Яъни 2001 йилда Қирғизистондан буғдойнинг тезпишар, серҳосил, унбоп ва бизнинг шароитга яхши мослашган супер элита репродукцияли "Интенсив" нави уруғлигини олиб келиб экдик. Ундан элита репродукцияли уруғлик тайёрлаб, давлатга ҳам топширдик. Ўтган йили эса Қозоғистон ва Молдовадан тезпишар, ўрта ва кечпишар супер элита ва элита репродукцияли турли нонбоп буғдой навларини олиб келиб, тажриба тариқасида экиб ўстирмоқдамиз.

Фермер хўжалигимизда ишлаётган деҳқонларнинг иш ҳақини ширкат хўжаликларидагига нисбатан 50 фоиз юқори даражага кўтардик. Деҳқон ўз ишини белгиланган вақтда ёки ундан олдин адо этса, бу ишни яхши сифат билан бажарса, унга қўшимча тарзда пул мукофотлари ҳам жорий этдик. Бундан ташқари, деҳқон дам оладиган, тиббий хизматдан фойдаланадиган махсус жойлар ташкил қилдик. Бу иш самарасига яхши таъсир этмоқда.

Бундан буён, юқорида айтганимдек, Президентимизнинг деҳқон-фермер хўжаликлари ҳар жиҳатдан ўзини тиклаб, мамлакат белига қувват бўлиши учун доимий равишда кўрсатиб келаётган ғамхўрликлари туфайли бизнинг имкониятларимиз янада ошади.

Мана сизга бир мисол. Ўтган йилнинг 29 августида қабул қилинган Вазирлар Маҳкамасининг пахта хомашёсини йиғиб-териб олишни ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисидаги қарорида 2002 йил ҳосилидан давлат эҳтиёжлари учун пахта толаси сотиб олинишини амалда ишлаб чиқарилган толанинг 50 фоизи даражасида белгилаш ва бу миқдордан ошган толани шартномавий баҳоларда сотишга рухсат этиш кўзда тутилган эди. Бунга кўра, етиштирилган пахта хомашёсидан тайёрланган толанинг эллик фоизини давлатга сотамиз. Толанинг қолган эллик фоизини эса хоҳланг биржа орқали, хоҳланг воситачи ташкилотлар орқали эркин нархларда валютада сотинг.

Менинг ҳисоб-китобларимга кўра, ўтган йилнинг 15 декабридан кучга кирган бу имтиёз туфайли деҳқонларимиз ҳар гектар пахта майдонидан қарийб бир миллион сўм миқдорида қўшимча даромад олади.

Вазирлар Маҳкамасининг шу йил 13 февралда қабул қилинган 76-қарори бўйича ҳам биз фермерлар учун яна бир қулайлик яратилди. Яъни бундан буён биз ҳар йили тўлайдиган ер солиқларининг 7,5 фоизи Деҳқон ва фермер хўжаликларини қўллаб-қувватлаш жамғармаси ҳисобига ўтказилади. Жамғармадан эса биз фермерлар имтиёзли шартларда турли кредитлар олиш имконига эга бўлдик.

Шу ўринда ҳал этиш мумкин бўлган айрим муаммоларга ҳам эътиборни жалб этмоқчиман. Масалан, ҳаммага аёнки, ёнилғи, ўғит, солиқларни тўлаш учун пуллар давлат томонидан транш шаклида келади. Бу яхши. Бироқ айрим фермер хўжаликларининг ёнилғи, ўғит, солиқ бўйича умуман қарзи бўлмаслиги мумкин. Хўш, қарзи бўлмаса, ҳисоб-китобларини ўз вақтида амалга ошириб келаётган бўлса, нега унга транш учун келган пул берилмасдан қайтариб юборилиши керак. Агар ўша пуллар фермернинг ҳисобига ўтказиб берилса, у ўзининг имкониятини янада оширган бўлмасмиди? Буни ҳам ҳал этиш зарур, деб ўйлайман.

Шундай муаммолардан яна бири — бу биз етиштирган пахта хомашёсидан олинадиган шрот, шелуха, ёғ ва бошқа маҳсулотлар уларни ишлаб чиқараётган корхоналар монополиясига айланиб қолаётганидадир. Айтмоқчиманки, деҳқон ва фермерлар ўзларига тегишли бўлган бу маҳсулотларни олиш учун ёғ заводига олдиндан пул ўтказиши керак. Ўша пул эса, ҳеч кимга сир эмаски, айнан мана шу пахта тозалаш ва ёғ заводлари томонидан ўз вақтида берилмайди. Толанинг пулини кечикиб олаётган деҳқон ва фермер бериш муддатлари қатъий чекланган шрот, шелуха, ёғ ва бошқа маҳсулотларни қандай қилиб олади? Деҳқоннинг қўлига пул текканда эса бу муддатлар аллақачон ўтиб кетган бўлади. Оқибатда деҳқон ютқазади, унинг хомашёсидан маҳсулот ишлаб чиқарувчи эса ютади. Бу масалани ҳам кечиктирмасдан ҳал этиш, бинобарин, пахта тозалаш корхоналари чигит ва унинг маҳсулотларини фермерларга вақтида беришлари зарур деб ўйлайман.

Энди режалаштириш билан боғлиқ масалаларга келсак, шуни айтиш зарурки, хўжаликлардаги ер майдонларининг унумдорлиги ҳар хил бўлишига қарамасдан деҳқончилик маҳсулотларини етиштириш режалари ҳаммага бир хил тарзда белгиланяпти. Унумсиз ердан юқори ҳосил олинмаслиги маълум бўла туриб, режалашга бундай бир текисчилик усулидаги ёндошув фермер хўжаликлари олаётган самарани пасайтиради. Шунинг учун ҳам ҳокимликларнинг режаларни тузувчи мутасаддилари ҳар бир майдоннинг ҳосилдорлик даражасини белгилашда қатъий равишда "Ўздаверлойиҳа" институти томонидан тасдиқланган ернинг балл-бонитетига асосан иш тутишлари зарур, деб ўйлайман.

Ўз навбатида биз фермерлар ер унумдорлигини оширишни ҳам ўйлашимиз лозим. Тупроқ унумдорлигини яхшилаб, ундан юқори ҳосил олаётган фермерларнинг манфаатдорлигини оширишга жиддий эътибор бермоғимиз керак.

Аҳолининг 60-65 фоизи қишлоқ жойларида истиқомат қилади. Демак, бу ҳудудларда қишлоқ хўжалик маҳсулотларини қайта ишлаш учун нақд шароит, ишчи кучлари бисёр. Ўзимизда сомон, маккажўхори силоси, буғдой чиқиндиси мавжудлиги эса табиий равишда даромад олишнинг яна бир соҳаси — чорвачиликни ривожлантириш учун шароит яратмоқда. Шу мақсадда ўтган йили мол фермасини таъмирлаб, 80 бош қорамол сотиб олдик. Эндиликда қўшимча равишда зотли моллар билан фермани бойитиб, сут маҳсулотлари тайёрлашни йўлга қўймоқдамиз. Мақсадимиз — 1,5 — 2 тонна сут соғиб олиб, ундан пишлоқ, қаймоқ, сузма ва бошқа маҳсулотлар ишлаб чиқаришга эришиш.

Бироқ шу ўринда ҳам бир жузъий масала бор. Вазирлар Маҳкамасининг ўтган йилнинг 31 декабрида қабул қилинган 455-қарорида фермер хўжаликлари қишлоқ хўжалик маҳсулотларидан ташқари қўшимча фаолият билан шуғуллансалар, айтайлик, бизга ўхшаб гўшт ва сут маҳсулотлари ишлаб чиқаришни ҳам йўлга қўйса, бундан келадиган даромадга нисбатан 30 — 35 фоиз солиқ тўланиши кўзда тутилган. Мен ўзимча ҳисоб-китоб қилиб чиқсам, шу нарса аён бўлдики, фермер бу ҳолда қўшимча равишда чорвачилик билан шуғулланишдан бирор манфаат кўрмас экан. Менинг таклифим шуки, агар фермер ўзи етиштирган чорвачилик маҳсулотларини қайта ишласа, солиқ тўлашда унга муайян даражада имтиёз берилиши керак. Бордию фермер ўзи етиштирган маҳсулотдан ташқари бошқа жойдан чорвачилик маҳсулотларини харид қилиб қайта ишласа, у ҳолда юқорида айтиб ўтилган 30 — 35 фоиз миқдорида солиқ тўлаши мақсадга мувофиқ бўларди.

Ҳар ҳолда бу ва шу сингари бошқа масалалар обдон пишиқ-пухта таҳлил қилингандан сўнг ҳаётга тадбиқ этилса, фермерларнинг халқ фаровонлигини таъмин этишга қўшадиган ҳиссалари янада салмоқли бўлур эди.

ДОИМИЙ ҲАМРОҲ

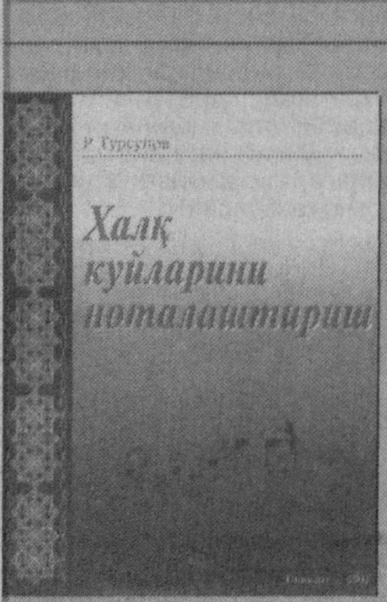

Таниқли бастакор, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими, профессор Раҳматжон Турсуновнинг Абдулла Қодирий номидаги Халқ мероси нашриётида чоп этилган "Халқ куйларини ноталаштириш" қўлланмаси ўзбек мусиқа меросини тўплаш ва нотага ёзиб олиб, илмий-назарий ҳамда амалий ўзлаштириш, куй, қўшиқ ва ашулаларнинг ҳудудий ижро услубларини ўрганишга бағишланган.

Муаллиф ўқитувчи ва талабаларга услубий кўрсатмалар, усул ҳақида маълумот бериш билан бирга, Ўзбекистонда нота ёзуви тарихига ҳам анча батафсил тўхталиб ўтади.

Шунингдек, қўлланмадан мусиқашунос олимлар Ю.Ражабий, И.Акбаров, М.Юсупов, Ф.Кароматов, Т.Ғафурбеков, О.Матёқубовларнинг ўзбек халқ мусиқа ижодини тўплаш ва нотага ёзиб олишдаги хизматларига ҳам алоҳида ўрин берилган.

Қўлланманинг мундарижаси бой ва хилма-хил. Мазкур рисола Олий ва ўрта махсус маданият ҳамда санъат ўқув юртлари учун мўлжалланган. Қўлланма Абдулла Қодирий номидаги Тошкент давлат Маданият институти ўқув-услубий кенгаши томонидан нашрга тавсия этилган. Масъул муҳаррир — профессор Абдуманнон Назаров.

Нозим ҚОСИМОВ

ИРОҚДАГИ УРУШНИНГ САБАБЧИСИ КИМ?

Уруш қурбонсиз бўлмайди. Ироқда Саддам Ҳусайн тузумига қарши жанговар ҳаракатлар ҳам бундан мустасно эмас.

Хўш, Ироқдаги урушнинг олдини олиш мумкинмиди? Мамлакат халқи бошига тушган кулфатларнинг асл сабабчиси ким?

Энг аввало, Ироқ ва унинг ҳукмдори Саддам Ҳусайн тарихига бир назар ташлайлик. Ироқ давлати энг қадимги маданиятлар шаклланган Месопотамияда (Дажла ва Фурот дарёлари водийсида) жойлашган. Бу заминда Аккад, Бобил, Ассирия каби қадимги давлатлар мавжуд бўлганлиги, «Минг бир кеча» сингари ўлмас асарлар ҳам шу ерда яратилганини эслашнинг ўзи кифоя. Ниҳоятда бой тарихга эга мамлакат 1958 йили республика, деб эълон қилинган эди. 1968 йилдан буён Араб социалистик уйғониш партияси (БААС) ҳокимият тепасида. Саддам Ҳусайн эса ана шу партия раҳбари.

Бу шахснинг ҳокимиятга эришиш йўлидаги қилмишлари, қонхўрликларини эшитсангиз, ҳайратдан ёқа ушлайсиз. У ёшлигиданоқ одам ўлдириш «илми»ни ўрганган. 1959 йили ўша пайтдаги Ироқ президенти Абдулкарим Қосимга суиқасд уюштирган. Суиқасд муваффақиятсиз чиққач, узоқ йиллар Сурия ва Мисрда яшириниб юрган. 1968 йили БААС партияси ҳарбий тўнтариш туфайли ҳокимиятга эришгач, Саддам ҳукуматдаги раҳбарлик вазифаларидан бирини эгаллайди. 1979 йили фитна билан генерал ал-Бакрни ҳокимиятдан четлаштириб, президентлик ва партия бош котиблигини қўлга киритади. Ҳокимиятга даъвогар бўлганларни гоҳида айёрлик, гоҳида зўравонлик билан йўқотади. Ундан сафдошлари, яқинлари ҳам омон қолмайди. Аввал ўз партиядошларини, сўнгра аҳолининг 20 фоизини ташкил этувчи курдлар, Керкук шаҳри атрофида яшовчи туркий халқлар раҳбарларини қатағон қилади. Сўнгра ислом динининг шиа мазҳабига эътиқод қилувчиларни таъқиб остига олади.

Саддам мамлакатни шу усул билан «тинчитгач», қўшни ҳудудларга ҳам кўз олайтира бошлади. 1980 йили Эроннинг Ироқ билан чегарадош шаҳарларини эгаллашга интилди. Натижада Эрон-Ироқ уруши аланга олди ва саккиз йил давом этиб, бир миллиондан ортиқ одамнинг ҳаётига зомин бўлди. Бу мантиқсиз хунрезликнинг оқибати унинг кўзини очиши керак эди. Аммо бундай бўлмади. 1990 йили қўшни Қувайт ҳудудини босиб олди. Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг истилони тўхтатиш ҳақидаги талабига парво ҳам қилмади. 1991 йил февраль ойида АҚШ ва Буюк Британия бошчилигидаги коалиция кучларидан шармандаларча енгилиб, Қувайтни ташлаб чиқди. Яна минглаб одамлар қурбон бўлди.

Кейинги йилларда Саддам «фаолият доирасини» ўзгартирди. Энди нима қилиб бўлса ҳам ядро қуроли яратиш, кимёвий ва бактериологик воситалар ишлаб чиқаришга интила бошлади, бу йўлда катта маблағлар сарфлади. Баъзи қуролларини ўз халқида синаб кўришдан ҳам қайтмади. 1989 йили курдлар яшайдиган ҳудуддаги исёнларни бостириш учун кимёвий газларни қўллади. Бир хорижий фотомухбирнинг ўша воқеа фожиасини акс эттирган сурати бутун дунёни ларзага солди: унда газдан бўғилиб ўлган она ва гўдакнинг аянчли ҳолати муҳрланган эди.

Саддам ва унинг қилмишлари ҳақида кўплаб мақолалар ва китоблар ёзилган. Шундай китоблардан бири «Саддам Ҳусайн ва Форс кўрфазидаги танглик» деб номланган. Унинг муаллифи Лори Милрой кўп манбаларни ўрганган. Китобда ёзилишича, Саддам етим ўсган, у отасининг кимлигини ҳам билмайди. Ўгай отаси уни кўп урган. Шу сабабли дийдаси қаттиқ, бераҳм бўлиб ўсган, ҳайвонларни қийнашдан завқ олган. Кейинчалик эса одамларни қийнаб завқ оладиган бўлди. У ўзига ниҳоятда бино қўйган. Ўзини гоҳ Бобил подшоларига, гоҳ қадимги халқ қаҳрамони Салоҳиддинга қиёслайди. Мамлакатни турли ҳажмдаги портретлари ва ҳайкаллари босиб кетган...

Халқаро ҳамжамият 12 йилдан буён Саддам Ҳусайнни қуролсизлантириш учун ҳаракат қилади. БМТ Хавфсизлик кенгашининг 1990 йилдан буён қабул қилган қатор резолюцияларида Ироққа оммавий қирғин қуролларини йўқотиш мажбурияти юкланган. Жумладан, 1991 йилги 687-резолюцияда 90 кун ичида Ироқнинг қуролсизланиши шарти билан унга қарши жанговар ҳаракатларни тўхтатиш кўзда тутилган эди. Аммо бу талабларнинг ҳаммаси қоғозда қолиб кетди. Қуролсизланиш жараёнини текширадиган БМТ инспекторлари фаолияти йўлига турли тўсиқлар қўйиб келинди. АҚШ Марказий разведка бошқармаси маълумотларига кўра, Ироқда кимёвий қуроллар яширинча ишлаб чиқарилаверди, ядро қуроли яратиш устида иш давом эттирилди. Айрим диний террористик гуруҳларнинг Ироқдан бошпана топганлиги эса хавфни янада кучайтиради. Агар бу оммавий қирғин қуроллари уларнинг қўлига тушса, дунёдаги тинчлик ва барқарорликка катта путур етади.

Бугунги кунда АҚШ бошчилигидаги коалициянинг Ироқни куч билан қуролсизлантириш ҳаракатини жаҳондаги кўплаб мамлакатлар қўллаб-қувватламоқда. Улар орасида 11 НАТО аъзоси, 7 Европа Иттифоқи аъзоси бор. Хайрихоҳ давлатлар эса бундан ҳам кўп.

Жанговар ҳаракатлардан мақсад имкони борича тезроқ Саддам Ҳусайн барпо этган қўрқув ва ҳақсизлик тизимини парчалаш, мамлакатда демократик тартиблар жорий этилишига кўмаклашиш. Токи, Ироқ халқи эркин нафас олсин, ўз табиий бойликларидан баҳраманд бўлсин, айни пайтда, бу давлат бошқалар учун хавф ва таҳлика манбаи бўлиб қолмасин.

Шарқда ажойиб бир нақл бор. «Ўткир тишли қоплонга раҳм қилиш қўйларга зулм қилиш билан баробардир». Адолатни тиклаш учун гоҳо куч ҳам керак бўлади. Афғонистонда АҚШ томонидан амалга оширилган ҳарбий ҳаракатлар қандай натижа бергани яхши маълум. Ироқда ҳам худди шундай бўлади, деб умид қиламиз. Зеро, Саддам Ҳусайн тузумининг йўқотилиши минтақага тинчлик ва осойишталик олиб келади. Ироқдаги курдларнинг Европа давлатларига зўраки эмиграцияси камаяди. Энг муҳими, нефтдан олинадиган даромад қурол-яроғ эмас, халқ эҳтиёжлари учун сарфлана бошлайди.

Ҳа, урушнинг асл сабабчиси Саддам Ҳусайн. Унинг зулм ва зўравонликка асосланган тузуми халқи бошига қанча кулфат ёғдирган бўлса, жаҳон учун ҳам доимий нотинчлик ва хатар манбаи бўлиб келди. Фақат куч ишлатишни билган одамга эса унинг тилида жавоб берган маъқул. Шу йўл билангина унинг хатарли режаларига барҳам бериш мумкин.

Носир МУҲАММАД (ЎзА)

27 МАРТ — ХАЛҚАРО ТЕАТР КУНИ

МУҚАДДАС ТУЙҒУ ТАЛҚИНИ

Маннон Уйғур номидаги Сурхондарё вилоят мусиқали драма театрида Муҳаммад Бобоев қаламига мансуб "Ўлим халқаси" пиесаси саҳнага қўйилди.

Асар — халқаро терроризм ҳақида. Унга 2000 йил августдаги Сариосиё тоғликларидаги воқеалар асос қилиб олинган. Жасур жангчи ва саркардаларнинг образларини Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар Р.Маматалиев, Ҳ.Орипов, А.Намозов, Й.Мирқурбонов, шунингдек, М.Шарипов, Б.Рамазонов, Р.Раҳимов каби тажрибали актёрлар билан бирга, Ш.Алимов, Х.Қурбонов, И.Норқулов, Ш.Умаров каби ёш санъаткорлар ижро этмоқдалар. Генерал Қосимов (артист Р.Маматалиев) образи алоҳида бўртиб кўринади. Актёр унинг вазмин, сермулоҳаза, ўйчан қиёфасини ҳаққоний гавдалантиришга ҳаракат қилган.

Спектаклдаги марказий қаҳрамонлардан бири Чол образидир. Бу персонаж актёр Х.Насриддинов талқинида ватанпарвар ота тимсолига айланган. Она қиёфаси Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Г.Равшанова ижросида меҳрибон, кўнгли тоза, жонкуяр, дангалчи ва дадил беғараз аёл сифатида гавдаланади. Спектаклда бир қатор босқинчилар образи ҳам бор. Улар ҳам ўзларига хос характер хусусиятларига эга. Масалан, Такасоқол (актёр З.Бозоров) жангари, товламачи, бешафқат инсон қиёфасида кўринса, Тулки (актёр Т.Йўлдошев) фирибгар, айёр, ялтоқланиб турувчи, ўз манфаатини ҳар нарсадан устун қўювчи, ҳар қандай вазиятда сувдан қуруқ чиқиб кетишга уста қиёфада гавдалантирилган. Юсуф (актёр А.Худойназаров) эса бу гуруҳга адашиб кириб қолган ўспирин тимсолидир. Ёш актёр унинг қалб изтиробларини ҳаяжонли, жўшқин ифодалашга интилган.

Эътирофга сазовор образлардан яна бири Бекдир. У актёр Ч.Чориев талқинида, бир томондан, ўзига бино қўйган, диний-экстремистик ғояларни амалга оширишга интилувчи, иккинчи томондан, қарашларига дарз кетаётган, икки ўт орасига тушиб қолган одам сифатида намоён бўлади.

"Ўлим халқаси" асарини Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Мансур Равшанов раҳбарлигидаги ижодкорлар саҳнага олиб чиққан. Саҳналаштирувчи режиссёр Т.Йўлдошев ҳаракатлар узлуксизлигини таъминлашга ҳамда томошабинлар диққатини сусайтирмасликка интилган. Саҳналаштирувчи ёш рассомлар Х.Чоршанбиев ва Б.Аллаёровлар ҳарбий ҳолат кўринишларини рамзийлик асосида ҳал этишга ҳаракат қилишган. "Ўлим халқаси" драмаси муҳим замонавий мавзудаги психологик драмадир. Асар конфликти фикрлар тўқнашувида ҳал этилади.

Албатта, асарнинг саҳналаштирилишида баъзи камчиликлар ҳам кўзга ташланади. Айрим актёрлар ҳаракатида сустлик, саҳна кўринишларида гоҳо нотабиийлик мавжуд. Актёрнинг маҳорати томошабинни қай даражада ишонтириши билан ҳам белгиланади. Театр ихлосмандлари саҳнадаги қаҳрамоннинг ҳар бир ҳаракати, ҳар бир сўзини табиий қабул қилишлари керак.

Спектакл сўнгида қуршовдаги душман ер билан яксон қилинганлиги кўрсатилади. Томошабинда "Ватан тинчлиги муқаддас ва дахлсиз, унинг чегаралари ишончли қўлларда", деган фахр туйғулари пайдо бўлади. Шу жиҳати билан ҳам асар катта тарбиявий аҳамиятга эга.

Кудрат ЖЎРАЕВ,
филология фанлари доктори,
Болта ЁРИЕВ,
филология фанлари номзоди, доцент

ЖУРНАЛЛАРНИ ВАРАҚЛАГАНДА

"Театр" журналининг 2003 йилдаги янги сони "Ўзбектеатр" бирлашмаси бош директори О.Ризаевнинг "Мақсад — баркамол саҳна асари яратиш" номли мақоласи билан очилади. Унда вилоят театрларининг муаммолари ва уларнинг ечими хусусида мушоҳада юритилган. Санъатшунослик фанлари доктори М.Қодировнинг "Алишер Навоий: тасаввуф ва саҳна санъати" мақоласи ҳам ўқувчиларни бефарқ қолдирмайди.

Ўзбекистон халқ артисти Т.Азизов театр санъатидаги ижодий жараён ва унинг айрим долзарб муаммолари хусусидаги фикрлари билан ўртоқлашади. Филология фанлари номзоди Ш.Ризаев "Бадиий мушоҳада ва тарих ҳақиқати" тақризида драматург Насрулло Қобул қаламига мансуб "На малакман, на фаришта" спектаклига муносабат билдириб, шундай ёзади: "Асар муаллифи бадиий мушоҳада мантиқини ҳам, тарих ҳақиқатини ҳам бузмайдиган гўзал ечим топади. Карбало даштида мавж урган Машрабнинг қизил қони спектакл сўнгида ана шу гўзал ечимнинг рамзий ифодасидай янграйди".

"Хотиралар ва ҳикоялар" рукни остида чоп этилган "Саҳна мўъжизакори" мақоласида санъатшунослик фанлари номзоди С.Турсунбоев Ўзбекистон халқ артисти А.Исматовнинг ижоди хусусида фикр юритади. Ўзбекистон халқ артисти З.Муҳаммаджоновнинг "Ҳамкорликда гап кўп" мақоласидаги мулоҳазали фикрлар ўқувчини бефарқ қолдирмайди. Бундан ташқари, журналдан Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артистлар Мирзакарим Бобоев, Римма Аҳмедова сингари санъаткорлар билан самимий суҳбатлар ҳам жой олган.

Сайёра ТУРҒУНЖОН қизи

ЖАҲОН МЕЪМОРИЙ ОБИДАЛАРИ

МУҲАББАТ ДОСТОНИ

ЁХУД МУМТОЗ МАҲАЛ ХУСУСИДА СЎЗ

Тарихнинг гувоҳлик беришича, Темурий ва Бобурий шаҳзодаларнинг айримлари ўз жуфти ҳалоллари шарафига боғлар, масжиду мадрасалар, ҳашаматли мақбаралар бунёд этишган. Жаҳон меъморчилик санъатининг нодир дурдоналаридан бўлган "Тожмаҳал" ҳам ана шундай обидалардан биридир. Ҳиндистоннинг Агра шаҳри яқинида, Жамна дарёси соҳилида барпо этилган бу ноёб санъат кошонасини Акбаршоҳнинг набираси — Шоҳжаҳон (Хуррамшоҳ) ўзининг севимли рафиқаси Мумтоз Маҳал (асл номи Аржуманд Бону) хотирасига атаб қурдирган.

Аржуманд Бонунинг ўзи ким, унинг Шоҳжаҳон билан муносабати қандай кечган? Аслида бу қиз 1594 йили Машҳадда таваллуд топган. Унинг отаси Акбаршоҳнинг мулозимларидан бири эди. Мумтоз Маҳал ўз иффати, ибоси, тенгсиз ҳусну латофати, беназир ақл-заковати билан Шоҳжаҳоннинг беқиёс севгиси ва ҳурматини қозонганди. Шунинг учун 1613 йили бу икки ёш турмуш қуришади. 1628 йил февралида Шоҳжаҳон тахтга ўтиргач, Аржуманд Бону умрининг охирига қадар шоҳга чин садоқат ила хизмат қилди: саройда маслаҳатчи ва муҳрдорлик вазифасини бажарди, салтанат ишларини бошқаришда ҳукмдорга яқиндан ёрдам берди.

Оқила малика ўз завжини 13 нафар фарзанд билан сийлади. Лекин, таассуфки, у ўн тўртинчи фарзандини дунёга келтириш асноси — 1631 йил 17 июн чоршанба куни Бурҳонпурда 37 ёшида бевақт кўз юмди.

Тарихчи олим Турғун Файзиевнинг "Темурийлар шажараси" асарида қайд қилинганидек, Мумтоз Маҳал ўлими олдидан фарзандлари билан видолашар экан, уларга, айниқса, тўнғич қизи Жаҳонorобегимга Шоҳжаҳоннинг аҳволидан мунтазам хабардор бўлиб туришни тайинлайди. Айни вақтда, эри Шоҳжаҳонга илтижо қилиб, ундан болаларига меҳрибон бўлишни, бошқа уйланмасликни ва ниҳоят, ўзига — Мумтоз Маҳалга атаб, эр-хотин садоқатининг рамзи сифатида асрлар давомида офтоб мисол порлаб турадиган ҳашаматли бир мақбара қурдиришни сўрайди.

Шоҳжаҳон Мумтоз Маҳалнинг васиятларини бекаму кўст бажарди: рафиқаси вафотидан кейинги 36 йиллик умри давомида бошқа уйланмади, оқ мармардан улкан бир мақбара бунёд эттирди, унга Мумтоз Маҳал номидан келиб чиқиб, "Тожмаҳал" деб ном берди.

Ўрта Осиё, Эрон, Жанубий Оврупо меъморчилиги ютуқларидан фойдаланилган ҳолда қад кўтарган мазкур мақбара турк меъмори Муҳаммад Исахон афанди бошчилигида ўн саккиз йил (1632-1650 йиллар) мобайнида қурилган. Қурилишга 40 миллион рупия маблағ ажратилди, унга 20 минг нафар уста ва ишчи жалб қилинди. Бу улуғвор санъат обидаси деворлари кўзни қамаштирадиган қимматбаҳо рангли нодир тошлар (ақиқ, марварид, садаф, каҳрабо, зумрад, ёқут, фил суяги) билан ишланган, сағана қўйилган хона эса катта гумбаз билан қопланган бош бинодан иборат бўлиб, у улкан супа устида жойлашган. Супанинг тўрт томонида ҳар бирининг бўйи 45 метрга тенг бўлган тўртта ҳашаматли минора савлат тўкиб турибди.

Мақбара битгач, Мумтоз Маҳал хоки шу қасрга келтирилиб, дафн қилинди. Дунёдаги етти мўъжизанинг бири бўлган Мумтоз Маҳал мақбараси тўрт асрдан ортиқроқ вақт давомида ўзининг жозибаси, бетакрор меъморий ҳалномаси билан жаҳон аҳлини ҳайратга солиб келмоқда. Дарҳақиқат, мазкур санъат обидаси орқали ўз завжасига бўлган муҳаббатини дунёга кўз-кўз қилган ва башарият тарихида ўчмас из қолдирган Шоҳжаҳон 1666 йилда "Тожмаҳал" мақбарасига термилиб, қизи Жаҳонorобегим қўлида жон берди.

Айтишларича, машҳур ҳинд адиби Рабиндранат Тагор "Тожмаҳал"нинг улуғворлигига юксак баҳо берган. У ҳар йили атайлаб келиб, "Тожмаҳал"ни тўлин ой ёруғида томоша қилган. "Муҳаббат достони" асарини эса ана шу ўлмас обидага бағишлаган.

Зайниддин ИСАМУҲАМЕДОВ

Эркин АЪЗАМ:

ҲАММАСИ МАТАЛДАН БОШЛАНГАН

1. Қай бирини айтай... Тўрт-беш яшарлик чоғларим бўлса керак, боғимизда адашиб қолганман. Боғ катта, бир чети колхоз узумзорига туташ эди. Тенгқур амакиваччаларим билан қувалашибми, ўша ёққа ўтиб қолгандирман. Бундай қарасам — бир ўзим, ҳаммаёқ бутазору чангалзор. Ваҳима босган. Бировни чақирай десам, "кап-катта бола", кулги бўлишдан қўрқаман. Шу аҳволда пиқ-пиқ йиғлаб, кечгача ўтирганман. Ким "қутқаргани" эсимда йўқ.

Кейинроқ билсам, адашган жойимдан уйимизгача бор-йўғи уч юз қадам келар экан.

Эллик йиллар ўтдики, ҳамон гоҳо ўшанақа ҳолатларга тушиб тураман денг.

2. Бизнинг бувимиз китоблардагига ўхшаган эртакчи эмас эдилар. Мен эртак деганларини (биз томонларда негадир матал деб аталарди) илк бор энамиздан эшитганман. Отамиз Тошкентда — ўқишда, энамиз кечалари лампачироқ ёруғида (электрстанциялар ўшанда кечки соат 11гача ишларди) дўппи тикар, "Бир ўзим ўтирсам, уйқу босади" деб, укам иккаламизни ёнига ўтқазиб олиб, матал айтиб берар эди. Бенаво бир етим қиз ҳақида "Хуб биби" деган маталлари бўларди. Билмайман, уни кимдан эшитган, жуда таъсирли эди. Бир нуқтасига келганда ҳаммамиз бараварига йиғлаб олардик: мен, укам, маталгўй энамнинг ўзи ҳам.

Ўқиш-ёзишни ўргангач, мен ўқимаган эртагу достон қолмаган деймая.

3. Бунга отам сабабчи, уйимиздаги ҳафсала билан тартиб берилган кутубхона сабаб бўлган. Отам раҳматли ўта китобхон эдилар; кексайганда ҳам тунлари китобни қўлдан қўймадилар. Масалан, ёзги таътилда ўнта бадиий китоб ўқисанг, скрипка ёки велосипед олиб бераман, деб рағбатлантирардилар. Китобхонликка шу қадар берилиб кетганманки, охири мени — "кўр қори"ни китобдан чалғитиш чоралари ҳам кўрилган...

Эртагу достонларни айтдим. Дастлаб қизиқиб ўқиган "жиддий" китобларимдан бири Марк Твен қаламига мансуб "Том Сойернинг бошдан кечирганлари" асари бўлган. Қайта-қайта мутолаа қилганман. Кейинчалик устозимиз Озод Шарафиддиновнинг "Китобларим ҳақида ҳикоялар" деган эсдаликларини ўқиб таажжубландим: у кишининг ҳам болаликда меҳр қўйган илк асари ўша "Том Сойер" экан.

Афсус, кейин — то чинакам бадиий асарларга қадар, кўп вақтим пионер, ёшлик ҳақидаги жўн, чучмал китоблар мутолаасига сарфланган. Уларнинг махсус тавсия рўйхати ҳам бўларди, шекилли...

Абдулла АЪЗАМОВ:

ҲАР БИР ЯНГИ КИТОБ БАЙРАМДАЙ ЭДИ

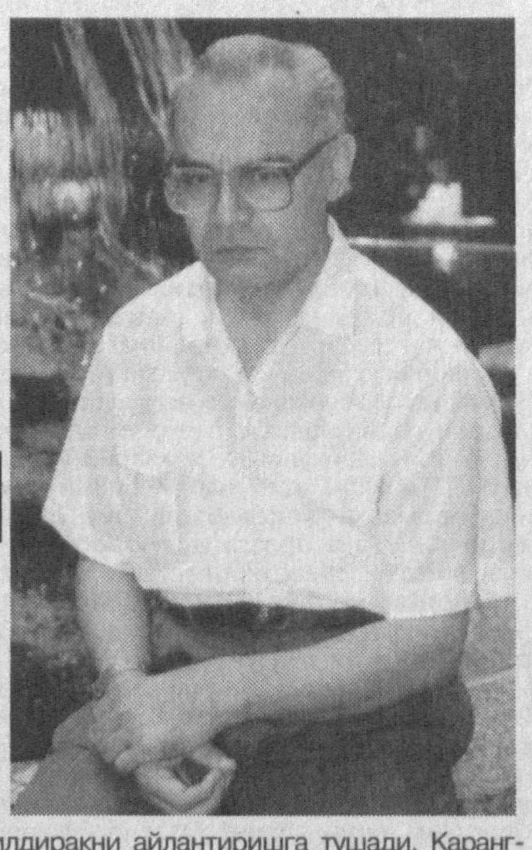

1. Илк болалик хотираларини эслашга уринсам, кўз олдимдан ҳозирги видеоклипларга ўхшаган тасвир ўта бошлайди: онамнинг мунис чеҳраси; аравада чаён чақиб олгани; мендан 7 ёш катта тоғам билан эшакка мингашиб кетаяпмиз: тоғам тиловат қилиб боради, мен мудраб қолганимдан сирғалиб ерга йиқилиб тушаман; пахта ортилган туялар (тасаввур қилинг-а: Фарғона водийсининг қоқ марказида!); керосин чироқ ёруғида сандал атрофида жам бўлиб достонхонлик қилинади — энам Буойша отин қироат билан Ҳазрат Али ҳақида қисса ўқийди, дадам кўпроқ достонларга мойил: Гўрўғли, Кунтуғмиш... Китобларнинг кўпи ё эски ёзувда, ё лотин алифбосида эди. Бизнинг алифбемиз эса бошқа имлода. "Бир вов" деб ҳижжалаб ўқиганимда, "Бир вов эмас, биринчи боб", деб тузатишгани ёдимда.

2. Бизнинг авлод болалиги эртакларсиз ўтмаган. Кунларнинг бирида қариндошларимиздан бириникида тўй бўлди, тўй тарқагач кечки пайт ётиш учун болаларга қатор қилиб кўрпа тўшаб беришди. Ёши каттароқлардан бири: "Келинглар, чўпчак айтишамиз", деб таклиф қилди. Бошқалар қувватлади. "Афанди бозорга бориб, бир хуржун майиз сотиб олибди. Хуржуни тешик экан, йўл-йўлакай майиз тўкилиб борибди. Ўша майизлардан мен уч дона териб едим", деб бошлади у. "Мен битта едим", "мен эса иккита", дея қўшилди бошқалар. "Мен — ўнта", дейман. "Ҳей, ўнта эртак биласанми, ўзи?" Миқ этмасликка мажбур бўламан: қоидага кўра, ким нечта "майиз еган" бўлса, шунча эртак айтишни зиммасига олар экан. Шундан сўнг чўпчакбозлик бошланди, кимдир Афанди, Алдаркўсадан айтиб кулдирди, кимдир аждарҳо, ялмоғиз билан кичкиналарни қўрқитди, акалардан энг каттаси "Уч оғайни ботирлар"ни айтиб ҳаммани ухлатди... Ўзиям зўр эртак. Крутой (бадиий ё анимацион) филм ишласа бўлади.

3. Ўтган асрнинг 50-йиллари. Китоб кам бўлар эди. Ҳар бир янги китоб байрамдай гап эди. Кутубхонада "Болтиқбўйи халқлари эртаклари" китобини олиб ўқиганимни эслайман. Эртаклардан бирида кунни роҳат билан ўтказишдан бошқа нарсани билмайдиган Бой нолийди: "Кунлар жудаям қисқа, батраклар тузукроқ ишламасидан бир пастда қуёш ботади". Бир одам кунни узайтирадиган машина ясаб беришни таклиф қилади. Таклиф Бойга жуда маъқул келади. Машина ҳам жўнгина бўлади: учта ғилдирак, биттасининг дастаси буралса, учинчисига бириктирилган паррак айлана бошлайди. "Кунни чўзиш учун дастани айлантирасиз", дейди ихтирочи. Бой ғилдиракни айлантиришга тушади. Қарангки, доим ботишга шошиладиган қуёш жойидан сира жилмайди. Худди михлангандай. Бой қора терга ботиб чарчагач, ихтирочидан сўрайди: "Бошқа одам айлантирса ҳам кунни узайтирадими?" "Йўқ, — жавоб беради ихтирочи. — Фақат ўзингиз айлантиришингиз керак". "Ундай бўлса майли, узаймаса узаймай қўя қолсин".

Айниқса, Буратино, Гулливер, Мюнхаузен, Том Сойер, ўн беш ёшли капитан... саргузаштлари "китоб уммонига чўктириб юборган".

Китобга меҳр пайдо бўлишида ўқишни қандай китоблардан бошлашга кўп нарса боғлиқ: бир китоб болада ўқишга иштиёқни кучайтирса, бошқаси бор иштиёқни сўндириши мумкин. Болалигимизда китоблар кўп бўлмагани учундир, уларнинг орасида кўнгил айнитадиганлари анча кам бўлган, шекилли...

ИЖОДНИНГ СИРЛИ ОЛАМИ

Ҳар қайси ижодкор ўзича бир олам. Ёзувчи ёки шоир асарларида акс этган ҳаёт ҳақиқатлари, аслида, ана шу оламнинг турфа манзараларидир. Бадиий ижод психологияси билан шуғулланган олимларнинг таъкидлашларича, муайян бир асарнинг теран таҳлилига эришмоқ учун муаллифининг феъл-атвори, таржимаи ҳоли, дунёқараши, болаликда тарбия топган муҳит-шароитни пухта билиш лозим. Ҳатто айрим адабиётшунослар ижодкорнинг шахсий кутубхонаси ёхуд унинг доимий қизиққан машғулоти (хоббиси) тадқиқи билан ҳам махсус шуғулланишади. Чунки роман, қисса ёки шеър қайси пайтда ёзилганидан қатъи назар, уларда ижодкор шахсининг субъектив жиҳатлари ўз изини қолдиради. Шу нуқтаи назардан қараганда, ёзувчи ёки шоирнинг шахси, биографиясига алоқадор айрим маълумот ва тафсилотлар нафақат адабиётшунослар, балки газетхонлар учун ҳам қизиқарли бўлиши табиий.

Олий Адабиёт курсининг битирувчиси ёш қаламкаш Маягўзал Чориева бир гуруҳ ижодкорларга мурожаат этиб, уларнинг болалиги, илк китобхонликларига доир тафсилотларни ўрганиб, қуйидаги интервюларни тайёрлади. Айтиш мумкинки, бу мулоқотлар ўзига хос жажжи тадқиқотлардир. Уларда сиз таниқли ёзувчи, олим ва шоирларимизнинг болалик хотиралари билан танишиб, ижод ва ижодкор психологияси ҳақида муайян тасаввурга эга бўласиз, бу эса ўз навбатида мулоқотта киришган муаллифлар асарларини теранроқ тушунишингизга ёрдам беради, деган умиддамиз.

Ижодкорларга қуйидаги саволлар берилган:

1. Илк болалик хотираларингиздан сўзлаб берсангиз.

2. Болаликда тинглаган эртакларингиз...

3. Китоблар оламига шўнғиб кетишингиз, мутолаага қизиқишингизда кимнинг ёки қайси асарнинг таъсири кучли бўлган?

Сирожиддин САЙЙИД:

ВАҲОБ ШОИРНИНГ САФАРИ

Аввалига ҳаммаси кўланка эди. Кўланка ва товушлар. Кўланкалар келарди, кетарди, сўнгра яна келарди, келаверарди, бошим узра эгилиб, яна ғойиб бўларди. Бу кун улар жуда қуюқлашиб кетди, ёнверимда, тепамда кўланкалар саросимаси, бирови кетса, ўрнига яна бирови келади — қорайиб, қаторлашиб. Сўнгра ҳалигилар чекиниб, оқ бир кўланка пайдо бўлади. Буниси манглайимгача эгилибон, яна узоқлашади, лопиллагандай бўлади, сўнгра муздай нарсани кўксимга теккизади. "Аоииуу-у". Булар товушлар. Ўша аснода мен илғаган товушлар.

Яна бир жуфт оқ, яшил кўланка бўларди. Ҳовлида. Кейин аста-секин бу кўланкалар қиёфа касб этади, шаклга киради. Ҳовлидаги оқ кўланканинг қийғос гуллаган олча, яшили эса тол эканини англайман. Кейин товушлар сўзга айланади.

...Тепа қисми нураган пахса девор узра қуюқ гилослар орасидан қўшни ҳовлига мўралайман. Тупроқ супада Ҳожибиби кампир урчуқ йигириб нола қилади. Унинг ўғли Аҳтамжон равоч тергани борганда тоғда яшин уриб ўлган.

Бошқа ҳовлидан эркак кишининг мискин алласи таралади. Бу — Усто Ҳабиб, ўғлини ухлатаяпти. Кейин йиллар ўтиб, овози ёдимнинг хомуш обидалари узра ҳазин азон янглиғ янграб қолишини у ҳали билмайди. Ўзим ҳам билмайман.

Жазирама. Кўчалар билқ-билқ тупроқ. Бўғотлар гирдида, пахса деворлару дарахтлар теварагида арилар, қўнғизлар ғўнғиллайди. Узумлар ранг олган. Иссиқдан шира чиқариб, товланади.

Оқшом ҳовлимиздаги ёғоч сўрининг устунига осиғлиқ дўмбира тоғдан Сайидумар амаким келганини билдириб, мендан суюнчи сўрайди. Бу кеча, демак, яна гурунг бўлади, яна дўмбирада инграган куйлар мени узоқ-узоқларга — ўзим билмаган, кўрмаган манзилу маконларга элтади, яна Ислом тоға келади — ярим тунгача маталгўйлик, достонхонлик, Гўрўғлию Авазхонлар. Сайидумар амакининг бармоқлари дўмбирани тирнаб қалтирайди, елкалари, соқолларию салласининг печи титрайди, кўзлари юмилган:

Йиғламанг ёру биродар,
можаролиқдур букун,
Умр ўтиб, паймоналар тўлди,
адолиқдур букун.
Айрилурмиз бир-биримиздан,
жудолиқдур букун...

Кўзлари очилганида, уларда бир нима йилтиллаётганини илғайман. Сайидумар амаки уруш пайти ишчи баталонига тушгани, поездда Хўжа Ҳофиз, Шайх Саъдий, Машрабдан байтлар айтиб, нон, қандқурс йиғиб, қорин тўйдирганидан тортиб, "узоқ Сибирга, Свердловскнинг Липа деган станциясига" бир аҳволда етиб борганигача қайта-қайта айтиб беради. Унинг дўмбирасию муаззиннинг нолишидай мунглуғ товушидаги жудолик менга бегона, лекин қайлargадир кетгим келади, кетгим...

Кейин Ислом тоға бошлайди:

Бир гап кутдим узоғидан,
Баҳра олдим қучоғидан,.
Ўполмадим қобоғидан,
Худди Тошкентда чоғидан,
Сафарим бор Тошкангача.

"Буни Абдулваҳоб айтган, — деди у. — Абдулваҳоб. Ваҳоб шоир".

Шу тундан эътиборан бу ном менинг идроким тимсолида ўзининг нотинч масканига етишади, "шоир", "Тошкан", деган сўзлар эса дилимга жо бўлади. Кейин бу ном ва унга тегишли нигорон байтларни деярли ҳар кун эшитаман — гурунгларда, тўйларда. Кейин англайманки, Ваҳоб шоирнинг Абдулқодир исмли ўғли фалакнинг гардиши билан қамалиб, Тошкентга жўнатиладиган қўйга тушади, ота унинг изидан тоғдан то темирйўл вокзалига қадар (салкам етмиш чақирим йўл) пойи-пиёда, бўзлаб, нафас ростламайин, "Сафарим бор Тошкангача" дебон достон айтиб боради:

Кўринглар тоғу тузум,
Туман бўлди манинг юзум,
Ўйилибди икки кўзум
Қўйимдан айрилган қўзум,
Ёлғон эмас айтган сўзум,
Сафарим бор Тошкангача.

...Тунлар шинни сингари қуюқ. Сомон йўлига қараб кимдир осмонга кўндалангига ун сепиб кетган деб ўйлайман. Кечалари чироқ ўчади. Фонус ёқамиз. Ёғоч сўридан ташқари ҳовлимиз саҳнида тупроқ супа ҳам бўларди. Фонус ёруғида отам китоб варақлайди. Алвон муқовадаги ёзув ҳали-ҳануз ёдимда: Зокиржон Холмуҳаммад ўғли Фурқат. Ва отамнинг ҳузнангиз овози:

Фиғонким, гардиши даврон айирди
ўз диёримдин,
Ғамим кўп, эй кўнгул, сен бехабарсан
оҳу зоримдин...

Мен шу ҳазин товушлар дунёсида тарбия топдим. Кечалар лабларимдан ёстиққа сўлак ўрнига сўз оқиб чиққан бўлса ажабмас.

Алқисса, Ваҳоб шоирнинг сафари амалга ошмади. Достон чала қолди.

Орадан қирқ йиллар ўтиб, у ўғлини жўнатган ўша вокзалда, янги оқ кўйлак кийган озғин ўсмир қўлида чамадон, июл иссиғида поезд кутиб, унинг сатрларини такрорлайди.

Вақт темир йўл шпалларидай тез ўтади. Тошкент дорилфунуни. Журналистика. Китоблар. Илк шеърлар. Яна китоблар. Пул қолмаганда қотган нонларни чойга бўктириб роҳат қиламиз.

Беш йил оққушдай учиб кетади. Қўлимизда уларнинг патларидай бир тутамдан шеър қолади. Қишлоқда эса момом сўраганларга "Неварам шоирликка ўқияпти", дебон мақтанади. Бир кун озиб-тўзиб кириб бораман. Онамнинг кўзлари нам. Дорилфунунни аллақачон битирган бўлсам-да, момом айтади: "Қўй болам, бу шоирлик ўқишинг бўлмаскан, аҳволингга қара, чўп бўп кетибсан".

Бу орада Ваҳоб шоирни сал-пал унутгандай ҳам бўлдим. Артюр Рембо, Исикава Такубоку, Гарсиа Лоркаю, Нозим Ҳикмат ва Пабло Неруда, бу ёғи Александр Блок, Маяковскийдан тортиб Ояр Вациетис, Имант Зиедонис, Ўлжас Сулаймонову Андрей Вознесенский шеъриятигача моҳиятини англашга ҳаракат қиламан. Ва англайманки, мутолаа тулпори ҳам айланиб-айланиб ўз қоғозига келаркан. Мана энди, Ваҳоб шоирнинг тугалланмаган достонию унинг "Мен кетарман айта-айта охири" сатри ҳамда ҳазрат Навоийнинг янги чиққан девони узра зору ошуфтаҳолман.

Қишлоққа келаман. Хўжа Ҳофиздан айтиб берадиган амаким йўқ, Фурқатни яхши кўрадиган отам йўқ, "шоирликка ўқиётган болам" деб суюнадиган момом пешвоз чиқмайди, ҳовлидаги ёғоч сўри қандайдир мунғайиб қолган, Ислом тоға ҳам чўкиб қолибди. Хотирот минораларидан азон янглиғ ҳазин овоз келади: "Фиғонким гардиши даврон...".

...Алқисса, Ваҳоб шоирнинг сафари амалга ошмади. Достони чала қолди. Бу сафарни давом эттириш, достонни сўнгги нуқтасига етказиш менинг бурчим. Эртага яна йўлга.

Хосият РУСТАМОВА:

...ҒИЙБАТЛАРДАН ЙИРОҚ ЭДИ

1. У пайтлар анча кичкина эдим. Чамаси беш ёшларда бўлсам керак. Кўча эшигимиз олдида нимадир қуриш учун келтирилиб, ёткизиб қўйилган бақувват терак бўларди. У теракдан биз болалар ўриндиқ сифатида фойдаланардик. Ҳар хил ўйинлар ўйнардик.

Маҳалламиздан сал нарида яшайдиган бир отахон бўларди. Соч-соқоллари оппоқ. Ҳассага суяниб келиб, биз ўйнайдиган теракнинг бир чеккасига ўтириб, ўйинимизни ўйчан кузатиб ўтирарди. Ҳар куни бўлмаса ҳам, шу ҳолат тез-тез такрорланиб турарди.

Биз болалар эса ўзимиз сезмаган ҳолда ҳар куни отахонни кутадиган, дуо қилганларида хиёл титраб кетадиган қўлларини соғинадиган бўлдик...

Лекин отахон бора-бора келмай қўйдилар. Ва дадам айтдиларки, энди ҳеч қачон келмас эканлар...

Шу воқеа сабаб бўлдими, қарияларни кўрсам раҳмим келадиган бўлди...

2. Болалигимда жуда кўп эртак эшитганман. Лекин эшитганларимдан кўра кўпроқ ўқиганларим ёдимда қолган. Номи ҳозир эсимда йўқ, арабларнинг бир эртаги бўларди...

Ночор бир оиланинг якка-ю ёлғиз ўғли бор экан. Улар кўп йил фарзанд кўрмаганликлари учун ҳам ўғилларини еру кўкка ишонмайди. Фарзандлари 20 ёшга киргунга қадар бирор марта бўлсин йиғлатмайдилар. Бола йиғлаш нима эканлигини билмай вояга етади. Кунлардан бир кун она оғир хасталикдан вафот этади. Фарзанд ич-ичидан тошиб келаётган йиғининг нима эканлигини билмаса-да, уввос солиб, чинқириб юборади. Кўзларидан тирқираб ёш оқади. Бу ҳолатга чидолмаган марҳума она ўрнидан туриб кетади. Йиғилганларнинг бари ҳангу манг бўлиб қолади. Она ўғлининг отасига азобдан кичрайган кўзлари билан ғамгин қарайди. Ота бу қарашдан фарзандининг кўз ёшига ишора қилаётганини дарров фаҳмлайди.

Аёл тез ва енгил ҳаракатлар билан узун кўйлагининг этагидан узиб олиб, ўғлининг кўз ёшларини артади... Она бу ишларни шунчалар тез адо этадики, унинг жойига ётиб қайта кўз юмганини ҳам ҳеч ким сезмай қолади... Анчагача мана шу эртак таъсиридан чиқиб кетолмаганман.

3. Китобга меҳр қўйишимда онамнинг таъсири катта бўлган. Қўллари ишдан бўшади, дегунча китоб мутолаасига киришардилар. Ўқиган китобларини бошқалар ҳам ўқишини жуда-жуда хоҳлардилар. Ва уйимизга келиб-кетувчиларнинг кўпчилиги ҳам китобга меҳр қўйишганди. Уларнинг китоб олиб келишгани ёки китоб олиб кетишаётганига кўп гувоҳ бўлганман. Уйимизга қўшни аёллар йиғилиб қолишганда ҳам китоб тўғрисида баҳс-мунозаралар бошланиб кетарди. Бундай суҳбатлар аёллар ўртасида бўладиган ғийбатлардан анча йироқ эди...

Онам ҳозир ҳам кўп ўқийдилар. Жаҳон адабиётининг ўзбекча нашрларини деярли ўқиб чиққанлар. Чет тилини китоб ўқий оладиган даражада билмаганликлари учун ҳозиргача ўкинадилар.

Болалигимда илк бор Ж.Свифтнинг "Гулливернинг саёҳатлари" китобидан жуда таъсирланганман. У пайтларда нимани ўқиш, нимани ўқимаслик кераклигини билмасдим, аммо жуда кўп ўқирдим. Менга ажратилган хонанинг чироғи деярли ўчмасди. Дадам кўзимнинг хиралашиб қолиши мумкинлигидан ҳамиша қайғуриб юрардилар...

Собир ЎНАР:

ДОСТОНЛАРНИ ЙИҒЛАБ ЭШИТАРДИК

1. Негадир ақлимни таниганимдан буён кўп нарсалар хаёлимдан чиқиб кетгану, аксинча, гўдак пайтларим кўпроқ хотирамда ўрнашиб қолган. Мисол: энди тилим чиқа бошлаган кезлар (балки икки ёшдадирман) қоғоз нарсаларнинг барини "батўп", темирдан ясалган, ҳатто машиналарни ҳам "дунна" дердим. Катталар ҳам анови батўпни олиб бер, ана, қара, дунна келяпти, деб менинг тилимда гапириб завқланишарди. Отам чўпон эди. Оиламиз билан қиш кезлари қишлоқдан беш чақирим даштдаги қўра-қўтон ёнидаги икки уй, бир даҳлизли чим билан кўтарилган чайла-томга кўчиб чиқардик. Кўклам, қўзилатиш мавсуми тугагунча оила аъзоларимиз, соқмончи (ёрдамчи) чўпонлар билан ўша ерда яшаб, деҳқончилик бошлангач, қишлоққа кўчиб тушардик. Энди туғилган қўзиларни опкетиш учун гоҳ Нурқул ака, гоҳ Қулмат ака деган шофёрлар бортли машинада келишарди. Баъзан Мамаш ака деган кишининг "Волга"сида раис келарди. Отам уни "катта" дерди. Эсимда, бир гал қирда бир қўй бошсиз, думсиз қўзи туққан. Қўзи чувидан ажралган заҳоти пастга қараб думалаган. Отам хижолат бўлиб ўша қўзиниям қўшиб терига топшираётганда "катта" ўшқириб берганди. Отам бечора гўё қўйнинг бунақа "ногирон" қўзи туққанига ўзи айбдордай қип-қизариб тураверган.

Кейинчалик баҳор чиққанда боболаримиздан қолган Кўнақишлоқ деган ҳеч ким яшамайдиган жойга чайла қуриб кўчиб чиқадиган бўлдик. Дастлаб кўчиб чиққанимизда отам худди ертўлага ўхшаш ёрматом қазиб, ўша уйга кўчиб кирганмиз. Негадир ўшанда отам товуқларга катак қуришни унутган экан. Кечаси товуқлар қочиб кетмас, деб оёқларини бўшатиб қўйиб юборганмиз. Эрталаб қарасак, товуқларни тулкилар еб, бўғизлаб кетибди. Уч-тўртта тирик қолганларининг ҳам патлари юлинган, қип "яланғоч" эди. Улар ҳам совуқ уриб бир-икки кунда ўлиб қолган. Мен биринчи синфга олти чақирим наридаги мактабга худди шу ердан эшакда қатнай бошлаганман.

Энди-энди ўйлаб қарасам, ибтидоий тусдаги ўша ҳаётимизда ҳаммадан ҳам онамга қийин бўлган экан. Онажонимнинг иродаси темирдан ҳам мустаҳкам экан-ов, деб ўйлайман.

Ушбу саволларга жавоб ёзаётиб, ўша, менинг болалигимни бағрига ютиб кетган ўтган асрнинг 70-йилларини эслаб, кўп нарсалар ёдимга тушиб, юрагим ҳапқириб кетди. Бировнинг ишонгиси келмайди. У одамларнинг ҳам кўпчилиги энди бу дунёда йўқ.

2. Болалигимда кўп эртаклар эшитганман. Туғишган тоғам мактаб кутубхонасида мудир эди. "Олтин олма" деган эртак китобдан "Қурбонбой ботир" деган эртакни ўқиб берганида роса завқ олганман. Ҳали ҳарф танимас эдим, акам "Гулшанбоғ", "Зулфизар", "Муродхон", "Авазхон", "Рустамхон" деган достонларни қайта-қайта ўқиб берар, негадир онам ва укаларим билан чироқ атрофига тўпланиб олиб, достонларни йиғлаб эшитардик. Бора-бора бу китоблар ёд бўлиб кетди. Ҳатто акам бир хил жойларини адашиб ўқиб юборса, ўзим тўғрилаб айтардим. Акам эрталаб олисдаги мактабга жўнаб кетар, кеч қайтарди. Баъзан ўша қишлоқдаги ётоқда ётиб қоларди. Акам келгунча мен ўша китобларни олиб варақлар, ҳарф танимаганим учун беихтиёр китобни ҳидлаб ўтирардим. Китобдан гўё Авазхон ё Ҳасанхон, ё Рустамхон деган ботир оғаларимнинг ҳиди келарди.

Отамнинг укаси Омон акам Эргаш Жуманбулбулнинг "Кундуз билан Юлдуз", "Холдорхон", "Эрали ва Шерали", "Кунтуғмиш" достонларини баланд овозда қўшиқ қилиб ўқирди. Ўқийтуриб баъзан хўрланган одамдай йиғлаб юборарди. Шартта китобни ёпиб, биздан кўз ёшини беркитиб йиғлаб оларди ва яна қўшиқ қилиб ўқишда давом этарди.

Илк таъсирланган китобим "Зулфизар" достони. Балки ҳозир уни ўқисам, жўн туюлар, аммо болалигимда севгини, париваш қизни бу даражада илоҳийлаштириб тасвирлаган бошқа асарни ўқимаганман.

Маягўзал ЧОРИЕВА ёзиб олди.

ЁДНОМА

АЛЛОМА АДИБ

Ўзбек ва тожик адабиётининг йирик намояндаси Садриддин Айний ўзидан катта адабий мерос қолдирган ижодкорлардан ҳисобланади. Адибнинг Самарқанддаги уй-музейи ҳамиша китобхонлар билан гавжум. Яқинда адиб таваллудига 125 йил тўлади. Шу муносабат билан мухбиримиз самарқандлик ёзувчи Нусрат РАҲМАТга бир неча савол билан мурожаат этди.

— Нусрат ака, тузумлар ўзгариши билан ўтган даврнинг пешқадам зиёлиларига муносабат ҳам ўзгариши табиий. Яқин ўтмишда адабиётшунослар Садриддин Айнийни социалистик реализмнинг йирик арбоби, деб ёзишарди...

— Аслида Садриддин Айний том маънода жадид эди. Асосларга эътибор беринг: 1915 йили Бухорода Абдулвоҳид Мунзим билан ҳамкорликда янгича мактаб очган ва илк бор "усули жадид" мактаблари учун "Таҳсиб ус-сибо" ("Болалар тарбияси") номли китоб ёзган ва айнан шу фаолияти учун амир қаҳрига учраб, Самарқандга йўл олган Садриддин Айнийдир. Самарқандда уни Маҳмудхўжа Беҳбудийнинг шогирдларидан бири Исматулло Раҳматулло кутиб олиб, уйидан жой беради, кейинроқ жадид Вадуд Маҳмуднинг синглисига уйлантиришади. Бу орада Туркистон жадидларининг отаси бўлмиш Беҳбудий уни ўз қаноти остига олади. "Бухоро жаллодлари", "Қуллар"ни ўқинг — жадидларни қандай улуғлайди, улар тўғрисида қимматли маълумотлар беради ёзувчи.

— Лекин ўз асарларида, жумладан, "Қуллар"да коллективлаштириш мавзусига ҳам кенг ўрин берилган.

— Коллективлаштириш мавзуида ўша даврнинг аксар пешқадам ёзувчилари: Михаил Шолохов ("Очилган қўриқ"), Абдулла Қодирий ("Обид кетмон"), Ойбек ("Олтин водийдан шабадалар"), Абдулла Қаҳҳор ("Сароб") асарлар битишди. Коллективлаштириш ўша даврнинг зарур талабларидан бири бўлиб, адиблар бу курашни қаламга олишлари табиий ҳол эди. Аммо ҳамма гап шундаки, коллективлаштириш инсон қони ва жони ҳисобига амалга оширилди. Агар сиз юқорида тилга олинган асарларни бугуннинг нуқтаи назаридан туриб ўқисангиз, зулм ва истибдодлар сатрлар қатига жуда маҳорат билан жойланганига гувоҳ бўласиз. Келинг, "Қуллар"га қайтайлик. Қарийб 500 бетдан иборат бу қамровли асарнинг атиги 48 саҳифаси руслар босқинигача бўлган даврга бағишланади. Қолгани октябр тўнтарилиши, коллективлаштириш ҳақида. Хўш, нега ундай бўлса, асарнинг номи "Қуллар"? Бу — ўша пайтда қул бўлиб қолганимизга шаъма эмасмикан?! Тўғри, романда этикдўз Жугашвили ўғлига ҳам ҳамду санолар бор. Аммо асар тарихимизнинг энг қора даври бўлмиш ўттизинчи йилларнинг ўрталарида ёзилганини ҳисобга олсак, буюк адибни тушунгандай бўламиз. Коллективлаштириш йилларидаги адолатсизликлар, бегуноҳ одамларнинг қулоқ қилиниши, шафқатсизлик акс эттирилган бу романда, дейиш мумкин.

— Нусрат ака, "Қуллар" романига кўпроқ тўхталдингиз. Садриддин Айнийнинг "Дохунда", "Бухоро жаллодлари", "Эсдаликлар", "Судхўрнинг ўлими" сингари асарлари ҳам машҳур, чамамда.

— Тўғри, аммо "Қуллар" ўзбек тилида ёзилиб, сўнг муаллиф томонидан тожикчага таржима қилинганини таъкидлашни истардим. Масалан, "Судхўрнинг ўлими"ни Луи Арагон жаҳон адабиёти дурдоналари қаторига қўшганидан хабардормиз. Бу асар Францияда уч марта нашр этилган. Адибнинг Самарқанддаги уй-музейида мазкур асарнинг ўнлаб тиллардаги нашрларини кўриш мумкин. Хасис, мумсик, сурбет кимсанинг бундан-да мукаммал яратилган образини учратиш амримаҳол. Ҳатто шундай одам ҳам болшевиклардан озор чекади — унинг бор будини тортиб олишади. Бу билан адиб Қори Ишкамба устидан куладими ёки болшевиклар устиданми — бундай хулоса китобхон нуқтаи назарига боғлиқ. Зотан, адибнинг маҳорати ҳам ана шунда. Садриддин Айний асосан ўзи гувоҳ бўлган воқеаларни талқин этгани боис ҳам унинг асарлари ҳануз китобхонлар қўлидан тушмай келаётир.

— Адибнинг ҳаёт йўли ҳам ғалати: Бухорода туғилди, Самарқандда ижод қилди, Душанбеда дафн этилди...

— У киши чинакамига икки халқ фарзандидир. Адиб ўзбек тилида битган асарларини пешма-пеш тожикчага ёки тожик тилида битган асарларини зудлик билан ўзбекчага ағдарган. Ҳатто илмий ишларини ҳам.

— Дарвоқе, Садриддин Айний йирик олим бўлганлар...

— Ҳа, Тожикистон Фанлар академиясининг биринчи президенти, Ўзбекистон Фанлар академиясининг фахрий аъзоси. Шуниси аҳамиятлики, Садриддин Айнийнинг докторлик диссертацияси Алишер Навоий ижодига бағишланган. 1948 йили Алишер Навоий ижодига бағишланган китоби ҳам чоп этилган. Унгача эса Фирдавсий, Абу Али ибн Сино, Рўдакий, Шайх Саъдий ҳақидаги асарлари чиққан. Бу борада ҳам атоқли адиб икки халқнинг маънавиятига хизмат қилган олимдир.

1978 йили Садриддин Айнийнинг юз йиллиги ЮНЕСКО доирасида Душанбе ва Тошкентдан ташқари, Париж, Лондон сингари ўнлаб мамлакатларнинг пойтахтларида нишонланган эди. Ўтган йили ҳукуматимиз томонидан Садриддин Айнийнинг "Буюк хизматлари учун" ордени билан тақдирланиши улуғ ёзувчининг халқимиз маънавиятини юксалтириш йўлидаги хизматларига берилган муносиб баҳодир.

А.ОТАБОЕВ суҳбатлашди.

РАШК ВА ИШОНЧ

ҲИКОЯ

Адабиёт майдонида бир қадар кўзга ташланиб қолган ёш шоира Иродахоннинг кекса адиб билан танишиб, устоз сифатида алоқа боғлагани Амирга ёқмади. Эр ва хотин ўртасида бир кимсанинг, гарчи отаси тенги бўлса ҳам, пайдо бўлгани қайси эрга ёқарди?! Шубҳалар кетидан шубҳалар... Ирода бўлса ўзига нисбатан ишончу эркинликни ғоятда истарди. Адибнинг ёшликда шўхроқ бўлгани кўпларга маълум, бу яқинлик фақат ижод йўлидамикан, ёки... Мабодо бу ноўрин рашку шубҳалар сезилиб қолгудай бўлса, севикли ёрининг қаттиқ ранжиши ҳам турган гап. Унинг ғурури таҳқирланмаслиги керак!

Эркинлигу ишонч, ҳақгўйлигу ўта маданиятли бўлмоқлик Иродахоннинг эзгу нияти. Амир ҳам у ҳақда шундай ўйларди, аммо ўртада шайтон бор, бу шайтониалайҳулаъна кимларни йўлдан оздирмаган!? Таниқли адиб ҳали Ҳабибий домла ёшларига бормаган, қадди-басти бир қадар келишган инсон. Ўз асарларида муҳаббатни гўзал таранум этган санъаткорлардан ҳисобланарди.

Ироданинг фусункор кўзлари, таърифига қалам ожиз қадду қомати, ҳозиржавоблиги ҳар қандай йигитни мафтун этмоғи тайин. Бу гўзал фазилатлар Амирни аллақачон маҳлиё этган эди. Ирода бўлса, биз ўзбеклар ҳаёли, ориятли инсонлармиз, ота-боболаримиз, момоларимиз удумини севамиз. Лекин озгина оврўпоча эркинлигу ишонч ҳам эру хотин ўртасида бўлса ёмон бўлмасди, дерди. Ҳадеб Отелло бўлавериш жонга тегмайдими!? Хотин киши севса, садоқатли бўлса, уни йўлдан оздирадиган ҳеч қандай куч йўқ! Зебунисою Нодирабегимлар чин муҳаббат ва ҳурлик соҳибалари эди, подшоҳ Умархон ҳеч вақт қинғир хаёлларга бормаган. Дини ислом нури юракларга пок муҳаббату садоқат бағишлаган. Кумуш ва Отабекнинг севгиси-чи?.. Булар бари Ироданинг хаёлидан ўтди.

Ўн еттинчи март куни, кутилмаганда, Тошкентда ҳаво айниб, ёғаётган ёмғир қорга айланди. Тундаги изғирин новдаларни музлатди. Бодому эртапишар оқ ўриклар чаман бўлиб гуллаган, атрофда асаларилар ғувуллаб учаётганда бирдан табиат ўзгарди. Дунё гўё музлади...

Ироданинг устози ҳовлисига қатнаши Амирга ёқмаганди. "Ишқилиб, бу ишлар баҳордаги музлаш бўлмасин-да!" — дерди ўзига ўзи Амир. Чарчаганиданми, нимадандир, бир куни кўчадан келган Ироданинг қабоқлари таги кўкарганини, тезда уйқу босганини кўрганда юрагига шайтон васваса солиб, ёмон хаёлларга боргани ёдига тушди. Хайрият, бу хаёллар пуч бўлиб чиққанди.

Илгари санъаткорларга, айниқса, сарвқомат раққосаларга тез-тез тош отадиганлар бўларди, бўрининг оғзи еса ҳам қон, емаса ҳам... Энди ёш шоираларга ҳам баъзида маломат тошларини отадиганлар пайдо бўлди. Булардан Ироданинг мутлақо хабари йўқ, деб бўлмайди. Оқсоқол адибнинг бола-чақалари борлиги, баобрў киши эканини Амир яхши билади. Қолаверса, ўз отаси билан танишлиги, тарихчи профессор кекса адиб ижодиётини доимо юксак баҳолагани, жавонида унинг кўп китоблари тургани ҳам эсида. Аммо, барибир, севиклисини ундан рашк қилар, бу феълидан қутулолмасди.

Бир куни Ирода яна устози хусусида тўлқинланиб сўзлади, айниқса, унинг янги нашрдан чиққан китобига дастхат ёзиб бергани Амирни ўйлантирди. Ироданинг севинчига шерик бўлгандай кўринган билан аслида хаёлан фикри мужмалроқ эди. Шу хаёли кейинги пайтларда кўп намойиш этилаётган Лотин Америкасининг давомли кинофилмларига кетди: бир-бирини зулукдек сўриш, ўпичлар, қучоқлашишлар ва бошқа ҳолатлар меъёридан ортиқ, ҳатто жонга тегадиган даражада.

"Ҳа, оз-моз рашк қилмоқ ҳам керакдир-ов, — дерди Амир, — шу ҳам бўлмаса инсон кесакка айланиб қоларди". Аммо ўсиб келаётган навқирон ижодкор учун ишончу эркинлик об-ҳаводек зарур.

Буни ҳам биларди. Ёш ижодкор эркин қанот қоқмоғи лозим. "Ёшликда тўйимли овқатланиб, илиги бақувват бўлмоғи учун эркин бўлмоғи, кўп нарсаларни кўрмоғи керак", — дерди устозлар. Қанча-қанча истеъдодли ўзбек қизлари ярим йўлда қолиб кетгани бизга маълум-ку!

Мукаррамхон, Ҳалимахон, Сорахон опа, Ойдин опалар истеъдоду жасоратлари билан буюклик шоҳсупасига чиқа олган санъаткорлардир. Баъзан бу фикрлар Ироданинг қалбидан ҳам ўтарди.

Эртага устоз ҳовлисида мушоира бўлиши, унга Ирода ҳам боражагини, бошқа ёш қаламкашларда тўпланажагини эрига маълум қилди. Бу гапни эшитган Амир ғалати кулиб, хотинига қараб қўйди, бу Иродага унча ёқмаса-да, бир нима демай, жим қолди...

У жўнаб кетди. Шу куни Амир ҳам шаҳар марказига бориб, адиб ҳовлиси атрофидаги боғда, бир ўриндиқда газета ўқиб ўтирди. "Ишқилиб, уни шайтон йўлдан оздирмаган бўлсин!"

Мушоира қизиб кетдими, ёш қаламкашлар анча кеч тарқалишди. Бироқ улар орасида Ирода кўринмади. Амирнинг юрагига ғулғула тушиб, "гурс-гурс" ура бошлади. Ҳатто адибнинг ҳовлисига кириб чиқмоқчи ҳам бўлди. Орадан ярим соатларча вақт ўтгач, Ирода домланинг кичик қизлари билан дарвоза ёнида пайдо бўлгач, унинг юраги таскин топди. "Нега бундай бўлиб қолдим? — дерди ўзига ўзи. — Нега хотинимга ишонмайман? Бу ўзи нима?"

Домланинг қизлари хайр-хўшлашиб, ичкарига кириб кетгач, Ирода билан Амир бир-бирларига ноқулай вазиятда рўбарў бўлишди. Амирнинг тилига келган гап шу бўлди:

— Соғиндим... Нима қилай, келиб ўтирибман... Узр!..

— Э, қўйсангиз-чи! — деди ранги оқариб кетган Ирода ўзини бироз қўлга олиб. — Эски касалингиз тутибди-да? Яна ўша рашку шубҳами?!

— Уйда ёлғиз ўтиролмадим. Ишонинг! Эрингиз оз-моз жиннироқ... Мажнун қилиб қўйдингиз! Айб менда эмас... — Амир зўрма-зўраки кулди.

— Ишонч керак, жаноб! — деди Ирода бироз гинадор оҳангда ва салдан сўнг қўшиб қўйди: — Мушоирамиз кейинги сафар Самарқандда бўларкан...

— Биз ҳам Самарқандга борарканмиз-да!

— Албатта, борасиз! — деди Ирода. Шундан кейин у буюк ҳинд адиби Рабиндранат Тагор ўзи туғилиб ўсган Каликата (Калкутта) шаҳрида ёш қаламкашлар мактабини очгани, инглиз мустамлака сиёсати таъсирида бўлган кўплаб истеъдодли қаламкашлар шу мактабда камол топганини ҳикоя қилди.

— Узоққа бормайлик, — деди у ҳаяжонланиб, — ўзимизнинг буюк устозимиз Ғафур Ғулом ҳам қирқинчи, эллигинчи, олтмишинчи йилларда Бешёғочдаги ҳовлисида қанчалар ёш қалам соҳибларига устозлик қилганини биламиз-ку! Бу мактабда сабоқ олган шоиру адибларнинг баъзилари ҳозир ҳам баракали ижод қилмоқдалар!..

— Гапларингиз рост, Иродахон, исботлаб бердингиз. Сиз билан баҳслашмоққа ожизман.

Мушоирада "Жаннатда туриб, юртимни соғиндим" номли шеъри устозга ғоят ёққанини фахрланиб сўзлади Ирода. Устоз Ироданинг шу шеърини тинглаб, "Шеър — шоир қалбида яралгучи дур" — дил туғёни эканини таъкидлагани уни руҳлантириб юборганди. Ирода ўзида йўқ шод, шеърини йўл-йўлакай Амирга ҳам ўқиб берди:

Эй, денгиз соҳиллари, мен келдим толиб,
Жаннатсимон иқлим олди бағрига.
Юракка дам бериб, дардимни олиб,
Умринг ўхшаш бўлсин, деди, баҳрга.

Асаблар юмшади, юрак жойида,
Иссиқ саратоннинг ваҳшати синди.
Тетиклик, ҳаяжон-илҳом пойидор,
Булоқлар биллурий шифо сув сунди.

Тўйиб-тўйиб нафас олдим, беғубор.
Эй, денгиз, эй, тоғлар, эй, жавоҳир қум...
Нимаики кўрдим — бу масканда бор,
Жаннат бўлса бўлар шунчалик, дедим.

Шу жаннатда туриб соғиндим сени,
Эй, менинг қизиган танти тупроғим,
Иссиқ кўчаларим, олис қишлоғим,
Жилов узар сойлар ва жўшқин оқим...

Ҳаммасидан кечиб, айшу сафодан,
Ўзбекистон — юртим, сенга чопаман.
Менинг кўзим билан кўрсинлар сени!
Эй, Она — диёрим, доим бўл омон!

Ватан туйғуси ёшликдан туғилгусидир. Шоирлик — ошиқлик демак. Чинакам шоирлар биринчи галда Ватанни севадилар, мутасаввуф тариқатида айтилганидек, жонидан ортиқ эл-юртни севганлар комил инсон даражасига етадилар. Чин муҳаббат эса инсонга берилган илоҳий неъмат. Агар у бўлмаганда улуғ Навоий Лайли-ю Ширин, Фарҳоду Мажнунларни ярата олмас эди.

Эр-хотин ёнма-ён боришар ва шу ҳақда ўйлашарди. Яккачўп кўприкка етганда Амир тисарилиб, йўл берди.

— Йўқ, ака, Сиз ўтинг аввал, ёшингиз катта, — деди Ирода.

— Йўқ, сиз олдинга ўтинг, сизларни ҳазрат Навоий дуо қилганлар. Биз ақлу қўлимиз билан бино қурамиз, сизлар эса қалб билан руҳият иморатини барпо этасизлар.

МИРМУҲСИН,
Ўзбекистон халқ ёзувчиси

ЧЕҲРАСИ ОЙ, СОЧЛАРИ СУНБУЛ НИГОҲ

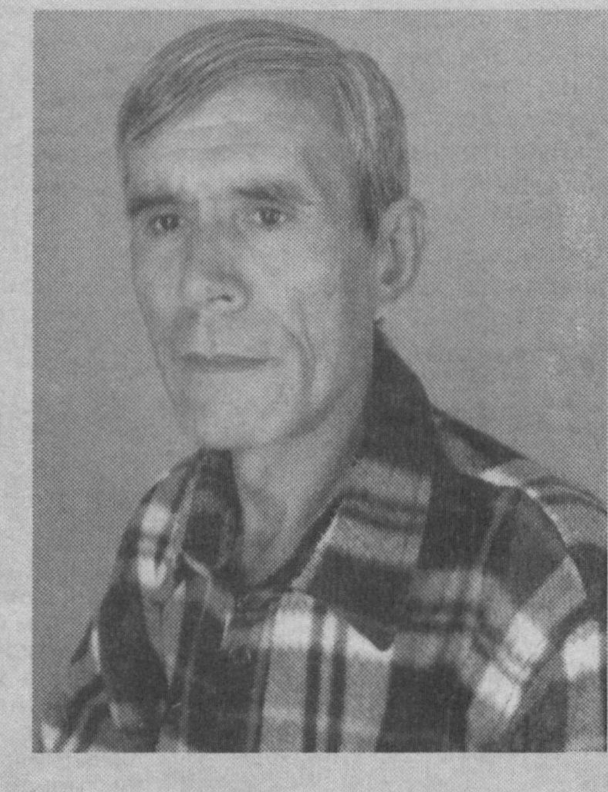

Шокир БЕК

* * *

Сайри боғда ташлади бир гул нигоҳ,
Чеҳраси ой, сочлари сунбул нигоҳ.

Кутмаган ерда чақиб гўё чақин,
Жонима ўт солди ногоҳ ул нигоҳ.

Ўз гулин ёд этдими, чекди фиғон,
Ҳолима ташлаб менинг булбул нигоҳ.

Хуш сабо янглиғ ёқимли гоҳида,
Гоҳида хавфли эрур довул — нигоҳ.

Ёндириб жисмингни гоҳ оташ аро,
Қолдирар сендан нишона — кул нигоҳ.

Ошиқа ёр солса гар жондир, эмас
Ёрга ағёр солса лек маъқул нигоҳ.

Шокиро, озод эдинг, ёр ҳуснига
Айлади-қўйди сени бир қул нигоҳ.

* * *

Айласанг ҳар лаҳза гар минг имтиҳон,
Бўлмағай рашким аён, ишқим ниҳон.

Хотирингдан ўчмайин, ёдингда тут,
Қолмасин қайғуда дил, қайноқда жон.

Ўтма кўчамдан тағин ҳижрон куни,
Чунки оҳимдир самум, ашким тўфон.

Бир сафар кўрдим сени ағёр ила,
То ҳануз кўнглимда доғ, дийдамда қон.

Гоҳида васлингни қўмсаб, бўлдилар
Кўзларим гирёну рангим заъфарон.

Телбалансам айб эмас гоҳ, ошиқа
Расм эрур тортмоқ алам, чекмак фиғон.

Шокиринг истар сени ҳар дамда, ёр,
Яхшисан, чунки, эмас ул ҳам ёмон.

* * *

Не хушким, севган ул ёринг агар соҳибкарам бўлса,
Соғинтирмай узоқ, ташрифлари ҳам дам-бадам бўлса.

Олиб келса саодат, қилгали умрингни роҳатли,
Ҳамиша жисмингга жону, яна қутлуғ қадам бўлса.

Қуриб суҳбат, вафою меҳрибонликдан юритсанг баҳс,
Хумор тарқаб, кўнгилларда на гина, ё на ғам бўлса.

Узоқдан кўз учи-ла кўрган эл айтса ҳавас айлаб:
"Қанийди ҳар кишининг ёри, оҳ, шундай санам бўлса!"

Кўриб ёр илтифотин, тоғ каби юксалса-ю руҳинг,
Куйиб ўтда, ҳасадгўй кимсаларнинг боши хам бўлса.

Бу бахтни битгали, Шокир, қўлингда кечаю кундуз
Кўнгилдай оқ қоғозу, найзадай ўткир қалам бўлса.

* * *

Кетур, соқий, манга саҳбо фалакнинг катта жоминда,
Ўлар бўлдим хуморимдан бу ошиқлик мақоминда.

Карам ағёрлара айлаб, қилар шод ул ҳусн шоҳи,
Тасаввур ҳам этолмас лек, не ғам бордир ғуломинда.

Поёни йўқ ҳажр дашти аро ёлғиз қолибдурман,
Ажал қатлим учун қайрайди тиғ аждарни коминда.

Камон абрулари, гарчи, отиб ўқлар тўкар қоним,
Масиҳ анфоси бор аммо унинг ҳар хуш каломинда.

Жаҳон бозорининг нарху навоси ҳеч эмас турғун,
Харидор суд кўрар гоҳ, гоҳ зиён — савдои хоминда.

Шукур қил бу кунингга, Шокиро, ёринг хабар бермиш,
Тағин кўп кўргиликлар бор эмиш умринг давоминда.

* * *

Қолмади ҳажрингда гар мен чекмаган бир заҳматим,
Ёр, борингта шукур, бўлсин санга минг раҳматим.

Кетмадим сендан этак силкиб, олиб бош ноумид,
Чунки йўқ ишқдан умид бирла кетарга рухсатим.

Шод эрур нодон рақиб, ҳижронда бўлгай деб адо,
Билмас ул, ёдинг билан минг жонга тенгдир фурқатим.

Шу қадар ёдинг билан бандки хаёлим, йўқ сира
Рози дил изҳор этарга лаҳза ҳам бўш фурсатим.

Қатл этар бўлсанг мабодо шеър қолур бахтдан нишон,
Жон узилмай қолгудек бўлса, кўрарсан кулфатим!

Майли, саргардон бўлай, бўйнимга қўй ғам тоғини,
Менга ишқ водийсида маъқул эрур шу роҳатим.

ЁДНОМА

ОЛМОС

СИЁҲДОН

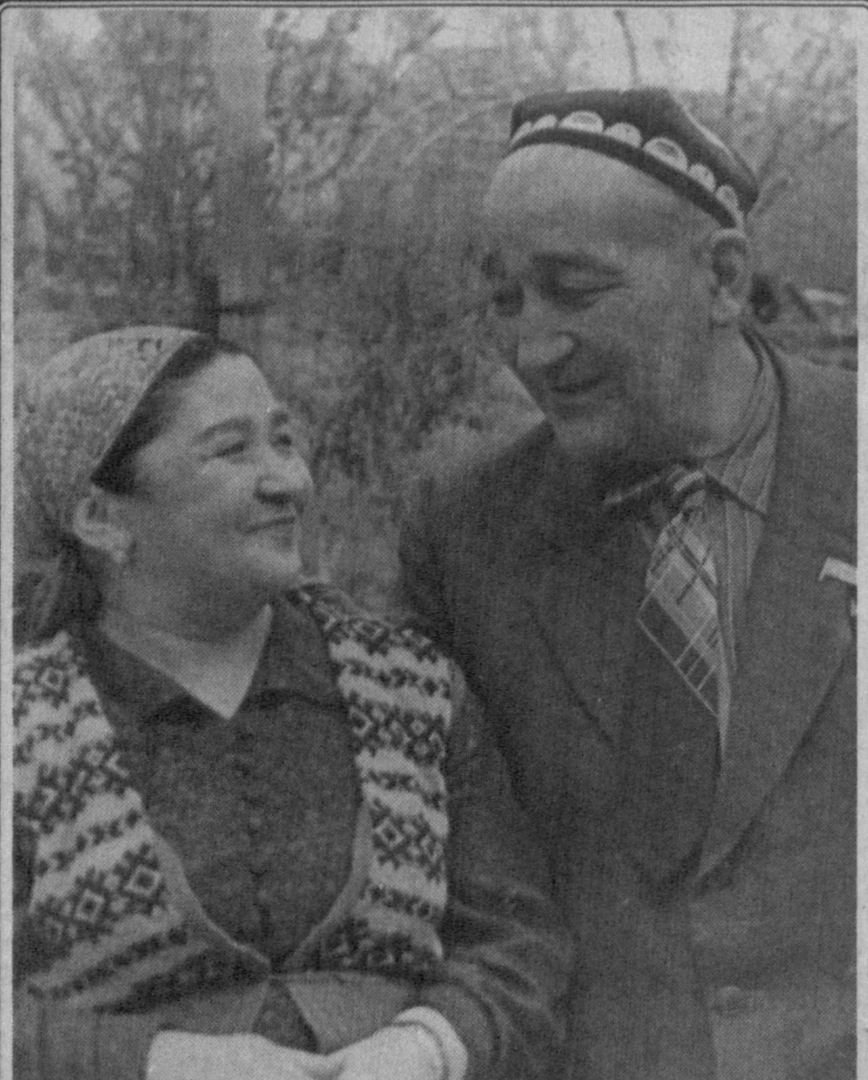

Ғафур Ғулом рафиқаси Муҳаррам ая билан. 1960 йил.

Эсимни танибманки, дадам сиёҳ билан пўлат пероли қалам (ручка)да шеър ёзар эдилар.

Дадамнинг бир неча катта-кичик сиёҳдони бўлиб, уларга ранго-ранг сиёҳлар солинган бўларди. Дадам сиёҳдонни улуғлаб турли кайфиятда шеърлар битганлар.

Сиёҳдон, азизим, қора кўзлигим,
Қора тунлар аро ёриган кўзгу...

Ушбу шеър бағишланган сиёҳдон ҳозир музейда сақланмоқда. У оддийгина, шишадан ясалган, қопқоғи ҳам йўқ, ҳашаматли ҳам эмас... Ўша сиёҳдон Кадуобод маҳалласининг Қорасарой кўчасидаги уйимизда ҳам дадамнинг иш столларида турарди.

Биз — болалар ухлайдиган хонадан аям билан дадам хоналарига ўтаётганимда иш столидаги ўша сиёҳдонга кўзим тушарди. Сўнг аям билан дадамнинг ўринларига кириб иккалаларини ачомлаб, ухлаб қолардим.

Эрталаб улар мендан қачон ўрталарига кириб олганимни сўрашарди, мен бўлсам айтиб беролмасдим. Шунда дадам:

— Қўрқдингми? — деб сўрардилар.

Мен эркаланиб:

— Ҳа, — десам, дадам бағриларига олиб:

— Қўрқма, мен борман-ку, — дердилар.

Биз Арпапоядаги уйимизга кўчиб келганимизда дадам ўша сиёҳдонни ҳам бирга олиб келган экан. Бу 1944 йилнинг декабр ойи эди.

Ҳозирги кунда набираларимиз сиёҳу сиёҳдон нималигини билишмайди...

Дадамнинг сиёҳдонлари бошқача, мармардан ясалган, оғир, ҳар доим иш столларида турарди. Улардан бири биллур, қопқоғи кумушдан, жуда чиройли бўлиб, уни синиб қолмасин деб аяб турардилар...

Дадам қалам учлашга уста эдилар. Иш столларида ҳар хил рангли, чиройли учланган қаламлар туришини ёқтирардилар.

Табиийки, биз болалар қаламларга ишқибоз эдик, жойида ҳеч қўймасдик. Шу боис аям ҳар доим бизга қўриқчи бўлиб дадамнинг иш столларидаги нарсаларга тегдирмасликка уринардилар-у ҳаракатлари кўпинча зое кетарди...

Биз қаламларни секингина олиб чиқиб, қоғозларга чизиб, учини синдириб, у ер-бу ерга ташлаб кетардик.

Дадамнинг иш столлари, унинг устидаги катта-кичик ҳайкалчалар, қаламдон, қоғоздон, қоғоз бостиргич, қоғоз қирқгич, кулдонлар — бизни қизиқтирадиган нарсалар эди...

Дадам иш столлари бесарамжон бўлса, ўзларига керакли буюмлар жойида турмаса, шеър ёзаётганларида хаёллари бўлиниб, шеър ёза олмай қолишларини аям бизга неча бор тушунтирмоқчи бўлардилар...

Дадам йўқолган қалам, синган сиёҳдон, тўкилган сиёҳ, ғижимлаб ташланган қоғоз учун койимасдилар.Бу ишни дадам учун аям бажарарди.

1946—47 йиллари акам Улуғбек 13-14 ёшларда, мен 7-8 ёшлардаман. Мирзо Абдулқодир эса 1-2 ёшларда, Хондамир ёшига етмаган чақалоқ, синглим Тошхон ҳали туғилган ҳам эмасди.

Табиий, атрофда содир бўлаётган воқеаларга қизиқувчи энг "зараркунанда" мен эдим, шекилли...

Ўзар, Яшар, Гавҳар, Башар фарзандларидан ажралган аям, дадамларнинг диллари куйган, бизларнинг "уҳ" дейишимизга ҳам юраклари қолмаган. Бу дардларга қандай чидашган, худо билади. "Кузатиш", "Соғиниш", "Сен етим эмассан", "Ғолиблар байрами"нинг ёзилиши, эл орасида машҳур бўлиб кетишига шу юракдан куйишлар, йўқотишлар ҳам катта туртки бўлгани аниқ.

Мусулмонликнинг олий фазилатларидан сабр-тоқат, шукур қилиш. Отам билан онам ўрталаридаги катта муҳаббат уларнинг имонларини, келажакка бўлган умид-ишончларини саломат сақлаб, биз — болаларни авайлаб ўстиришга имкон, оилада мусаффо муҳит яратганликларини кейинроқ англайман...

Дадам сиёҳни жуда танлар эдилар, столларининг тортмасида рангли, лабга теккизиб сувланса ранги чиқадиган кимёвий қаламлар бўларди. Шиша идишда қора суюқ сиёҳ ғамланган бўлар, у негадир оғзи берк турса ҳам тез қуриб қоларди. Лекин мен учун энг антиқаси лабга теккизиб ёзса ранги ўзгарадиган қаламлар эди.

Сиёҳ тайёр бўлгач, энди дадам қамишнинг эгилувчанини топиб, сўнг ўткир чуст пичоқда йўниб, учини перо шаклига ўхшатиб ясардилар. Сўнг қалам тайёр бўлгач, қалин ёзадими, ингичка ёзадими — сиёҳга ботириб қоғозга ёзиб кўрардилар. Қалин ёзса, қамишқаламнинг учини яна йўнардилар. У қўлда ушлаш учун ўнғай, бармоқларни қабартирмайдиган, йўғон ҳам, ингичка ҳам бўлмаслиги керак эди.

Дадам:

— Мош, ҳозир бўл, қамич ўткир бўлади, қўлингни кесиб олма, — дердилар.

Сўнг қоғозга, "машқи қалам", "қалам машқи" деган мен учун энг сеҳрли, шеърнинг дебочасидек сўзлар ёзиларди. Чунки унинг ёзилишидаги ҳар бир ҳаракатни мен кузатиб, иштирок қилгандек бўлардим-да. Сўнг жуда чиройли ҳуснихатда ҳеч ким айтмаган сўзлар билан гўзал шеърлар ёзиларди:

Қуёшнинг тиғидай олтин қалам-ла
Уфқдай кенг қалбим шеърини ёзай.
Ёқутни эритиб гулгун қалам-ла,
Жаҳонни қамраган фикримни ёзай...

Сал каттароқ бўлиб, уй ишларига кунт билан қатнашадиган бўлганимда дадамнинг сиёҳлари тугаганида уни тайёрлашни менга буюрардилар.

Дадам кечқурун келиб сиёҳни қоғозда синаб, мен билмаган арабча ҳарфларда, мен билган ўрисча ҳарфларда қатор-қатор шеър ёзгандек, "қалам машқи", "машқи қалам", деб ёзардилар:

— Мош, жижинг, сиёҳни яхши ясабсан, — деб сочимни тўзғитиб юборардилар. Шунда мен катталардек сиполик билан:

— Дада, сиёҳдонингизнинг ичини яхшилаб совунлаб ювиб, артиб, сўнг сиёҳ солдим, — десам:

— Яхши қилибсан, агар эскисини тўкиб, идишини ювиб ташламасанг янгиси айниб қолиши мумкин, аввалгиси қуюлиб қолган, чанг-чунг тушиб, ёзаётганда перога қил ёпишиб, хатим суркалиб, хунук чиқиши мумкин эди, — дердилар-да, тўхтаб, яна:

— Сенга бир подшонинг сиёҳ ҳақидаги шеърини айтай... Ҳа, улар ҳам подшо, ҳам шоир бўлганлар-да, жуда гўзал шеърлар ёзганлар. Лекин подшолар ҳатто қаламни сиёҳга ботиришни ҳам ўзларига эп кўришмаган ёки ҳафсалалари келмаган, қаламнинг сиёҳи тугагунча бошқаси кетма-кет тайёр бўлиб туриши учунми, хат ё шеър ёзаётганида қаламни сиёҳга ботириб тайёрлаб, узатиб турадиган канизаклари бўлган экан.

Шундай бир канизак қаламни сиёҳга ботириб бериб турганида, қалам учига қил ёпишиб чиқибди. Қилли қаламда хат ёзилса суркалмаслиги учун канизак қаламни қошига суртиб қилдан тозалаб бераётганига подшонинг кўзи тушибди.

Подшонинг илҳоми келмай турган эканми ёки канизак жуда чиройли эканми, қошига суртилган сиёҳ мукаммал ҳуснига путур етказгандек бўлибди, шунда подшо:

Қошингга текизмагил қаламни,
Бир сўз билан бузмагил рақамни, —

деб бошланадиган ғазалини ёзган экан, — дедилар.

— Жа чиройли шеър экан, — десам, дадам:

— Вой жижинг-ей (мени эркалаганларида ҳар доим шундай дердилар), сен ҳам чиройли ғазалларни тушунадиган бўлиб қолипсан-ку, — дедилар.

Кейинчалик, бу воқеадан 40 йиллар ўтгач, бу шеър Амир Умархонники эканини билиб олдим.

Дадамнинг 12 жилдлик академ нашрини босмага тайёрлаш вақтида қўлёзмалар турли сиёҳларда ёзилганини кўриб болалигимдаги хаёлдан ўчмас воқеалар ёдимга қайта тушди...

Дадам чиройли сиёҳдондан рангли сиёҳларда, силлиқ ёзадиган ручкаларда оппоқ қоғозга ҳуснихат билан ёзишни ёқтирардилар.

Аям дадам ёзган шеърларнинг сиёҳини ўнгитмай рангин ипаклар билан боғлаб, авайлаб сақлаб қўярдилар.

...Аяжоним қариган чоғларида набираларининг отини адаштиришлари мумкин эди-ю, лекин ҳаётларида дадам билан боғлиқ ҳодиса, воқеаларни ҳеч эсларидан чиқармасдилар.

Агар дадам ёзган бирор варақ қўлёзмани кўрсатсам, қачон, қаерда, нима мақсад билан ёзилганини айтиб берар эдилар.

Дадамнинг биринчи мухлислари аяжоним эдилар.

Дадамнинг ёзган шеърларини биринчи эшитадиган ва унга холисанилло баҳо берадиган ҳам аям эдилар...

Бир куни дадамнинг шоир дўстларига Хитойда сиёҳ гуручни куйдириб тайёрланишини, шунинг учун у сиёҳда ипак матога чизилган расмлар асрлар оша ранги ўчмай бизгача етиб келганини айтиб бераётганларини эшитганман.

Ёки қайсидир мамлакатда сиёҳ ўсимликларнинг шарбатидан тайёрланишини ҳам айтган эдилар.

50 — 60-йиллари сиёҳ тўлдириб ёзиладиган авторучкалар чиққанида, дадам ҳар бир янгиликни олқишлаб қабул қилганлари каби, бу қаламни ҳам:

Перо чизар чинни коса
дарзидан ҳам ингичка,
Бу қаламда иқим севиб
ёзаман ҳар сафар...

Бу қаламда ўз халқимнинг
бахтин ёзаман фақат
Ва бепоён Ватанимнинг
истиқбол нашидасин, —

деб, ёқтирганларини ўзлари айтадилар.

Дадам мақола ёки ҳикоя ёзадиган вақтларида Шоаҳмад амаки, Порсохон домлаларнинг суҳбатини олиб, ҳуснихатларидан мамнун бўлиб, айтиб турар, улар ёзиб олишарди...

Баъзан ёш мухбирлар келиб "Тезроқ бирор шеър, мақола ёзиб беринг, айтиб туринг, ёзиб оламиз", деб қисташар, ўшанда уларнинг хатини ўқий олмасалар ғашлари келиб: "Дўхтирларни дори ёзадиган хатига ўхшайди", деб қўяр ёки почтадан хат келсаю, уни ўқий олмасалар, "Ёзганини ўзи келиб ўқиб берса бўлар экан", дердилар...

Дадамнинг қизиқ одатлари бор эди, агар қоғозга сиёҳ томса, ўшандан бирор парранданингми ёки одамнингми расмини ясаб қўярдилар.

Бундай расмлар кўпинча босма қоғозларга чизиларди. Мақсуд амакимнинг расмларими ёки ўзларининг кўзойнакли автошаржга ўхшаган ёки менинг сочим тўзиб турганинимми... Бир оёқли турна тумшуғида хўраги билан солинган расмлар ҳозиргидек кўз олдимда турипти, лекин уларни ёшлик қилиб сақлаб қолмаганман.

Умуман, дадам шеър ёзаётганларида ўйлаб ўтириб, қоғоз ҳошияларига расм чизиб қўярдилар.

Баъзи вақтлари бирор сатр чиқмай турса ёки хаёлларини жамлаш учунмикан, қоғоз ҳошиясига бир кунда қилинган харажатларнинг ҳисоб-китобини чиқариб қўярдилар.

Дадамнинг архивларини кўришнинг ўзи жуда қизиқарли. Улардан шеър, мақола ёзаётганларидаги кайфиятлари, ўйлаган ўйларини билиб олиш мумкин.

Дадамнинг қоғозга муносабати, қоғозни яхши кўришларини алоҳида ёзгим келади.

Дўстим Муҳаррамга ошиқ кўз билан
Бир умр термулдим, икковинг мумтоз.

Кўзимнинг оқидек мунча тозасан,
Садафдек кўксингга инжулар тизган
Ошиқ шоирларнинг жон, жононисан.

Мақтовни кўринг, қоғозга бу мисралардан ортиқ сўз айтиш қийиндир.

Дадам қоғознинг силлиқ, оқ бўлиши, сиёҳ ёйилиб кетмайдиганини ёқтирар эдилар...

Дадамнинг бир неча тоза, тутилмаган, ғазаллар, баёзлар ёзиш учун тайёрланган қалин, муқоваси чармдан ясалган китоблари бор эди. Уларни қўқон қоғози, дейилар экан. Улар тайёрланганига бир асрдан зиёдроқ вақт бўлгандир. У қоғоз (китоб)нинг варақлари ҳарирга ўхшаш юпқа, ялтироқ бўлиб чиройли кўк-қизил чизиқларда рамкаланган, чизиқлар ўртасида олтин ҳаллари бор эди.

Қўқон қоғози араб ёзувида, ҳуснихатда ёзиш учун мўлжаллангану дадам тарих учун асраб қўйганмилар ёки қариган чоғларида фалсафий шеър, ғазаллар ёзиб тўлдирмоқчи бўлганлармиди...

Ўша қўқон қоғозини аямнинг дадалари Мирзо Хайруллохон аълам (бир муддат мингбоши, Қўқон хонлигининг қозиси бўлган эканлар) кўпгина нодир қўлёзма китоблар билан бирга дадамнинг янги куёвлик вақтларида совға қилганларини аям айтиб бергандилар.

Бувам Мирзо Хайруллохон алжабр, фалсафа илмининг билимдони бўлганлар. Шу сабабли жуда қадимий, ноёб китоблари кўп бўлган, уларни шўро ҳукуматидан беркитишга улгуролмай қолишган, инқилоб даврида уйларини тинтув қилиб қимматбаҳо буюмлар билан бирга олиб чиқиб кетишган экан...

Шўролар бувамнинг уй-жой, ер-сувларини тортиб олиб, ўзларини қулоқ, ҳақсиз деб эълон қилган экан.

Бу воқеаларни бувим ёшлигимдан эртак қилиб айтиб берар эдилар...

Дадамнинг столи тортмасида пачкалаб энг олий навдаги қоғозлар турарди. Бироқ у қоғозни исроф қилишни ёқтирмас, шеърлар, мақола ва ҳикояларининг қораламасини оддий қоғозга ёзар, шеър тайёр бўлгач оққа ё ўзлари, ё аям кўчирардилар.

Кўпинча аям дадамнинг қоғозларини аяб, бизга сарғиш кепакли газета қоғозини бериб:

— Чизиб ташлашингизга шуниси ҳам бўлаверади. Оқи дадаларингизнинг шеър ёзадиган қоғозлари, унинг топилиши қийин, — дер эдилар.

Аяжоним дадамга шеър ёзиш учун энг олий шароит яратишга ҳаракат қилардилар.

Мирзо Абдуқодир уйғониб қолиб
Қизил сиёҳдонда чиза бошлади.
Фикримча, азизим Муҳаррамхоним
Шеър ёзаётганим сеза бошлади, —

деб аямнинг шунча уринишларини қисқа қилиб, сиёҳу ранг ва унга ўч болалар кўпайганию аямларга муҳаббатларини айтиб қўяқолганлар...

Ўртамиёна инсон умрининг тўрт-беш ўнйиллигида ўзи билан ўзи, уйланиш, бола-чақа орттириш, уларни етук инсон қилиб тарбиялаш илинжида овора бўлар экан. Сўнг болалардан тинчигач, умрининг ярмидан кўпи ўтиб кетган, ёшлик чоғларини эслар, қўмсар, баъзан умрим бефойда ўтмадимикан, нима иш қилдим, деб ўзига-ўзи савол бериб қийналар экан.

Ўша болалик вақтларимда нега ҳар кунги бўлиб ўтган воқеаларни ёзиб қўймадим, деб афсусланаман. Ҳозиргидек миям қопчиқларидан қайтариб бўлмас, мендан бошқа ҳеч ким кўрмаган, эшитмаган жавоҳир — отамонам билан ўтган бахтиёр кунларни ноёб маржондек, ҳеч бирини йўқотмай бир ипга тизишга уринаман.

Ўша ноёб дақиқаларни кўз ўнгингизда озгина гавдалантира олсам, ўзимни беҳад бахтиёр, деб биламан.

ДУНЁ СИРЛАРИ

ЭКЗЮПЕРИ ҲАЛОКАТИ

ЁХУД ҲАМОН ЕЧИЛМАЁТГАН ЖУМБОҚ

"Уфқ" елканли балиқчи кемасининг эгаси, 54 ёшли Жан-Клод Бьянконинг ҳикоя қилишича, 1999 йилнинг ўша сентябрида Марсел билан Кассир кўрфазига ташлаган тўрига бир ялтираган буюм илашиб чиққанини пайқаб қолди. У буюмни қоплаб ётган қатламни пичоқ билан обдон тозалади ва шунда топилдиқнинг узоқ вақт денгиз суви таъсирида қорайиб кетган қалин кумуш билагузук эканини билди. Билагузукнинг бир нечта халқасигина етишмасди. Унинг сиртида аввало "Антуан", кейин эса "Сент-Экзюпери" унвони битилганди. "Бундай бўлиши мумкин эмас, — ўша заҳоти ҳайқириб юборди Жан-Клод Бьянко. — Мен туш кўраяпман!" Уч сатрдан иборат ўйиб битилган хатда бундай дейилганди: "Antoine de Saint — Exupery (Consuelo), c/o Reyhal and Hitchcoch Inc., 4th AVC N. VCity, USA."

Топилдиқнинг ҳақиқийлиги мутахассисларда ҳеч қандай шубҳа туғдирмади. Консуэло — аргентиналик ёш аёлнинг исми машҳур адибнинг хотини бўлиб, у Иккинчи жаҳон уруши бошланишидан сал илгари никоҳдан ўтган эди. Рейнал ва Хичкок — 1943 йили "Кичик шаҳзода"ни илк марта инглиз тилига чоп этишган америкаликноширлар эди. Сўнгра эса уларнинг нашриёти манзили қайд этилган. (Дарвоқе, ушбу "Кичик шаҳзода" маъжозий эртак-қиссаси Антуан де Сент-Экзюперининг номини бутун жаҳонга танитди. Сўнгги йилларда истеъдодли адиб Хайриддин Султон эртак-қиссани ўзбек тилига маҳорат билан ўгириб, чоп эттирди.)

Асарда нафис лиризм билан ҳажвга олинган майда манфаатпарастлар муҳити тўқнаш келади. Адибнинг эзгуликка йўғрилган омоли (идеал) соф инсоний муносабатлар гўзаллигининг қарор топишига хизмат қилади. Шунга қарамай, кўпгина олимлар Экзюперининг бу рамзий қиссадаги бош мақсадини Франсия ёки Оврупо адабиётшунослари каромат қила олганларича йўқ, деб ҳисоблайдилар. Уларнинг башоратига қараганда, бу муаммони бартараф этиш XXI асрнинг зиммасига тушади. Бунгача адиб ўз юртида адабий мукофот билан тақдирланган "Тунги парвоз" (1931) ва Франсия академияси совринига сазовор бўлган "Сайёра одамлари" (1939) романлари билан довруғ қозонган эди.

Сент-Экзюпери ҳалокати кечган кундан 54 йил ўтгач, яъни 1944 йилнинг 31 июлида у Корсикдаги ҳарбий қароргоҳдан душман жабҳаларини кузатиб аниқлаш мақсадида Ўртаер денгизи узра учаётиб, учоғи қулаб тушганидан бери биринчи марта ашёвий далил топилди. Сент-Экзюперининг ҳалокати сабаблари ва жойи бўйича гувоҳлар кўрсатмасига асосланган жуда кўп фаразлар мавжуд эди: учоқнинг механик жиҳатдан бузуқлиги, ҳаво жанги, Альп тоғларида ҳалокат... Аммо улардан биронтаси ўз тасдиғини топмади. Сент-Экзюпери номи ва унинг сирли ҳалокати атрофида афсона-ю фасоналар кўпайди.

Сўнгги парвозидан бир ой илгари адиб бир мўъжиза билан ўлимдан халос бўлганди. Унинг жисмоний аҳволи жуда ҳам яхши эмас, чап қўли эса ярмигача фалаж бўлиб қолганди. Нечун 43 яшар Сент-Экзюпери ёши бўйича истеъфога чиқмай, ҳарбий парвозларига барҳам бермаганини кўпчилик тушунмасди. (Тўғри, у адабиётга ҳам, санъатга ҳам, техникага ҳам зўр меҳр қўйган, ўзини ҳатто ҳаво флотининг жонбози, деб ҳам санарди. Қолаверса, адиб душманга бир вақтнинг ўзида ҳам қалами, ҳам қуроли билан зарба бермоққа бел боғлаган эди. Ватани олмон-фашистлари томонидан босиб олинганидан кейин Сент-Экзюпери бир муддат АҚШда мухожирликда бўлиб, "Ҳарбий учувчи" (1942) ва "Гаровга олинган кишига мактуб" (1943) қиссаларини ёзди. 1943 йили у яна жанговар сафга қайтди. Майли, оламни шоирона ҳис қилган, дунёга мутафаккир нигоҳи билан қараган бу зот умрининг бир мазмунини парвозда, деб ҳам билсин, дейлик. Лекин қонун йўриқлари қаёқда қолди? Бундай истеъдодлар учун истисно тариқасида бериладиган имтиёзлар-чи? Хуллас, бу ҳақда қайғурадиган бирон кимса топилмаганми?..) Унинг баъзибир яқин кишилари адибнинг қатъий туриб ўзига "ўлим излагани"га ишонадилар. Ўзининг сўнгги парвози олдидан Сент-Экзюпери дўсти Пьер Даллозга шундай мухтасар хат қолдиради: "Агар мени уриб туширишса, асло ҳеч нимага ачинмайман."

... Балиқчининг тўрида билагузук билан бирга иккита алюмин бўлаги ҳам бор эди. Улар, эҳтимол, Антуан де Сент-Экзюпери учган "Лайтинг Р38 N 223" учоғига тааллуқлидир. Америкалик экспертлар фикрига кўра, бу синган бўлаклар учувчининг кабинасига тегишли бўлиши мумкин. Бир парча мато ҳам топилди, балки у марҳум комбинезонининг бир бўлагидир. Ўз топилдиғи ҳақида балиқчи Ж.К.Бьянко сувости қидирув ишларига ихтисослашган Марсел ширкати (КОМЕКС) президентига хабар берди.

Ғаввослар гуруҳи ўша заҳотиёқ учоқни қидиришга тушдилар. Балиқчилар билагузукнинг тўрга қайси маҳал илиниб қолганини билолмаганликлари учун ҳам чуқурлиги 300 дан 600 метргача борадиган (2,7 километр ботиқ ерни ҳисобламаганда) 100 квадрат километр денгиз майдонини текшириб кўриш кутилаётган эди. "Минибекс" уммоншунослик кемаси денгиз тубини "пайпаслаб" кўрадиган кудратли гидролокатори билан чўкиб ётган темир буюмлардан аксланган 200дан зиёд аломат (сигнал)ни қайд этди. Ҳар бир қайд этилган аломатдан кейин мазкур жой унча катта бўлмаган видеокамерали робот билан текширилди. Бу ҳудуднинг туби Иккинчи жаҳон уруши даврининг ҳарбий техникаси бўлаклари билан тўлиб-тошиб ётарди. Ҳозирча қидирув ҳеч қандай муайян натижа бермади, лекин иш давом этади.

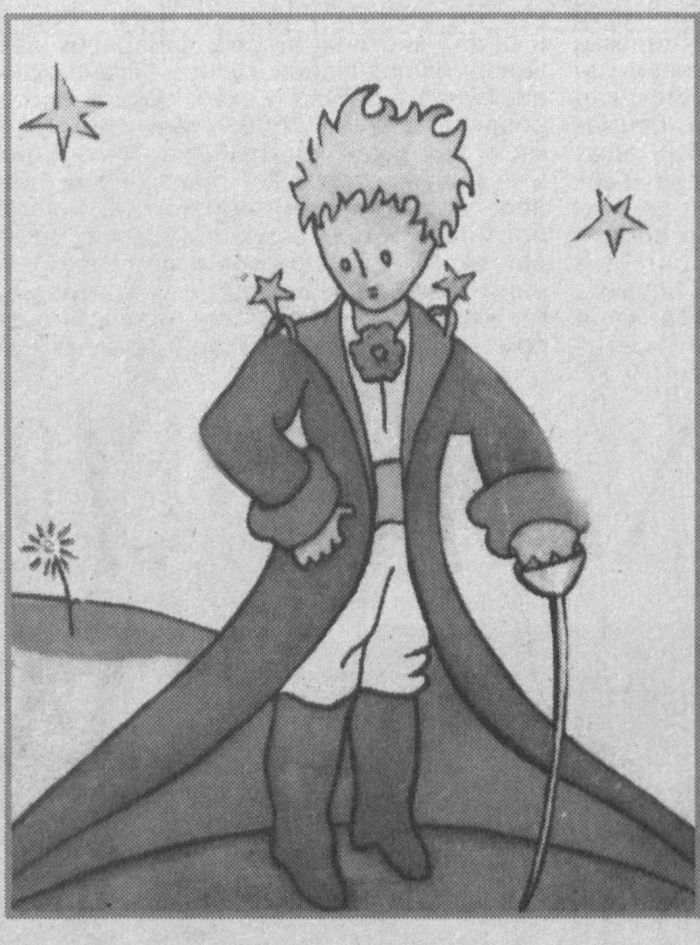

"Оиламиз Сент-Экзюперига тегишли бўлган ва унга 1943 йили Нью-Йоркда ҳадя этилган билагузукнинг топилгани ҳақидаги муждани зўр ҳаяжон ила эшитдик, — дея маълум қилади адибнинг жияни Фредерик д' Агэ. — Аммо биз кимнингдир учоқни қидириш билан шуғулланишини ва унинг денгиздаги "қабри"ни ўрнидан қўзғатиб, руҳини безовта қилишини истамаймиз. Адибнинг онаси Мари Сент-Экзюперининг хоҳиш-иродаси ҳам айнан ана шундай бўлган эди."

Мурод ХИДИР тайёрлади

МАДАНИЙ ҲАЁТ

Очиқ Жамият Институти (СОРОС жамғармаси)нинг мамлакатимиздаги ваколатхонаси молиявий кўмагида "Ўзбекистон мусиқа маданияти" веб-сайти устида иш бошланди. Лойиҳанинг асосий мақсади Ўзбекистоннинг мусиқий ҳаётидаги жараёнлар ҳамда муҳим воқеалар ҳақидаги маълумотларни тўплаб, республикамизнинг барча ҳудудлари ва бутун дунёга тарқатишдир.

Веб-сайтни яратиш ташаббуси Маданият ишлари вазирлиги, Бастакорлар уюшмаси, республикамиз мусиқа маданияти арбоблари томонидан қўллаб-қувватланмоқда. Internet жаҳон тармоғида Ўзбекистоннинг бой мусиқий анъаналари ҳамда замонавий ютуқларига бағишланган махсус сайтнинг жойлашиши республикамиз бадиий маданиятининг ривожланишига муҳим ҳисса бўлиб қўшилади.

* * *

Абдулҳамид Мажидий номидаги Каттақўрғон театрида "Дўст бўлсанг, ёнимда бўл" спектакли томошабинларга ҳавола этилди. Асар муаллифи Муҳаммад Али Эргаш. Режиссёр Зайниддин Омонов саҳналаштирган спектакл руҳига мос саҳна безаклари иқтидорли мусаввир Зокиржон Қобилов мўйқаламига мансуб.

Мэлс ТОШЕВ

Душанба 31.03

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00-8.45 «Таҳлилнома».
8.45, 17.55 ТВ маркет.
8.50 «Камалак». Болалар учун кинодастур.
9.25 «Тўртинчи ҳокимият».
9.40 «Ксюша ва Компьюша». Мультфильм.
10.00, 12.00, 14.00, 18.00 ЯНГИЛИКЛАР
10.05 «Учувчининг парвози». Бадиий фильм.
11.30 Ўзбекистон телерадиокомпанияси камер оркестрининг концерти.
11.55, 13.55, 16.25 ТВ анонс.
12.05 «Спорт оламида».
«Болалар сайёраси»:
13.05 1. «Улғайиш поғоналари». 2. «Олтин тож». Телевизион ўйин.
14.10 «Обод уйда пок одамлар яшайди».
14.30 **«Ўзбекистон» каналида илк маротаба:** «Меҳрибон одамлар». Бадиий фильм.
16.10 Эстрада тароналари.
16.30 «Камилла». Телесериал.
17.00 «Қалб гавҳари».
17.20 «КиноТеатр».
17.40 Мумтоз наволар.
18.10 «Қимматбаҳо совға». Мультфильм.
18.20 «Репортаж».
18.25 «Япония: руҳият ва макон». Ҳужжатли телесериал премьераси.
19.10 «Мулкдор».
19.25, 19.55, 20.25, 21.00 ЭЪЛОНЛАР
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртаклари.
20.15 Биржа ва банк хабарлари.
20.30 «Ахборот».
21.05 **2003 йил - Обод маҳалла йили.** «Кўпчилик каторида».
21.25 ТВ клип.
21.35 «Хивада Наврўз».
21.55 **«Ўзбекистон» каналида илк маротаба:** «Камилла». Телесериал.
22.25 «Сарҳад билмас дўстлик».
22.45 «Бир жуфт қўшиқ».
22.55 «Ахборот-дайжест».
23.15-23.20 Ватан тимсоллари.

«Ёшлар» телеканали

9.55 Кўрсатувлар дастури.
10.00 Давр тонги.
11.00 «Янги авлод» студияси: «Катта танаффус», «Ҳар соҳага саёҳат», мультфильм.
11.50 Саломатлик сирлари.
12.10 «Алвон ёлқинлари». Бадиий фильм.
13.35 Олов билан юзма-юз.
13.50 Жаҳон жўғрофияси.
14.40 Болалар экрани: «Мульттомоша».
14.55 Минг бир ривоят.
15.00 «Давр» ҳафта ичида.
15.30 ТВ-анонс.
15.35 «Рей Брэдбери театри». Сериал.
16.00 Спорт ҳафтаномаси.
16.15 Миришкорда Наврўз.
16.40 «Ит уяси». Телесериал.
17.05 Кўрсатувлар дастури.
17.10 «Янги авлод» почтаси.
17.25 «Анпанман». Мультсериал.
17.50 ТВ-анонс.
17.55 Замона ёшлари.
18.15 «Оби ҳаёт». Экологик тележурнал.
18.30 Муқаддас бурч.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 Давр.
19.35 ТВ-анонс.
19.40 Дийдор.
20.00 «Меҳр кўзда». Мактубларга шарҳ.
20.20 Ёшлар овози.
20.45 «Гвадалупе». Телесериал.
21.30 Қишлоқдаги тенгдошим.
21.50 Олтин мерос.
22.00 Давр.
22.40 ТВ-анонс.
22.45 «Рей Брэдбери театри». Сериал.
23.10 «Ёшлар» телеканалида спорт: Интерфутбол. Танаффус пайтида: 0.00 Давр.

«Тошкент» телеканали

17.10 Кўрсатувлар тартиби.
17.20 TTVда сериал. «Муҳаббат риштаси».
17.55, 19.05, 21.50 «Экспресс» телегазетаси.
18.15 Болажонлар экрани.
18.30, 20.00, 21.10 «Пойтахт». Ахборот дастури.
18.50 «Спорт ва болалар».
19.25 «Халқ саломатлиги йўлида».
19.50 «Avto-news».
20.25 TTVда сериал. «Мафтункор аёл».
21.30 «Хусусийлаштириш: қадамбақадам».
22.10 «Пойтахт шарҳи».
22.35 Киногоҳ. «Мушкетёрлар 20 йилдан сўнг». 1-қисм.

«Халқаро» телеканал

15.55 Кўрсатувлар тартиби.
16.00 «Мультсеанс».
16.15 «Вести».
16.30 Кинематограф. «Лесси». Бадиий фильм.
БИРИНЧИ КАНАЛ
18.00 «Мени кутгил».
19.00 «Ким миллионер бўлишни истайди?»
20.00 «Время».
20.35 «Сўнгги қаҳрамон-3».
УзТВ–IV
21.40 «Бизнес ревю».
21.45 «Спорт масканларида».
22.00 «Азиз инсонлар».
22.15 CFI тақдим этади: «XX асрнинг буюк инсонлари».
22.50 «Ахборот» (рус тилида)
23.25 Кинематограф. «Фаришта». Бадиий фильм.
22.45 Кинематограф. «Улкан балиқ ови». Бадиий фильм.
0.15 «Ахборот» (рус тилида)

Сешанба 01.04

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00-8.35 «Ахборот».
8.35, 17.55 ТВ маркет.
8.40 Газеталар шарҳи.
9.00 «Рангин дунё».
9.20 «Кўҳна замин оҳанглари».
9.40 «Қишлоқ ҳақида ўйлар».
10.00, 12.00, 14.00, 18.00 ЯНГИЛИКЛАР
10.05 «Мулкдор».
10.20 «Анқов». Бадиий фильм.
11.55 ТВ анонс.
12.05 «Нурли манзиллар».
12.20 «Турфа ҳангомалар».
12.45 «Кўпчилик қаторида».
13.05 «Қувноқлар ва зукколар». Телемусобақа.
13.50 ТВ клип.
14.10 «Муносабат».
14.50 «Кавказ асираси». Бадиий фильм.
16.05 «Хивада Наврўз».
16.25 «Камилла». Телесериал.
16.55 «Ватанимга хизмат қиламан!»
18.10 «Репортаж».
18.15 «Ўзбектелефильм» намойиши: «Ўзбек таомлари». Премьера.
18.35 «Баркамол авлод орзуси».
18.55 «Қўшиғимиз сизга армуғон».
19.10 «Тафсилот».
19.25, 19.55, 20.25, 21.00 ЭЪЛОНЛАР
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртаклари.
20.15 FCN «Ўзбекистон янгиликлари» (инглиз тилида)
20.30 «Ахборот».
21.05 «Сиёсат оламида».
21.20 ТВ клип.
21.30 **«Ўзбекистон» каналида илк маротаба:** «Камилла». Телесериал.
22.00 «Келин-куёв». Телешоу.
23.00 «Ахборот-дайжест».
23.20-23.25 Ватан тимсоллари.

«Ёшлар» телеканали

8.55 Кўрсатувлар дастури.
9.00 Давр.
9.15 «Янги авлод» почтаси.
9.30 «Анпанман». Мультсериал.
9.55 Ўйна, болажон, ўйна.
10.10 «Йўлбарс ҳақида ҳақиқат». Ҳужжатли фильм.
11.00 «Ташаббус - 2003». Республика танловининг якуний босқичи.
11.25 «Ит уяси». Телесериал.
11.50 Келинг, кулишайлик.
12.10 «Гваделупе». Телесериал.
12.50 Ёшлар овози.
13.10 Интерфутбол.
14.50 Болалар экрани: «Мульттомоша».
15.05 Муқаддас бурч.
15.25 «Рей Брэдбери театри». Сериал.
15.50 Қишлоқдаги тенгдошим.
16.10 «Ит уяси». Телесериал.
16.35 Кўрсатувлар дастури.
16.40 «Янги авлод» студияси: «Қўшиқ бизларга ҳамроҳ».
16.55 «Анпанман». Мультсериал.
17.20 ТВ-анонс.
17.25 Таянч.
17.50 Ёшлар овози.
18.10 Минг бир маслаҳат.
18.30 Автопатруль.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 Давр.
19.35 ТВ-анонс.
19.40 «Давр»-интервью.
19.55 «Сирли коинот». Маърифий фильм. 4-қисм.
20.20 Маслаҳат.
20.45, 22.35 ЭЪЛОНЛАР
20.50 «Гвадалупе». Телесериал.
21.30 Марди майдон.
21.50 Олтин мерос.
22.00 Давр.
22.40 ТВ-анонс.
22.45 Хандалак плюс.
22.50 «Рей Брэдбери театри». Сериал.
23.15 «Ёшлар» телеканалида спорт дастури: Нокаут.
23.40 Давр.

«Тошкент» телеканали

17.10 Кўрсатувлар тартиби.
17.20 «TTVда сериал. «Муҳаббат риштаси».
17.55, 19.00, 22.00 «Экспресс» телегазетаси.
18.15 Болажонлар экрани.
18.30, 20.00, 20.40, 22.20 «Пойтахт» ахборот дастури.
18.50 «Кулишни унутманг».
19.20 «Наврўз ҳангомалари».
20.25 «Нима учун?» гуруҳи тақдим этади.
21.0 «Шунчаки ҳазил».
22.45 Киногоҳ. «Мушкетёрлар 20 йилдан сўнг». 2-қисм.

«Халқаро» телеканал

БИРИНЧИ КАНАЛ
6.30-8.00
17.00 Кўрсатувлар тартиби.
17.05 «Мультсеанс».
17.20 «Вести».
17.35 «Топ мюзик».
17.45 «Евроньюс» янгиликлари.
БИРИНЧИ КАНАЛ
18.00 «Ишонч ва муҳаббат замини». Сериал.
19.00 «Қийшиқ кўзгу». Ҳажвий кўрсатув.
20.00 «Время».
20.40 «Қийшиқ кўзгу». Ҳажвий кўрсатув (давоми)
УзТВ–IV
22.30 «Бизнес ревю».
22.35 «Ҳинд оҳанглари».
22.50 FCN «Ўзбекистон янгиликлари» (инглиз тилида)
23.00 Кинематограф. «Ойдаги одам». Бадиий фильм.
00.30 **«Ахборот» (рус тилида)**

Чоршанба 02.04

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00-8.35 «Ахборот».
8.35, 17.55 ТВ маркет.
8.40 Газеталар шарҳи.
9.00 «Баркамол авлод орзуси».
9.20 «Соз сеҳри».
9.40 «Портретга чизгилар».
10.00, 12.00, 14.00, 18.00 ЯНГИЛИКЛАР
10.05 «Тафсилот».
10.20 «Шайтон малайлари». Бадиий фильм.
11.40 Болалар учун. «Фламинго».
12.05 «Фанимиз истиқболлари».
12.25, 16.20 ТВ анонс.
12.30 «Оталар сўзи - ақлнинг кўзи».
13.30 «Оламга саёҳат».
13.50 ТВ клип.
14.10 «Остонаси тиллодан».
14.35 «Яхши-ёмон йигитлар». Телесериал.
15.20 «Талабалик йилларим».
15.40 Мусиқий танаффус.
15.50 «Ягона оилада».
16.25 «Камилла». Телесериал.
«Болалар сайёраси»:
16.55 1. «Қувноқ шаҳарча». Телемусобақа. 2. «Болалар ва катталар».
18.10 «Сиҳат-саломатлик».
18.30 «Умид». Телелотерея.
19.00 «Олтин мерос».
19.10 «Мулкдор».
19.25, 19.55, 20.25, 21.00 ЭЪЛОНЛАР
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртаклари.
20.15 «Юзма-юз».
20.30 «Ахборот».
21.05 «Андижонда Наврўз».
21.40 **«Ўзбекистон» каналида илк маротаба:** «Камилла». Телесериал.
22.10 «Таянч нуқтаси».
22.30 «Маҳалламиз стадиони». Спорт дастури.
22.50 «Ахборот-дайжест».
23.10-23.15 Ватан тимсоллари.

«Ёшлар» телеканали

8.55 Кўрсатувлар дастури.
9.00 Давр.
9.15 «Янги авлод» студияси: «Қўшиқ бизларга ҳамроҳ».
9.35 «Анпанман». Мультсериал.
10.00 «Давр»-интервью.
10.15 «Чортоқ». Телефильм.
10.25 Таянч.
10.50 «Ит уяси». Телесериал.
11.15 «Оби ҳаёт». Экологик тележурнал.
11.30 Ёшлар овози.
11.50 Рақслар гулдастаси.
12.00 «Гвадалупе». Телесериал.
12.40 Замона ёшлари.
13.00 «Ёшлар» телеканалида спорт дастури: 1. Нокаут 2. Теннис.
14.20 Дийдор.
14.40 «Рей Брэдбери театри». Сериал.
15.05 «Меҳр кўзда». Мактубларга шарҳ.
15.25 «Учинчи сайёра». Маърифий дастури.
16.15 Автопатруль.
16.35 «Ит уяси». Телесериал.
17.00 ТВ-анонс.
17.05 Кўрсатувлар дастури.
17.10 «Янги авлод» студияси: «Оқ кабутар».
17.30 «Анпанман». Мультсериал.
17.55 ТВ-анонс.
18.00 Ёшлар овози.
18.20 Чемпион сирлари.
18.40 Каталог.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 Давр.
19.35 ТВ-анонс.
19.40 Сийрат.
20.00 Спортлото.
20.10 Очил дастурхон.
20.35, 21.20, 22.35 ЭЪЛОНЛАР
20.40 «Гвадалупе». Телесериал.
21.25 «Бунёдкор» ёшлар телеклуби.
21.45 Олтин мерос.
22.00 Давр.
22.40 ТВ-анонс.
22.45 «Рей Брэдбери театри». Сериал.
23.10 «Ёшлар» телеканалида спорт: Интерфутбол. Танаффус пайтида:
0.00 Давр.

«Тошкент» телеканали

17.10 Кўрсатувлар тартиби.
17.20 «ТТВда сериал: «Муҳаббат риштаси».
17.55, 19.15, 22.00 «Экспресс» телегазетаси».
18.15 «Болажонлар экрани».
18.30, 20.00, 21.10, 22.20 «Пойтахт» ахборот дастури.
18.50 «Хайрли оқшом».
19.35 «Аёл қалби».
20.25 TTVда сериал. «Мафтункор аёл».
21.30 «Умр йўлдоши».
22.45 Киногоҳ. «Мушкетёрлар 20 йилдан сўнг». 3-қисм.

«Халқаро» телеканал

БИРИНЧИ КАНАЛ
6.30-8.00
УзТВ–IV
17.00 Кўрсатувлар тартиби.
17.05 «Вести».
17.20 «Дунё мамлакатлари. Малайзия».
17.35 «Евроньюс» янгиликлари.
БИРИНЧИ КАНАЛ
18.00 «Ишонч ва муҳаббат замини». Сериал.
19.00 «Олам бўйлаб».
19.45 «Жонли табиат».
20.00 «Время».
20.35 «Ўзга ҳаёт». Сериал.
УзТВ–IV
21.45 «Бизнес-ревю».
21.50 «Спорт технологияси».
22.05 «Машҳурлар: «Анни Жирардо».
22.30 Кинематограф. »Бобби Фишер изидан». Бадиий фильм.
0.10 «Ахборот» (рус тилида)

Пайшанба 03.04

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00-8.35 «Ахборот».
8.35, 17.55 ТВ маркет.
8.40 Газеталар шарҳи.
«Болалар сайёраси»:
9.00 1. «Қувноқ шаҳарча». Телемусобақа. 2. «Болалар ва катталар».
10.00, 12.00, 14.00, 18.00 ЯНГИЛИКЛАР
10.05 «Мулкдор».
10.20 «Шайтон малайлари жинлар тегирмонида». Бадиий фильм.
11.45 Мусиқий танаффус.
12.05 «Таянч нуқтаси».
12.25, 15.10, 17.35 ТВ анонс.
12.30 «Билмасвойнинг саргузаштлари». Мультфильм.
13.05 «Маҳалламиз стадиони». Спорт дастури.
13.25 «Андижонда Наврўз».
14.10 «Шахс ва жамият».
14.30 «Яхши - ёмон йигитлар». Телесериал.
15.15 «Сиҳат-саломатлик».
15.35 «Аския».
15.50 «Баҳор мушоираси».
16.05 «Камилла». Телесериал.
«Болалар сайёраси»:
16.35 1. «Боликнинг мовий осмони». 2. «Қизиқарли учрашувлар».
17.40 «Дип-интервью».
18.10 «Ажаб саодат эрур».
18.30 «Яхши ният». Телелотерея.
18.55 Бир жуфт қўшиқ.
19.05 «Инсон ва қонун».
19.25, 19.55, 20.25, 21.00 ЭЪЛОНЛАР
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртаклари.
20.15 FCN «Ўзбекистон янгиликлари» (инглиз тилида)
20.30 «Ахборот».
21.05 Телемулоқот: Йўл азоби.
21.45 **«Ўзбекистон» каналида илк маротаба:** «Камилла». Телесериал.
22.15 «Дурбин». Ҳажвий журнал.
22.45 Кураш бўйича Ўзбекистон чемпионати.
23.15 «Ахборот-дайжест».
23.35-23.40 Ватан тимсоллари.

«Ёшлар» телеканали

8.55 Кўрсатувлар дастури.
9.00 Давр.
9.15 «Янги авлод» студияси: «Оқ кабутар».
9.35 «Анпанман». Мультсериал.
10.00 Таффакур ёлқинлари.
10.15 Миришкорда Наврўз.
10.40 ТВ-анонс.
10.45 Спорт-қитъаси (рус тилида)
11.15 Чемпион сирлари (рус тилида)
11.35 «Ит уяси». Телесериал.
12.00 Минг бир маслаҳат.
12.20 «Гвадалупе». Телесериал.
13.00 Ёшлар овози.
13.20 Интерфутбол.
15.00 Сийрат.
15.20 «Рей Брэдбери театри». Сериал.
15.45 Жаҳон жўғрофияси.
16.30 ТВ-анонс.
16.35 «Ит уяси». Телесериал.
17.00 Кўрсатувлар дастури.
17.05 «Янги авлод» студияси: «Ҳамма нарсани билишни истайман», «Кичкина деманг бизни».
17.45 «Анпанман». Мультсериал.
18.10 Ёшлар овози.
18.30 Табобат оламида.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 Давр.
19.35 ТВ-анонс.
19.40 «Давр»-интервью.
19.55 Ўзбек мумтоз шеъриятидан.
20.00 «Сирли коинот». Маърифий фильм. 5-қисм.
20.25 Рақслар гулдастаси.
20.35, 21.20, 22.35 ЭЪЛОНЛАР
20.40 «Гвадалупе». Телесериал.
21.25 Бегойим.
21.45 Олтин мерос.
22.00 Давр.
22.40 ТВ-анонс.
22.45 «Рей Брэдбери театри». Телесериал.
23.10 «Ёшлар» телеканалида спорт: Интерфутбол. Танаффус пайтида:
0.00 Давр.

«Тошкент» телеканали

17.10 Кўрсатувлар тартиби.
17.20 TTVда сериал. «Муҳаббат риштаси».
17.55, 19.15, 22.05 «Экспресс» телегазетаси.
18.15. «Билим» телеклуби.
18.30, 20.00, 21.10, 22.25 «Пойтахт». Ахборот дастури.
18.50. «Мусиқий меҳмонхона».
19.35 «Ҳамшаҳарлар».
20.25 TTVда сериал. «Мафтункор аёл».
21.30 «Янги иқтисод».
22.50 Киногоҳ. «Мушкетёрлар 20 йилдан сўнг». 4-қисм.

«Халқаро» телеканал

БИРИНЧИ КАНАЛ
6.30-8.00
УзТВ–IV
17.00 Кўрсатувлар тартиби.
17.05 «Вести».
17.20 «Дунёнинг янги мўъжизалари».
17.50 «Евроньюс» янгиликлари.
БИРИНЧИ КАНАЛ
18.00 «Ишонч ва муҳаббат замини». Сериал.
19.00 В. Леонтьев ижросидаги концерт дастури.
20.00 **«Время».**
20.40 «Ўзга ҳаёт». Сериал.
УзТВ–IV
21.45 «Бизнес ревю».
21.50 «Юқори технологиялар олами».
22.00 «Бугунги Япония».
22.20 «Соккер клуб».
22.40 FCN «Ўзбекистон янгиликлари» (инглиз тилида)
22.50 Бокс.
23.35 «Ахборот» (рус тилида)

Жума 04.04

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00 - 8.35 «Ахборот».
8.35, 17.55 ТВ маркет.
8.40 Газеталар шарҳи.
«Болалар сайёраси»:
9.00 1. «Боликнинг мовий осмони». 2. «Қизиқарли учрашувлар».
10.00, 12.00, 14.00, 18.00 ЯНГИЛИКЛАР
10.05 «Инсон ва қонун».
10.25 «Ана, Бумбо келди». Бадиий фильм.
11.40 «Ажаб саодат эрур».
12.05 «Ўзбекистон бастакорлари».
12.25 **ЎзТВ хазинасидан:** Ш. Бошбеков. «Эшик қоққан ким ўзи?» Телеспектакль.
13.55, 15.45, 16.50 ТВ анонс.
14.10 Телемулоқот: Йўл азоби.
14.50 Мусиқий танаффус.
15.00 «Олам». Телеальманах.
15.30 Кўл жанги бўйича Республика очиқ биринчилиги.
15.50 «Камилла». Телесериал.
16.20 ТВ клип.
16.30 «Моҳият».
«Болалар сайёраси»:
16.55 1. «Санъат ғунчалари». 2. «Ўйла, Изла, Топ!» Телемусобақа.
18.10 «Тафсилот».
18.30 «Соғлом она - соғлом бола».
18.50 «Ўзбектелефильм» намойиши: «Янгиланиш йўлида». Премьера.
19.05 «Зиё» студияси намойиш этади: «Эътиқод мустаҳкамлиги йўлида».
19.25, 19.55, 20.25, 21.00 ЭЪЛОНЛАР
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртаклари.
20.15 Бир жуфт қўшиқ.
20.30 «Ахборот».
21.05 «Муносабат».
21.45 **«Ўзбекистон» каналида илк маротаба:** «Камилла». Телесериал.
22.15 «Олтин бешик».
22.35 Кураш бўйича Ал-Ҳаким ат-Термизий хотирасига бағишланган халқаро турнир.
0.00 «Ахборот-дайжест».
0.20-0.25 Ватан тимсоллари.

«Ёшлар» телеканали

8.55 Кўрсатувлар дастури.
9.00 Давр.
9.15 «Янги авлод» студияси: «Ҳамма нарсани билишни истайман», «Кичкина деманг бизни».
9.55 «Анпанман». Мультсериал.
10.20 «Давр»-интервью.
10.35 «Ит уяси». Телесериал.
11.00 Ўзбекистон дурдоналари.
11.10 Теннис бўйича «Дэвис кубоги». Ўзбекистон - Таиланд.
15.00 ТВ-анонс.
15.05 Болалар экрани: «Гуллар шаҳри». Мультфильм.
15.30 Ёшлар овози.
15.50 «Рей Брэдбери театри». Сериал.
16.15 Бегойим.
16.35 «Ит уяси». Телесериал.
17.00 ТВ-анонс.
17.05 Кўрсатувлар дастури.
17.10 «Янги авлод» студияси: «У ким? Бу нима?», Болалар шеърияти.
17.40 «Анпанман». Мультсериал.
18.05 Дунё ажойиботлари.
18.25 Хазина.
18.35 Автосалтанат.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 Давр.
19.35 ТВ-анонс.
19.40 Ғазал соғинчи.
20.00 «Давр» нигоҳи.
20.20 Аскар мактублари.
20.45 «Гвадалупе». Телесериал.
21.30 Қишлоқдаги тенгдошим.
21.50 Олтин мерос.
22.00 Давр.
22.40 ТВ-анонс.
22.45 «Рей Брэдбери театри». Сериал.
23.10 «Ёшлар» телеканалида спорт дастури: «Ринг қироллари».
0.10 Давр.

«Тошкент» телеканали

17.10 Кўрсатувлар тартиби.
17.20 TTVда сериал. «Муҳаббат риштаси».
17.55, 19.05, 23.00 «Экспресс» телегазетаси.
18.15 Болажонлар экрани.
18.30, 20.00, 21.10, 23.20 «Пойтахт» ахборот дастури.
18.50 «Навниҳол».
19.25 «Камолот фасли».
19.45 «Эл хизматида».
20.25 TTVда сериал. «Мафтункор аёл».
21.30 «Фаровонлик бекати».
23.45 Киногоҳ. «Иф калъасининг маҳбуси». 1-қисм.

«Халқаро» телеканал

БИРИНЧИ КАНАЛ
6.30-8.00
УзТВ–IV
16.55 Кўрсатувлар тартиби.
17.00 «Мультсеанс».
17.15 «Вести».
18.15 «Евроньюс» янгиликлари.
БИРИНЧИ КАНАЛ
17.30 Ҳужжатли детектив.
18.00 «Ишонч ва муҳаббат замини». Сериал.
18.50 «Мўъжизалар майдони».
20.00 «Время».
УзТВ–IV
20.35 «Бизнес ревю».
20.40 «Дурдаршан».
21.05 «Хит-парад».
21.25 «Яшаш воситаси».
21.40 «Юлдуз билан учрашув».
21.55 «Тунги навбатчилик».
22.10 Кинематограф. «Қўли гул аёл». Бадиий фильм.
0.10 «Ахборот» (рус тилида)

Шанба 05.04

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00-8.35 Ахборот».
8.35 ТВ маркет.
8.40 Газеталар шарҳи.
«Болалар сайёраси»:
9.00 «Ўйла, Изла, Топ!» Телемусобақа.
9.40 «Зиё» студияси намойиш этади: «Эътиқод мустаҳкамлиги йўлида».
10.00 «Бу турфа олам».
10.50 «Санъатга бахшида умр».
11.10 «Олтин бешик».
11.30 ТВ анонс.
11.35 **ТВ-1 кинотеатри:** «Шерлок Холмс». 2-фильм. 1-қисм.
12.40 «Маърифат». Телеальманах.
13.00 «Шерлок Холмс». 2-фильм. 2-қисм.
14.45 «Чорраҳа».
15.05 «Адабий жараён».
15.25 «Ёлғончилар қасри». Мультфильм.
15.40 Мусиқий танаффус.
15.50 «Ягона оилада».
16.20 «Мўъжизалар майдончаси». Телешоу.
17.20 «Рангин дунё».
17.40 «Бахтимизга омон бўлинг».
18.00 «Умр мазмуни».
18.20 «Ўзбеккино» тақдим этади: «Фиқҳ оламининг султони». Премьера.
18.45 «Интеллектуал ринг». Телеўйин.
19.25, 19.55, 20.25, 21.00 ЭЪЛОНЛАР
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртаклари.
20.15 FCN «Ўзбекистон янгиликлари» (инглиз тилида)
20.30 «Ахборот».
21.05 «Қўшиғимиз сизга армуғон».
21.20 «Яхшилик». Телешоу.
21.55 Кураш бўйича Ал-Ҳаким ат-Термизий хотирасига бағишланган халқаро турнир.
23.25 «Ахборот-дайжест».
«Тунги ёғду»:
23.45 «Ниқоблар». Бадиий фильм.
1.20-1.25 Ватан тимсоллари.

«Ёшлар» телеканали

7.55 Кўрсатувлар дастури.
8.00 Давр тонги.
9.00 «Янги авлод» студияси: «У ким? Бу нима?», Болалар шеърияти.
9.30 «Анпанман». Мультсериал.
9.55 Табобат оламида.
10.15 «Гвадалупе». Телесериал.
10.55 «Ёшлар» телеканалида ҳарбий-ватанпарварлик дастури: 1.Марди майдон, 2. Аскар мактублари.
11.35 «Давр» нигоҳи.
11.55 «Ёмғир эслатар куйни» («Ўзбектелефильм»)
12.10 Теннис бўйича «Дэвис кубоги». Ўзбекистон – Таиланд.
15.00 ТВ-анонс.
15.05 «Сирли коинот». Маърифий фильм. 4-қисм.
15.30 Дунё ажойиботлари.
15.50 «Чархпалак». Телевизион бадиий фильм. 2-қисм.
16.35 Синфдош.
17.05 «Сирли коинот». Маърифий фильм. 5-қисм.
17.30 Кўрсатувлар дастури.
17.35 «Янги авлод» студияси: «Бўш ўтирма», «Савол беринг - жавоб берамиз», мультфильм.
18.25 ТВ-анонс.
18.30 «Давр» - репортаж.
18.40 Каталог.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 Давр.
19.35 ТВ-анонс.
19.40 «Сирли коинот». Маърифий фильм. 6-қисм.
20.05 Кутилмаган меҳмон.
20.30 «Чархпалак». Телевизион бадиий фильм. 3-қисм.
21.20 Оҳанрабо.
22.00 Давр.
22.40 ТВ-анонс.
22.45 Тунги тароналар.
22.55 «Аянинг қўнғироқчаси». Бадиий фильм.
0.20 Футбол плюс.

«Тошкент» телеканали

17.10 Кўрсатувлар тартиби.
17.20 «Мультчархпалак».
17.40 «Жаҳон географияси».
18.10, 20.10, 20.50 «Экспресс» телегазетаси.
18.30 «Афиша».
18.50 «Эътиқод».
19.00 «Пойтахт». Шанбадан-шанбагача (рус)
19.25 «Табриклаймиз-қутлаймиз».
20.00 «TV мадад».
20.30 «Хусусийлаштириш: қадамбақадам».
21.10 «Мисли гавҳар».
21.25 «Нима учун?»
21.55 Киногоҳ. «Иф қалъасининг маҳбуси». 2-3 сериялар.

«Халқаро» телеканал

9.05 Кўрсатувлар тартиби.
БИРИНЧИ КАНАЛ
9.10 «Лаззат».
9.30 Е. Петросяннинг Кулгу панорамаси.
10.05 «Табиатшунос билан саёҳат».
10.35 «Биз анойи эмасмиз». Ҳажвий кўрсатув.
УзТВ–IV
11.00 «Покахонтас». Мультфильм.
11.25 Болалар соати: «Еттинчи жин». Бадиий фильм.
12.35-13.35 «Дўстлик» видеоканали: «Сахий хонадонда», «Чинсэн», «Бизнен мирас».
***
16.00 Кўрсатувлар тартиби.
16.05 «Билишни истайман».
БИРИНЧИ КАНАЛ
16.20 «Нотер дам де пари», Мюзикл.
17.00 «Янгиликлар».
17.20 «Клара Новикова шоуси».
17.55 «Ким миллионер бўлишни истайди?»
18.55 «Сўнгги қаҳрамон-3».
20.00 «Время».
20.30 «Нима? Қаерда? Қачон?»
ЎзТВ-IV
21.50 Кинематограф. «Ламбарддаги холам». Бадиий фильм.
23.20 Ахборот (рус тилида)

Якшанба 06.04

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00-8.35 «Ахборот».
8.35 «Камалак». Болалар учун кинодастур.
9.10 «Ғаройибот».
9.30 «Сузишни истайман». Мульттўплам.
10.00 «Ватанимга хизмат қиламан».
11.00 «Она меҳри».
11.20 «Рақибингиз гроссмейстер».
11.30 «Бу турфа олам».
12.20 «Маҳалламиз болалари». Телемусобақа.
13.00 **«Ўзбекистон каналида илк маротаба:** «Темир ниқобли киши». Бадиий фильм.
14.25 «Яхшилик». Телешоу.
15.00 «Қувноқ стартлар». Телемусобақа.
15.30 «Букрининг сири». Мультфильм.
16.20 ТВ клип.
16.30 «Интеллектуал ринг». Телеўйин.
17.10 «Талабалик йиллари».
«Болалар сайёраси»:
17.30 1. «Санъат ғунчалари». 2. «Олтин тож». Телевизион ўйин.
18.25 «Қалб гавҳари».
18.45 «Оқ олтин». Телелотерея.
19.15 Бир жуфт қўшиқ.
19.25, 20.00, 20.25, 21.10 ЭЪЛОНЛАР
19.30 «Таҳлилнома» (рус тилида)
20.05 Эстрада тароналари.
20.30 «Таҳлилнома».
21.15 «Қизлар даврасиь».
22.45 Кураш бўйича Ал-Ҳаким ат-Термизий хотирасига бағишланган халқаро турнир.
«Якшанба кинозали»:
23.45 «Насриддин Бухорода». Бадиий фильм.
1.05-1.10 Ватан тимсоллари.

«Ёшлар» телеканали

7.55 Кўрсатувлар дастури.
8.00 Давр тонги.
9.00 «Янги авлод» студияси: «Бўш ўтирма», «Савол беринг — жавоб берамиз», мультфильм.
9.50 «Давр»- репортаж.
10.00 Оҳанрабо.
10.40 Очил дастурхон.
11.05 ТВ-анонс.
11.10 Теннис бўйича «Дэвис кубоги». Ўзбекистон – Таиланд.
16.00 «Чархпалак». Телевизион бадиий фильм. 3-қисм.
16.45 «Заковат» интеллектуал ўйини.
17.30 «Сирли коинот». Маърифий фильм. 6-қисм.
17.55 Кўрсатувлар дастури.
18.00 «Янги авлод» студияси: «Уй вазифаси», «Ҳар соҳага саёҳат», мультфильм.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 «Давр»-news.
19.20 ТВ-анонс.
19.25 Лабиринт.
19.50 Баҳор соғинчи.
20.50, 21.40, 22.30 ЭЪЛОНЛАР
20.55 «Чархпалак». Телевизион бадиий фильм. 4-қисм.
21.50 Олтин мерос.
22.00 «Давр» ҳафта ичида.
22.35 ТВ-анонс.
22.40 Тунги тароналар.
22.50 «Дарё бўйидаги учрашув». Бадиий фильм.

«Тошкент» телеканали

17.10 Кўрсатувлар тартиби.
17.20 «Эртакларнинг сеҳрли олами».
19.00, 20.10, 21.45 «Экспресс» телегазетаси.
19.20 «Табриклаймиз-қутлаймиз».
20.00 «TV мадад».
20.30 «Жаҳон географияси».
21.0 «Пойтахт шарҳи».
21.25 «Қадрини топган қария». Ҳужжатли фильм («Ўзбектелефильм»)
22.05 «Ханда дўкони».
22.30 Киногоҳ. «Коломбо».

«Халқаро» телеканал

9.10 Кўрсатувлар тартиби.
БИРИНЧИ КАНАЛ
9.15 Д. Криловнинг «Йўлда ёзилмаган қайдлари».
9.35 «Ҳамма уйдалигида».
УзТВ–IV
10.15 «Покахонтас». Мультфильм.
10.40 «Қувноқ инглиз тили».
10.50 «Кайфият». Информацион дам олиш дастури.
12.20 «Спорт технологияси».
12.35 «Лаззат сеҳри».
12.55 «Инглиз тили Сиз учун».
13.20 «Парле ву франсе?»
13.45 **FCN «Ўзбекистон янгиликлари» (инглиз тилида)**
13.55-15.15 «Дўстлик» видеоканали: «Рангинкамон», «Дидар», «Айчурек», «Корейс тилини ўрганамиз».
***
16.30 Кўрсатувлар тартиби.
16.35 «Бинафша».
17.00 «Ассалом, Франция!»
17.15 «Мюзик-холл».
17.40 «Дунёга назар».
17.55 «Кинопрофи».
БИРИНЧИ КАНАЛ
18.15 «Кулишайлик жаноблар». М. Галкин Кулги кечаси.
УзТВ–IV
19.40 «Тенгдошлар».
20.10 Кинематограф. «Тати Даниэль». Бадиий фильм.
21.40 «Топ мюзик».
БИРИНЧИ КАНАЛ
21.50 Бокс. Энг кучли профессионаллар жанги. Леннокс Льюис-Майк Тайсон.
УзТВ–IV
22.35 **«Таҳлилнома» (рус тилида)**
23.15 Кинематограф. «Танишинг: Жо Блэк». Бадиий фильм.

ПОЙТАХТ ТЕАТРЛАРИДА

МИЛЛИЙ АКАДЕМИК ТЕАТР
("Ҳадра" майдони. Тел:144-17-51)

28 март—**"Кундузсиз кечалар"**, 29 март — **"Эргинамнинг орзуси"**, 30 март — **"Қаллиқ ўйин"**, 1 апрел— **"Бир қадам йўл"**, 2 апрел— **"Алдагани хотин яхши"**, 3 апрел— **"Пири коинот"**, 4 апрел, соат 13.00, 18.00 — **"Муқаддас Тахти зар"**.

АЛИШЕР НАВОИЙ НОМИДАГИ АКАДЕМИК КАТТА ТЕАТР
(Тел: 133-90-21)

28 март — **"Уйқудаги гўзал"**, 29 март — **"Фигаронинг уйланиши"**, 30 март— соат 12.00,17.00 —**"Доктор Айболит"**, **"Аида"**,1 апрел — **"Алеко"**, 2 апрел — **"Жизел"**, 3 апрел — **"Травиата"**, 4 апрел — **"Ромео ва Жулетта"**.

МУҚИМИЙ НОМИДАГИ ТЕАТР
("Бешёғоч" майдони. Тел: 45-16-33)

28 март —**"Топталган туйғу"**, 29 март—**"Ўлдинг, азиз бўлдинг"**, 30 март — **"Куёвлар конкурси"**, 31 март — **"Дилафрўзга тўрт ошиқ"**, 2 апрел —**"Куёвлар конкурси"**, 3 апрел—**"Диёнатга хиёнат"**, 4 апрел — **"Топталган туйғу"**.

ЁШЛАР ТЕАТРИ
(Навоий кўчаси, 55.Тел: 144-10-89)

28,29,30,31 март, соат 11.00, 13.00. — **"Театральные ступеньки —1"**.

ЎЗБЕКИСТОН АКАДЕМИК РУС ДРАМА ТЕАТРИ
(Отатурк кўчаси,24. Тел: 133-90-81)

28 март — **"Қарзга олинган эр"** 29 март — **"Арлекино"**, 30 март—**"Сирена ва Виктория"**, 2 апрел— **"Хитойлик аёлнинг сири"**, 3 апрел— **"Катта йўлдан икки киши"**, 4 апрел — **"Силвия — ит тарихи"**.

ЁШ ТОМОШАБИНЛАР ТЕАТРИ
(Эски Жўва майдони. Тел: 40-50-54)

28 март — **"Учар табиб"**, 29 март — **"Осмондан танга ёққан кун"**, 31 март — **"Боз масхарабоз"**,1,2 апрел — **"Оловуддиннинг сеҳрли чироғи"**, 3,4 апрел—**"Сеҳрланган шаҳзода"**.

АБРОР ҲИДОЯТОВ НОМИДАГИ ТЕАТР
(М.Уйғур кўчаси, 2. Тел: 144-56-52)

28,29 март — **"Наврўза"**, 31 март (соат 12.00,14.00.) — **"Ўрик гуллаганда"**, 1 апрел(соат 14.00.) — **"Тоға ва жиянлар"** 2 апрел (соат 14.00.) — **"Пайванд**, 3 апрел (соат14.00.) — **"Чеча"**, 4 апрел (соат 14.00.) — **"Отелло"**.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси уюшма аъзоси, ёзувчи Мақсуд Қориевга умр йўлдоши

Марғуба ҳожи онанинг

вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардлик изҳор қилади.

Муқимий номидаги театр жамоаси Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Рустам Маъдиевга онаси

Зубайда КАРОМОВА

вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардлик билдиради.

Маданият ишлари вазирлигининг Халқ ижодиёти ва маданий-маърифий ишлар илмий-услубият маркази шу марказнинг Фарғона вилояти бўйича раҳбари Исроилжон Раҳимовга онаси

Эътиборхон РАҲИМОВА

вафоти муносабати билан ҳамдардлик билдиради.

ДОҒДА ҚОЛДИРИШ МАҲОРАТИ

Таниқли адиб Дадахон Нурийга мактуб

ёхуд асарнинг ўзига ўхшаган тақриз

Мухтарам Дадахон ака!

Лутфан тақдим этган, ҳали босилиб чиқмаёқ Бурчмулладан то Ўнғоргача, Чўли Маликдан Саҳрои Кабиргача машҳур бўлиб кетган "Бойсун жунглиларидан Канди ўрмонларигача" тўқил(ма)ган саргузаштларингизни мароқ билан ўқиб чиқдим. Ўқиб чиқдимгина эмас, Сиз билан бирга бир неча кун Бўстонлиқ кенгликларида, Ойнатоғ сўқмоқларида ажойиб ва ғаройиб овулдошларингиз ҳамроҳлигида сайр қилдим. Дунёни шунча кезиб ҳалигача «олис мозийнинг қорамчил пардаси жонсиз ҳилпираб турган» "Қизбиби" харобаларини кўрмаганимдан, Чўли Малик насимларидан тўйиб-тўйиб сипқормаганимдан афсусландим. Бойсундаги ўша тарихий чинорлар «тарихидан» бехабарлигимни-ку сира кечириб бўлмайди. Шукур Холмирзаевнинг Дўрмондаги "Санников ери" олдидан ҳафтада камида икки марта ўтаман. Аммо Бойсунга бормаган эканман.

Китобга сўзбоши ёзган домла Матёқуб Қўшжонов бор гапни мухтасар қилиб айтиб қўйибдилар. Қўшимча қилиш қийин. Мен эса саргузаштлардан олган баъзи таассуротларимни ўзингиз билан ўртоқлашгим келди. Чунки айтмаса бўлмайдиган бир-икки жойлари бор-да...

Очиғини айтсам, китобингизни... касалхонада ўқишга тўғри келди. Ҳамшира қизлар билагингизга «капелница» улаб қўйишса, марварид томчилар худди ҳаётингизни ҳал қиладигандай, қон томирларингизга беозор сингиб турса, одам ўзини бир нима билан овутиши керак экан. Муолажалар узлуксиз давом этган кунлари китобингиз менга, хонадошим – худди сизга ўхшаган жаҳонгашта, Ҳинд ярим оролини ўзи туғилиб ўсган маҳалласидан ҳам яхши биладиган, аммо ҳазил-ҳузулга мутлақо тоби йўқ, чўзиброқ «хў-ўш» десангиз «чўзманг ака, нима демоқчисиз ўзи, дангалини айтинг-қўйинг-да» дея танбеҳ берадиган олим акамизга ҳамроҳ бўлди. Икковлон талашиб-тортишиб, гоҳ ишониб, гоҳ ишонмай, бир-икки енгил ғижиллашиб ҳам саргузаштларни охирига етказдик.

Асарнинг "Наманганни сув босган кун" бобига тўхталмайман. Шу бобнинг ўзидаёқ икки марта ўлимдан қолганингиз, айниқса, қувончли. "Ҳалала-хўп" ансамблининг парвози ва инқирози жуда жонли чиққан. Қаҳрамонингиз Мансурхоновни, гарчанд у кишини умримда кўрмаган бўлсам-да, дарҳол танидим. Ўз даврининг бундай фидойилари ҳамма жойда бўлган. Фақат, мактаб саҳнасидаги талотўпда сизни ва дўстларингизни нақд ўлимдан сақлаб қолган Равшан отанинг мода эшагини жуда юзаки тасвирлагансиз. Одам деган ўз халоскорига бунақа беписанд бўлмаслиги керак.

"Ойнатоғ" сўқмоқлари бўйлаб қилинган сайр тафсилотлари кишини ҳаяжонга солади. Устозингиз Чингиз Аҳмаров қаттиққўлроқ бўлганларида, эҳтимол, бугун биз номингизни Баҳодир Жалолов, Жавлон Умарбековлар ёнида кўрармидик. Аммо унда бундай керак ва зарур асар ёзилмай қолиши тайин эди. Шунисига ҳам шукур.

Фақат бир нарсани аниқлаб олишга тўғри келади. "Ажал ўпқони"да ёзасиз: "Узун арқоннинг сиртмоққа ўхшатиб боғланган учини чўққидаги тошлардан бирига ташлаб, унга осилганча Ойнатоғнинг силлиқ, нишаб томони бўйлаб пастга тушишимиз... лозим эди... Йигитлар арқоннинг иккинчи учини пастга улоқтирдилар. У (арқон) Ойнатоғнинг қиялаб кетган "юзи" бўйлаб 15-20 қулоч сирғалиб тушди-да, қуйироқдаги дарз кетган ёриқдан ўсиб чиққан наъматакка ўхшаш ўсимликнинг чайир шохларига илашиб қолди. Арқонни яна пастроққа туширмоқчи бўлиб, ундан маҳкам ушлаб, қияликка оёқ тираганимни биламан... кутилмаганда мени қандайдир куч домига тортиб кета бошлади. Борлиқ чаппасига айланиб, кўзим олди қоронғилашди..."

Қисқаси, таърифингиз бўйича, баланд чўққидан пастга қулайсиз. Тахминан 30-40 метрлар учиб бориб шохлари тарвақайлаб кетган кекса арчага илиниб қоласиз. Аммо ҳушингизни йўқотсангиз-да қўлингиздаги арқонни қўйиб юбормайсиз. Бу кўргуликни тепада кузатиб турган Турсунбой аканинг ити бориб оқсоқолни айтиб келади ва у киши сизни осилиб турган жойингиздан омон-эсон қутқариб олади.

Дадахон ака, сизни анча йиллардан бери билганим, ҳажвий асарларингизни кўп ўқиганим учун мен индамадим, аммо ҳамхонам кутилмаганда қошларини чимириб «Шошманг, шошманг...» деб қолди. Арқоннинг узунлиги қанча эди? Келинг, бир ҳисоб-китоб қилайлик. 80-90 килолик "юк"ни кўтара оладиган арқоннинг бир қулочи камида бир килограмм бўлади. Ҳаваскор алпинистларнинг юк халтасида биргина арқоннинг ўзи 10-15 килодан ошмаса керак. Демак, арқоннинг узунлиги лофи билан айтганда 15 метр. Унинг бир учини сиртмоққа ўхшатиб боғлаб катта харсанг тошнинг белига солганда камида 3-4 метри кетади. Пастга отилган иккинчи учини янада пастлатмоқчи бўлганингизда... шу кори-ҳол содир бўлган. Демак, олим ҳамхонамнинг ҳисоби бўйича, сиз, лофи билан айтганда, 2-3 метрга "учгансиз". Арча шохига илиниб пастга тушолмай турганингизни кўрган Бўрибосар "Ну, шаҳарлик" дегану Турсунбой оқсоқолнинг олдига чопган... ҳай, нима бўлганда ҳам яна бир бор омон қолганингизга шукур. Аслида, икки-уч метр ҳам — масофа. Айтадилар-ку, отдан йиқилсанг йиқилу эшакдан йиқилма, деб.

Ажойиб ва ғаройиб овулдошларингиз билан танишганимдан хурсанд бўлдим. Жолдас Қойшиманов, Дусейн ота, "Тартар" чол, Эгем Сарсенович... ҳар бири бир олам одамлар. Менга, айниқса, "Тартар" чол ҳикояси маъқул бўлди. Ичида вино қолмаган бўм-бўш шишани ҳидлатиб мижозларнинг пулини шилиш, билсангиз, бу ҳам санъат. Демак, бозор муносабатларига ўтиш, хусусий тадбиркорлик бизда... Бўстонлиқдан бошланган экан. Фақат, китобингиз винопурушларга етиб бориб, қуруққа ҳидлатиш урф бўлиб кетмаса бўлгани.

Яна бир хурсанд бўлганим, ҳиндчани яхши билишингиз ҳаммага маълум, аммо қозоқчани ҳам қийворар экансиз. Ҳамхонамнинг айтишича, ҳиндчангиздан кўра қозоқчангиз дуруст эмиш.

Йўқ, чин дилдан айтаяпман. Бундай бўлмаганида, Сиз яна бир ўлимдан қолиб, Дусейн отани бўлса яшин уриб ҳалок бўлганида бечора кампири Парне момонинг йиғисини бунчалар таъсирли қилиб қоғозга туширмаган бўлардингиз:

Яқисин силеб тон кийген, бас эгем.
Ёлларин силеб тай минген, бас эгем.
Мейман келсе хос деген,
Мейманқана бос деген
ой шалим-ов, ой шалим...

Парне момонинг юракнинг туб-тубигача етиб борувчи оҳ-нолаларидан кўнглим эзилиб аста китобингизнинг навбатдаги бобига ўтаман: "Бизким, бойсунликлар..."

Ё тавба, шундоқ фусункор, ҳавоси соф Бойсунда ҳам... бир ўлимдан қолганингизни қаранг. Аслида китобнинг номини "Ўлимларни қолдириб доғда..." ёки "Ҳар қадамда фалокат" деб қўйсангиз ҳам бўлар экан. Сизнинг энг катта ютуғингиз — Нусрат бобо билан эшакка учқашиб тоққа саёҳатга кетаётганингизда бобонинг қони суюқ, номи мочағар бўлса бўлди — устида меҳмонми, бошқами, қарамай, оёқ керадиган бевош эшагидан вақтида сакраб қолганингиз. Хайриятки, бобо «Э-э, меҳмон, тезроқ сакранг, шу атрофда мода эшак бор шекилли, ҳозир расвомиз чиқади» дея огоҳлантирган, бўлмаса борми...

Жамил домла менга жуда ёқиб қолди. Аслида, ҳаётимизни шундай фидойи, тиниб-тинчимас одамлар безаб туради. Ташқи кўринишини билмадиму, куюнчаклигидан бойсунлик домла тошкентлик Билол Аминовнинг ғирт ўзи экан.

Бойсунлик чўпоннинг қизини олиб қочган сайробилик билан боғлиқ машмашаларга келсак, бу ерда ҳам бир англашилмовчилик борга ўхшайди. Буни биринчи бўлиб хамхонам сезди. Демак, қиз ўғрисини суд қилиш учун ҳар икки тараф Маданият уйига қарашли мажлислар залига йиғилишган. Ҳамма жунбушда, асаблар таранг. Сизга "қизил духоба қопламали шоҳона курси" қўйиб беришган. Кейин, бирданига тўс-тўполон бошланиб кетади. "...бундоқ қарасам, важоҳати ўта қўрқинчли, бутун афт-башарасини соқол босган айиқсифат бир кимса лапанглаб, йўғон қатронғи гавронини айлантириб, бошимни мўлжаллаб келаяпти... Зил-замбилдай (демакки 20-30 кило бор) қизил духоба қопламали шоҳона курсини бошимга "қалқон" қилиб, қандай кўтариб олганимни билмайман... Худди шу пайт нақ қора чойгумчадай келадиган гавроннинг тўмтоқ чангаги курсига тегиб, тўртта оёғини учи-

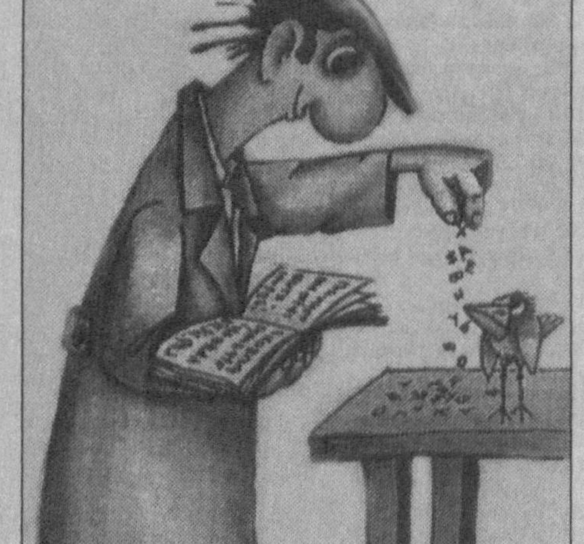

риб юборди. Иккинчи зарба янада батарроқ бўлишини сездим-да, ўриндиқ остидан бошимни чиқариб "Мен Сайробимас, Тошканди-Тошканди" дея ҳимоянинг сўнгги имкониятини қўллай бошладим..."

Дадахон ака, воқеанинг охирини сал текислаб юборибсиз. Одам қўрққанида ё оғриқ зўридан нималар деворбмайди. Эсингиздами, "Баҳорнинг ўн етти лаҳзаси" филмида алоқачи қиз туғруқхонада тўлғоқ азобидан "Мама, мама" деворган. Сизга туйқус ҳужум қилиб қолган Девонаполвоннинг биринчи зарбасидаёқ наманганчасига "Аба..." деб ҳаётингизни сақлаб қолгансиз. Полвон "Ҳў, шу чоққача нечта сайробиликнинг бошини ҳум қилганман, бирортаси бунақа демаганди-ку" деб туриб қолган. «Айт, кимсан ўзи, симёнмисан», дея ўдағайлаб турганида халоскорингиз Воҳиджон етиб келган.

— Э, полвон, кўрмаяпсизми, бу киши тошканлик меҳмонимиз Дадахон ака-ку, — деса:

— Ҳа, лаҳжасидан билувдим ўзимам, аммо кўзининг бежолигидан сайробилик деб ўйлабман-да, — деган Девонаполвон.

Майли, бунақа пайтда кўзнинг бежо бўлиши нима бўпти, муҳими — бу гал ҳам ҳалиги... отинг қурғурни доғда қолдириб, Бойсун сафаридан омон-эсон қайтганингиз. Шундай эмасми?

Бухоро таассуротларига келсак, бағоят самимий ёзилган ҳикоячаларни ҳузур қилиб ўқидим. Аммо бир нарсадан қаттиқ афсусландим. Бухороликлар ўта содда, самимий ва дилкаш инсонлар-да. Бухоро амирини ўз кўзи билан кўрган Канизак момога учраша олмай, охири сартарошхонага кириб соч-соқол олдирганингизда, афсус, ёнингизда мен йўқ эканман-да. "... ойнакка қарадиму ҳангу манг бўлиб қолдим. Устаси тушмагур... (сочга қўшиб) мўйловни ҳам қиртишлаб ташлабди. Нос чекишда ўта тежамкор адиб Зоҳир Аълам тупурган нушхурддай олақуроқ бўлиб, аранг кўзга ташланади... Бош деганнинг майда қизил нарса тошмаган жойи қолмаган. Шифокор келиб "зелёнка" сурди. Райондан келган доктор жомадончасидан суюқ-қуюқ дорилар олиб юзимни обдон артиб чиқди. Кейин ачиштирадиган сиқма дори сурди, устидан упага ўхшаш нарса сепди... Мен энди ёш болаларнинг назари тушса ўтакаси ёриладиган эртаклардаги ялмоғизнинг ўзгинаси бўлиб қолгандим..."

Бир хонада бир ҳафта даволаниб, бир марта ҳам жилмаймаган ҳамхонам шу ерга келганда қўлларини тиззаларига уриб кулиб юборди: «Э, устаси тушмагур, хатна тўйига боргандан кейин устарани яхшилаб совунлаб ювиш керак эди-да...» Ёнингизда бўлмаганимдан афсусланганимнинг сабаби, бунақа пайтда битта бошга шунча дори-дармон, қуюқ-суюқ суртма мойлар сарфламасдан янги бузоқлаган ёш ғунажиннинг эрталабки сутини ивитиб, бир косасини яхшилаб чаплаб чиқилса бас эди-я! Эҳ, аттанг!

Кечирасизу, мана шу ҳолатингизни кўрган ёш милиционер йигит сизни НУЖда учиб келган ўзга сайёралик деб ўйлаб тўппончасини қўлига олган. Майли, бўлар иш бўлган экан, орқага қайтаришнинг иложи йўқ. Биз учун энг муҳими – яна омон қолганингиз. Фақат бир илтимосимиз бор. Ҳар ҳолда неча йиллар "доҳий Ленин" портретини чизиб бола-чақа боққан рассомсиз. Токи, шундай экан, Бухорода соч-соқол олдирганингиз асосида автопортрет яратишингиз керак. Автопортретини чизмаган рассом — рассом эмас. Ишонмасангиз Баҳодир Жалоловдан сўранг.

Мана, ниҳоят, хорижий сафарларингизга ҳам етиб келдик. Ажойиб, бетакрор сафарлар! Дастлаб Ҳиндистон штатларидан бирида маҳаллий коммунистлар қурултойида "КПСС делегацияси" мақомида қатнашганингиз масаласини кўриб чиқайлик. Дадахон ака, дунё дунё бўлганидан бери очилмай қолган бирорта сирни айта оласизми? Айта олмайсиз! Ҳаммаси вақти соати билан очилади, ошкор бўлади. Так что, келинг, бўлган воқеани китобхонга бус-бутун, бутамай-тарамай етказайлик. Бу – ҳамхонамнинг ҳам жиддий талаби. Демак, маҳаллий коммунистлар вакиллари аввалига сиздан рус тилида битта шиор ёзиб беришни илтимос қилишади, эртасига "Жип"да келиб сизни меҳмонхонадан олиб кетишади. Анча-мунча йўл босиб, қурултой ўтказилаётган жойга етиб борасизлар. Ноғораларнинг узоқ давом этган тарақа-туруқидан сўнг қурултой очиқ деб эълон қилинади. Бўйнингизга ўроқ-болға рамзли гулчамбар илиб, кўкрагингизга доҳийлар суратлари туширилган тақинчоқни тақиб қўйишади.

Асосий маъруза охирлаб қолганида Комред Пурумбилавил аста сиз томонга энгашиб: "Жаноб Дада ХАН, тайёрланинг, ҳозир сизга сўз берилади", дея шипшийди. "Иложи бўлса, маърузани доҳий Ленин тилида қилсангиз", деб қистириб ҳам қўяди. "Аҳ" деб юборасиз ичингизда, ўзбекча эмас, ҳиндча эмас, ҳеч бўлмаганида қозоқча бўлса ҳам майли эди, йўқ — ўрисча. Беш сўздан иборат битта шиорда анча-мунча хатога йўл қўйганингиз ўзингизга маълум. Буёғи расво бўлди-ку, дейсиз-да Комред Пурумбилавилнинг қулоғига шивирлайсиз:

— Чача жи («Амакижон», янада аниқроғи "Жон амаки" — А.О.), кокос сутидан кейин минерал сув кетмайди шекилли, ичим қулдираб қолди, рухсат берсангиз, ташқарига чиқиб келсам.

Комред, худди бир фалокатни олдиндан сезгандай, қошларини чимириб дейди:

— Ие, бу нимаси энди? Ҳамманинг кўзи сизда бўлса. Ҳаялламай тез қайтинг.

Сиз "хўп" ишорасини қилиб аста қўзғаласиз. Қурултой қатнашчилари беихтиёр ўринларидан туриб "Дада Хан, Дада Хан" дея олий мартабали меҳмонни олқишлайдилар. Комред ҳай-ҳайлаб уларни жойига ўтқизади, "Меҳмонимиз бир зарурат билан ташқарига чиқиб келмоқчилар, тинчланинглар" деганидан сўнггина ғала-ғовур тинади. Сиз ташқарига чиқасизу... кутилмаганда ўзингизни чакалакзор ичига урасиз. Сизга ҳамроҳ бўлиб ташқарига чиққан икки қўриқчи аввалига нима бўлганига тушунмай анграйиб туриб қолишади. Кейин эса "Меҳмон қочди, меҳмон қочди" дея залга кириб келишади. Ана, кўринг томошани.

— Ким қочди?

— Қайси меҳмон қочди?

— КПСС қочди!

— Нималар деб валдираяпсан, нега қочади?

— Қочмаган. Ҳожатга ўтирганида илонпилонни босиб олган бўлиши мумкин.

— Тўғри айтасан.

— Ундай бўлса, узоққа боролмайди шўрлик.

— Бир кор-ҳол бўлса, КПСС билан алоқамиз пачава деявер.

— Ҳой, оғзингга қараб гапир, алоқаларни бузишга йўл қўймаймиз.

— Ундай бўлса, қидиринглар, лапашанглар. Бир ўзини қолдирган анави ярамасларни жазолаш керак.

Эҳ, Дадахон ака, ўшанда сиз қочиб бориб, тўппа-тўғри "одам дегулик эмас, юз-бетлари аралаш кўкракларини жун босиб кетган, оврати устида осилиб турган бир парча қизил лунгини демаса қип-яланғоч" Каддуга дуч келгансиз. Буни қарангки, у бечоранинг ҳам ичи бураб турган экан, нозик бир пайтда ўтакасини ёриб халақит бергансиз. Кадду сизга бир қарагану "Қўлга тушдингми, сотқин, иблис. Энди қонингни ичаман!" дея устингизга ташланган. Аслида унинг бунақа нияти йўқ экан, билсангиз. Ҳаммасига кўкрагингиздаги доҳийлар нишони сабаб бўлган. Унга кўзи тушган Кадду ваҳшийлашиб кетган. Бунинг сабабини аниқлаш унча қийин бўлмади. Кадду бир вақтлар Москвада Патрис Лумумба номидаги университет талабаси бўлган, шу ерда комфирқа аъзолигига қабул қилинган экан. Ҳамма иш бир чиройли кетаётганида бир чақимчилик туфайли ўқиш ҳам, фирқа аъзолиги ҳам расво бўлган. Архив ҳужжатларининг далолатига кўра, Кадду бир куни Катерина исмли бир ойимтилла билан тунги базмхоналардан бирига кириб, дилхушлик қилган. Аммо арок сабил қолгурдан мўлроқ ичиб қўйиб жанжал кўтарган. Официантканинг улама сочини оёқлари остига олиб эзғилаган, идиш-товоқни синдирган. Бу ҳам майли, овқат пулини тўламай тинимсиз «ҳинди рус бхай-бхай» дея бақираверган. Хуллас калом, ёш коммунист номига доғ тушириб, ўқишдан ҳайдалган.

Мана, кўрдингизми, эътиборсизлигингиз туфайли сал бўлмаса... Худога яна бир бор шукур.

Канди сафарингиз менга таниш. Ўн беш йил аввал дунёнинг жаннати ҳисобланмиш бу ғаройиб заминда мен ҳам бўлганман. "Муқаддас бир дона тиш" ибодатхонасини, "Қироллик Ботаника боғи"ни яхши тасвирлагансиз. "Канди раққосаси", "Африкали хоним", ҳаё пардасига ўралиб турувчи мимоза, дарҳақиқат мўъжиза. 1961 йили Юрий Гагарин ўтқазган нимжонгина дарахт ёнидан ўтаётганимда боғ мутасаддиларидан бири қизиқ бир гапни айтиб бергани ёдимда: «Боққа ҳаммани ҳам қўйишавермайди. Сизлар томондан келган бир турист нодир бир дарахт япроғига "Слава КПСС" деб ёзиб кетган..."

Шу воқеани эслаб, китобнинг сўнгги варақларини ўқиётган эдим, оббо, яна ишкал чиқиб қолди-ку. Ўрмондаги "ёввойи"лар сизни қопқонга тушириб, сихланган кабобдай кўтариб кетишаётганида, беихтиёр ҳамхонам иккаламиз "Ваҳ" деб юбордик. Ошхўрга — ош, нонхўрга — нон, деганларидай, қаерга борсангиз бир кўргилик, ёпирай, бунақада топган-тутганингиз омон қолган жонингиз садақасига ҳам етмайди-ку!

Мана, ниҳоят сўнгги саҳифага ҳам етиб келдим.

Хўш, шунча вақт сарфлаб ўқиган сафар таассуротларидан қандай хулоса чиқариш мумкин? Умуман, "Бойсун жунглиларидан Канди ўрмонларигача" қандай китоб, сарфланган меҳнат, қоғоз, бўёқ ва бошқа харажатларни оқлай оладими?

Очиғини айтай, энг аввало, мени бир нарса ҳайратга солди. Наҳотки, шундай ажойиб, ўқишли китобнинг муаллифи ҳар йили камида беш-олти жойда қовун тушириб юрадиган Дадахон ака бўлса-я, девордим (Киноя қилаётганим йўқ, ҳурматли чойхўрлар. Дадахон ака, мана бир неча йилдирки, тоғдаги дала-боғлари ҳовлисига қовун экиб, меҳр билан парваришлаб, ҳазилкаш дўстлардан асрабавайлаб, кузда устозлари, дўст-қадрдонлари уйига беш-олтитадан элтиб берадилар. Аниқроғи, машина орқасига юклаб, эшигингиз олдига тушириб кетадилар). Минг раҳмат сизга, сафарнома ёзиш мана бундоқ бўлибди!

Шундай дейману, Дадахон ака, Бурчмулладаги "калхўз"да Шодмон Отабек томонидан бунёд этилган ажойиб-ғаройиб, Шарқу Ғарб архитектурасининг илғор ютуқларини ўзида мужассам этган тандир-сауна ёдимга тушиб кетади. Сиз уни шу қадар ғаройиб тарзда таърифлагансизки, таърифингиз қитъалар, денгизлар оша Покистонга етиб бориб, у ердан юртимизга келган юқори мартабали меҳмонлардан бири "Дада ХАН соҳиб, Самарқандни кўрдим, Бухорони мириқиб томоша қилдим, Хивада ҳайратга тушдим, фақат Шодмон Отабекнинг ўра-ҳаммомини кўрмадим-да, деб сиздан қаттиқ илтимос қилгани ўзингизга маълум. Ўшанда меҳмон Бурчмуллага ташриф буюриб, ҳали чаплама сувоқдан чиқмаёқ оламаро машҳур бўлиб кетган бу қурилмани кўриб турган жойида қотиб қолган экан:

— О, ўзбек адабиёти, фантастика, фантастика...

"Бойсун жунглиларидан Канди ўрмонларигача"ни ўқиб мен ҳам беихтиёр "О, тафаккур оламининг чексизлиги», деб юбордим. Раҳматли Хожиакбар Шайхов билан узоқ йиллар дўстлигингиз бесамар кетмаганлигидан хурсанд бўлдим. Покистонлик меҳмон "Фантастика..." деб бежиз айтмаган экан. Лекин тан олиб айтай – нима бўлганда ҳам, адабиётимиз ўқиладиган яна битта китобга бойигани факт. Буни ҳеч ким инкор эта олмайди.

Иккинчи хулосам шуки, ушбу асарни бордию бошқа тилларга таржима қилиш масаласи қўзғалиб қолса, қозоқчага, ҳиндчага, урдуга бемалол ўгириш мумкин. Аммо ўрисчасини жиддий ўйлаб кўриш керак. Нега дейсизми? Негалиги шундаки, бордию сафарнома ўрисча нашр қилинса, "Россия ҳаво йўллари" мутасаддилари бошингизга анча-мунча ташвиш келтириши мумкин. Сабабими? Китобингизнинг 172-бетини очинг. Бухорога самолётда учиб бораяпсиз. Ўқиймиз: "... қирқ беш минутдан кейин ерга қўнишимиз керак эди. Бироқ, баъзан шаҳар устида, баъзан далалар тепасида айланаверамизу пастга тушишдан дарак йўқ... Кимдир шаҳарни булут қоплаган экан, учувчи аэропортни топа олмаяпти деса, бошқаси ғилдираги қотиб қопти, деб ваҳима қилади... Бир пайт самолёт кўм-кўк денгизга ўхшаб мавжланиб турган кенг яланглик — пахтазоргами, бедазоргами пастлаб кела бошлади, сўнг нимагадир урилгандай чайқалиб кетди. Назаримда самолёт тумшуғи билан ерга урилгандай бўлди... Самолётга қараб бўлмасди, худди балчиқдан чиқариб олингандай, ҳаммаёғига... лой чаплашиб ётар эди..."

Энг қизиғи шундаки, тумшуғи билан ерга урилган самолёт, балчиққа бир чўмилиб олгач, пачоқ бурни билан яна варанглаб учиб кетган...

Дадахон ака, бу сатрларингизни ўқиган россиялик мутахассислар "ўша самолётнинг ҳайдовчиси ким эди, бизга топиб беринг, балчиққа келиб урилган ҳаво лайнерини яна осмонга кўтариш сирларини ўргатсин, жуда тинкамиз қуриб кетди" деб тиқилинч қилишмайдими? Таржимадан олдин мана шу масалани бир ўйлаб кўринг.

Энди, китобнинг баъзи жузъий камчиликлари тўғрисида.

Табиийки, ҳар қандай бадиий асарда ютуқлар билан бирга, маълум камчиликлар ҳам бўлади. Сафар таассуротларида ҳам аҳвол айни шундай. Фақат жузъий эмас, жиддий камчиликлар, ўрисча айтганда, муҳим "упущение"лар мавжуд. Чунончи:

Қани айтинг-чи, Дадахон ака, ушбу китобингизга устоз Эркин Воҳидовга сабзи ўра қазиб берганингиз тафсилотларини нега киритмадингиз? Ахир, бундай ноёб иншоот — тагига бир мошина қора сақич эритиб қуйилган, деворлари оқ семон билан эринмай шиббаланган, электрлаштирилиб, уч фазали қувватга уланган, ва ҳатто, сигнализация ўрнатилган замонавий сабзи ўра камида юз йилда бир марта қурилади-ку. У қандай бунёд этилгани, хусусан, ойдин кечада қурилиш майдончасидан семон деб ўйлаб карбит олиб келганингизни, унинг худди қутурган ҳинд филидай ваҳшиёна вишиллашини тасвирлашингиз керак эди.

Иккинчи савол: Қўқондан бир қоп пуч ёнғоқни (дўстимиз Мансурхўжа аканинг ҳазили) машинага ортиб келиб дўст-қадрдонларга икки-уч килодан тарқатганингиз, ўзингиз иштирокингизда ўттиз бештасини чаққанимизда ҳам бирортасидан, майиздай бўлса-да, оғизга солгудек мағиз чиқмагани, нима, ёдингиздан кўтарилдими?

"Дархон" озиқ-овқат магазинида бир савоб иш қилай деб, чопилган гўшт ташиладиган мини-лифтга қамалиб қолиб... бир ўлимдан қолганингиз-чи? "Нексия" машинангизнинг "багаж"ниги ичи тўла бозор-ўчари билан қулфланиб қолгани, суюлтириб ичаман дея роса танлаб олган беш кило сузма ачиб, қуланса ҳид чиқаргани, уни очиш учун андижонлик мана-ман деган усталар анча-мунча тер тўкишгани, баъзилар «бу ерда очмайлик, шаҳар экологияси бузилади», дея оёқ тираб олишгани-чи?

Шўролар даврида навбатдаги хориж сафарига отланиб, Москвага ҳужжат топширганингиз, у ердаги масъуллар икки ҳафтадан сўнг Тошкентга телефон қилиб, анкетада "туғилган йили" деган графа тўлдирилмаганлигини айтишганида, шошилиб нима жавоб қилганингизни эслайсизми?

— Алло, товарищ Нуритдинов, год вашего рождения?

— Извините, дайте срок. Наманган пайду, узнат буду...

Айтаверайми? Ҳаётингиздаги бундай ноёб факт-ҳодисаларга бефарқ қарашингиз — бу сизнинг шахсий ишингиз эмас. Бу бефарқликдан алал-оқибат миллий адабиётимиз равнақига жиддий зарар етишини наҳотки тушунмайсиз?

Китобда кўплаб имловий, услубий хатолар учрайди. Жумладан:

65-бет. Қаҳрамонингиз Асед Раметович асосан қозоқча, айрим ўринларда қирғизча, ҳар жумлада бир-иккита сўзни ўзбекча, ўрисча талаффуз қилади. Кейинги нашрларда бу масалага ойдинлик киритиш лозим. Масалан, биргина «Ясаётир» сўзининг қозоқчада "Жасаб жатир", «Жасап ятир», "Жасаватир" шаклларида келиши қаҳрамон нутқининг софлигига соя ташлайди.

116-бет. Шу жойда ажойиб дўстимиз, раҳматли Эркин Сиддиқовни эслаб ўтгансиз. Аммо "у кишига хос ҳазиллардан" деган жумладаги "хос" сўзи "хом" шаклида ёзилган. Кечирасизу Эркин аканинг ҳазиллари хом эмас, ғарқ пишган, етилган бўларди.

124-бет. "... ўнгда (йўл ёқасида – **А.О.**) "Денов — Душанбе" деган кўрсаткич..." деб бошланувчи жумладаги «Душанбе» сўзи "Душманбе" бўлиб кетибди.

154-бет. Мана, ўзингиз ҳам эшитинг, ўзимдан бир сўз қўшаётганим йўқ: "... телевизор орқали машҳур ва жиддий адабиётшунос олимимиз Умарали Холматовнинг куйиниб гапираётганини кўриб қолдим: «Биз ҳали олис минтақалардаги буюк бобокалонларимиз номлари билан боғлиқ залворли тарихга эга зиёратгоҳ жойларни яхши билмаймиз, қадрига етмаймиз. Шундоқ Бойсуннинг нақ тепасида Навоий бобомиз ўтқазган иккита баҳайбат чинор гуркираб ўсиб турибди...»

Қанча ўйламайин, Холматов фамилияли машҳур адабиётшунос олимни эслай олмадим. Танқидчи Норбой ака Худойбергановдан сўрасам, у киши узоқ ўйланиб туриб шундай дедилар: "Агар машҳур бўлса, бунинг устига жиддий бўлса, қизиқ, унда... мен бўлишим керак, аммо фикрлашидан Умарали Норматовга ҳам ўхшаб кетади..."

291-, 293-, 376-бетлардаги хатоларга тўхталиб ўтирмайман. Негаки, бироз ноқулайлиги бор.

Бу камчиликлардан қатъи назар, китобни палатадошлар ижобий баҳоладик. Бошқалар ҳам айни шу хулосага келишларига ишончимиз комил. Биз, сиздан шу руҳдаги янги-янги асарлар, янги саргузаштлар, кутиб қоламиз. "Жадду гарри"– (ҳиндча "Жодугарлик" — **А.О.**) деб номланган асар устида жиддий ишлаётганингиздан хабардорман. Майли, ёзинг. Жодугарлик ҳам керак. Лекин, Бобурдан олдин Ҳиндистонни забт этган ватандошимиз, фарғоналик Султон Розия хонимга бағишланган бир китоб битмасангиз, инсофдан бўлмайди.

Қисқаси, шунча гапни шунча йиллардан бери омон-эсон асраб юрган бошингиз, баъзан расм ҳам чизворадиган оёқларингиз (189-бет), илҳом қаламини маҳкам тутган олтин қўлларингиз ҳамиша омон бўлсин.

Аҳмад ОҒА

Дунё — кенг...

КОМПЮТЕРНИНГ "ШАРОФАТИ"

Янги зеландиялик олимларнинг уқтиришларича, компютер экрани олдида соатлаб ўтириш киши шоҳтомирларида тромбоз (томирларда қоннинг лахта-лахта бўлиб қолиши)га олиб келади.

Тадқиқотчи Ричард Бисли ва унинг ҳамкасблари болдирлари шишиб кетгач, ҳушини йўқотган ўттиз икки яшар эркак кишини текшириб кўришди. Унинг оёғидаги кўктомирда пайдо бўлган катта тромб ўпкасигача таъсир этиб, эмболияга сабаб бўлган. Олимларнинг текширишлар натижасида келишган хулосасига кўра, бемор ҳар куни ўн икки соатлаб компютер қаршисида ўтириб, муттасил ишлагани оқибатида шу хасталикка дучор бўлган.

Самолётда узоқ вақт мобайнида учиш ҳам ана шундай ҳолатларга сабаб бўлади. Бу эса ўтган асрнинг 50-йилларидаёқ фанга маълум бўлган эди.

Британиялик медикларнинг фикрича, Англияда ҳар йили икки минг киши парвозлар чоғида ҳаракатсиз ҳолатда, бир жойда узоқ вақт ўтириш оқибатида эмболия хасталигидан вафот этишаркан. Кўпчилик олимлар бундай хулосаларга қўшилмасалар-да, авиалайнерлардаги йўловчиларни учиш пайтида вақт-вақти билан ўринларидан туриб, оёқларини ҳаракатга келтириб машқ қилишларини маслаҳат берадилар.

Ҳозирги пайтда дунёда кўпчилик одамлар аксарият вақтларини компютерлари олдида ўтказишади. Ричард Бисли бундай одамларга боз-боз ўринларидан туриб, нари-бери юришни, оёқларини ҳаракатга келтириб туришларини таклиф қилади.

ТЕРРОРЧИ ҚАРҒА

Шу кунларда Россиянинг Вологда шаҳри фуқаролари кўча-кўйда юришганда осмонга аланглашга мажбур бўлишмоқда. Чунки уларнинг тепасидан кутилмаганда жангари қарға ҳужум қилиб қолиши эҳтимоли бор.

Мана, бир неча ҳафтадан бери шаҳарликлар қутурган қарғанинг ҳужумларидан хавфсираб яшашмоқда. Бу катта парранда асосан эрталаблари ҳужум уюштиради. Қарға осмондан худди тошдай учиб келиб, ишга шошилаётган киши баданининг очиқ жойларини чўқийди. Шундай ҳужумлардан бирида террорчи қарға аёл кишининг елкасидан чанг солиб, пўстинини йиртиб юборди. Атрофдаги одамларнинг "ҳай-ҳай"лашиб қилишган пўписасигина аёлни оғир жароҳатдан асраб қолди. Ҳозиргача шаҳарда ҳужумкор қарға жабрини тортган бир неча киши ҳисобга олинган.

Жиноят изларини текширган мутахассислар бу ҳодисалар айнан битта қарға томонидан содир этилганини таъкидлашди. Умуман, қутурган ит, тулки, туя ҳақидаги гаплар юради. Бироқ паррандалар орасида ҳам қутуриш ҳоллари рўй бериши мумкинлиги яқин-орада қайд этилмаганди. Шаҳар санэпидхизмат ходимларининг фикрича, барча иссиққонли мавжудодлар қатори қарғалар ҳам ана шу касалликка чалиниши ва уни бошқаларга юқтириши мумкин экан.

СУВОҚЧИНИНГ ЖОНИ ОМОН

Франциядаги Юқори Пиренея департаменти аҳолиси бир неча ҳафтадан бери ўзларига келишолмайди — уларнинг бошига осмондан оловли шарлар ёғилаётир.

Дастлаб Кюгюрон қишлоғида кишилар тун пайти осмондан уйлари яқинига ярқираб ёниб тушган нарсани кўришган. Олов шар, кўрганларнинг гувоҳлик беришича, гандбол тўпи ҳажмида экан. Орадан бир ҳафта ўтиб, бу қишлоқдан олти километр масофадаги Тиборон-Жонак қишлоғида ҳам айни шундай ҳодиса такрорланган.

"Воқеа соат 11^{30} да рўй берди, — дейди қирқ ёшли сувоқчи Эрик Дамбеат. — *Бу пайт мен боғда ер ковлаётган эдим, тепадан жуда катта тезликда иккита шар тушди. Биттаси кичик сой четига, бошқаси нақд мен турган жойдан бир метр нарига тушди".* Сувоқчини нариги дунёга жўнатишига оз қолган коинотнинг оловли "элчиси" оч жигарранг тусда, думалоқ шаклда экан.

Албатта, ғаройиб ҳодисанинг омадли гувоҳи бу ҳақда дарҳол полицияга хабар қилган, полиция ўз навбатида Космик тадқиқотлар миллий марказига маълумот берган. Айни пайтда мутахассислар "оловли шарлар"нинг қолдиқларини текшириб кўришмоқда. Айни пайтда тадқиқотчилар раҳбари Жан-Жак Велазко сувоқчини ўзига яқин олиб, сирни унинг қулоғига шипшиган эмиш: сувоқчининг шундоқ оёғи тагига тушган шар ҳалокатга учраган "Колумбия" космик кемасининг "изоляцияловчи материали" экан. Сувоқчи бу гапга ишонгандир, бироқ олимларнинг ана шу ҳодисалар сиридан бошлари қотган.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91, котибият — 136-56-50
Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 136-56-50 Ижтимоий ҳаёт бўлими: 133-49-93
Санъат бўлими: 136-56-48 Назм ва наср бўлими: 133-49-93

Бош муҳаррир Мурод АБДУЛЛАЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир — Гулчеҳра УМАРОВА
Саҳифаловчи — Комрон АҲМЕДОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй
Босишга топшириш вақти—20.00. Босишга топширилди -

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 00024-рақам билан рўйхатга олинган. Буюртма Г— 246. Ҳажми — 3 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ.
СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

Тиражи—5623